

Når barn plasseres utenfor hjemmet: beslutninger, forløp og relasjoner

Under barnevernets (ved)tak

Øivin Christiansen

Avhandling for graden philosophiae doctor (ph.d.)
ved Universitetet i Bergen

2011

Dato for disputas: 07.12.2011.

Fagmiljø

PhD – prosjektet er gjennomført ved Barnevernets Utviklingssenter på Vestlandet, Uni Helse, Uni Research, Bergen i samarbeid med Institutt for samfunnspsykologi, Det psykologiske fakultet, Universitetet i Bergen.

Forord

Arbeidet med denne avhandlingen har jeg utført som ansatt ved Barnevernets Utviklingssenter på Vestlandet, Uni Helse, Uni Research. Jeg er svært takknemlig for muligheten jeg har hatt til å fordype meg i dette spennende prosjektet samtidig som jeg har fått være delaktig i andre større og mindre prosjekter i fagmiljøet. En stor takk til Toril Havik for evne og vilje til å finne gode og fleksible løsninger underveis og for viktige faglige innspill i alle faser av arbeidet. Takk også for din energiske drivkraft i prosjektet "Barn som blir plassert utenfor hjemmet – risiko og utvikling", som avhandlingen har hentet sitt datamateriale fra.

Den stabile forskergruppa ved Barnevernets Utviklingssenter har vært en viktig støtte. Takk til Bente Moldestad og Karen Havnen. Dere har vært gode å ha som medforskere. Dere har gjennomført mange av intervjuene jeg har studert og bidratt med viktige og engasjerte innspill til PhD - prosjektet. En spesiell takk til Dag Skilbred, - for utallige oppfriskende "morrakaffier", prat om de fleste tema, mye humor, kloke faglige kommentarer og nyttige tilbakemeldinger. Takk også til tidligere kollega og nåværende sjef Reidar Jakobsen, for godt kritisk blikk og smittende entusiasme. En stor takk går også til dyktige kollegaer i administrasjon ved Uni Helse: spesielt til Mette Norvalls, Bente Groth og Bjørn Rørtveit; alltid tilgjengelige og villige til å ordne opp i store og små saker.

Agnes Andenæs ledet prosjektet "Barn som blir plassert utenfor hjemmet – risiko og utvikling" i de første fasene. Takk for det du brakte inn i prosjektet. Du har gitt meg verdifull innsikt i kvalitativ metode og lært meg betydningen av å stille gode analytiske spørsmål til datamaterialet. Takk også til Elisiv Bakketeig som fulgte opp forskningsinnsatsen fra NOVA på en flott måte.

Psykologisk fakultet, UiB og i særdeleshet Masterprogram i barnevern har også vært et viktig holdepunkt i ulike faser av PhD-prosjektet. Takk til Ragnhild Hollekim og Anette Iversen for viktig, inspirerende og hyggelig samarbeid.

Per Arne Rød, du har vært min faglige følgesvenn i mange år. Det har jeg hatt stor glede og masse nytte av. Takk for det.

Norman Anderssen, du fortjener en særlig stor takk! Ikke bare fordi du har vært min veileder, men for måten du har vært veileder på. Din tilgjengelighet og vilje til å stille opp har vært langt ut over det en kan forvente. Du har vist meg stor tillit, skjerpet min skriving, åpnet opp for viktige diskusjoner og irritert meg noen ganger når du har prøvd å få meg til å skjønne at det er enkelte tema og poenger jeg bare må la ligge.

Takk til Bob Wicklund for ditt bidrag i denne avhandlingen. Du har satt en spiss på språket i artiklene som jeg er sikker på har redusert friksjonen i referee-prosessene.

Svært sentrale personer i denne avhandlingen er alle de enkeltpersonene som har stilt opp til intervjuer med meg og mine kolleger. Tusen takk for at vi har fått komme såpass nær innpå dere, og takk for hva dere har lært meg.

Til søsken, svogere og svigerinner, nevøer og nieser og gode venner: Takk for oppmuntring og adspredelse. Og takk for finslepen evne til å spørre akkurat passe ofte hvordan det går med avhandlingen.

Noen spesielt verdifulle supportere har jeg hatt i Ane, Lars, Lena og Maren, mine barn og John, min svigersønn. Dere betyr så mye og gir så mye. Det gir et viktig perspektiv, - også til dette forskningsarbeidet. Tusen takk!

Sist, men ikke minst: Åse, min beste venn! Du har bidratt sterkt til at dette arbeidet har latt seg gjennomføre. Du har aldri problematisert min bruk av tid og aldri tvilt på at jeg skulle komme i mål. Du er enestående! Takk!

Bergen, juli 2011

Øivin Christiansen

Abstract

The aim of this thesis is to contribute to the knowledge about out-of-home care for children under the auspices of the Child Welfare authorities. Removing children and placing them in care constitutes one of the strongest public interventions in families. This makes it crucial to gain empirical knowledge of i) why and how Child Welfare Services reach decisions to remove the children; ii) the placement trajectories they experience while in care, and; iii) the relationships they form with their carers.

The thesis is conducted within a critical realist and street-level bureaucracy perspective. The analyses are presented in three separate papers which are all based on interview data from the longitudinal and multi-informant study 'The Norwegian Longitudinal Study on Out-of-Home Care' (Barn som blir plassert utenfor hjemmet – risiko og utvikling). A national sample of 109 children, aged 6-12 years and recently placed out-of-home constitute the initial sample in this project.

Paper 1 is based on interviews with the 109 children's social workers. The interviews were carried out within a few months after the placements. The social workers' accounts revealed a decision-making process which took place within a context of continued concerns for the children and ongoing interactions between the social workers and the children's parents. The interactions were influenced by the contradictory position of the social workers: supporting the parents so that they are capable of taking care of their children, while at the same time assessing whether that care is adequate. In most cases a triggering and legitimizing factor was necessary for the out-of-home placement to take place.

Paper 2 examines the placement trajectories of 70 of the 109 children who remained in care for at least four years. Data included interviews with the children, their parents and their social workers carried out 7-8 years after the initial placement, supplemented with social worker interviews at earlier stages. The majority of children experienced 1-3 moves after the initial placement. For most children these moves

were from temporary placements leading to more stable living in foster care. However, a substantial minority experienced foster care breakdowns. Although social workers, children and parents acknowledged the foster carers efforts in offering the children safe and stable placements, they also placed the main responsibility for breakdowns on them, even if they regarded other factors as important too.

Paper 3 explores the relationships between the 43 foster children and their foster families who had stayed in long term foster care. The data material is made up of Interviews with the children, their foster carers, parents and social workers, carried out 7-8 years after the initial placement. . The over all frame of reference in the informants' accounts were the life in "ordinary families" and relations like most parents and children. The foster families had provided the children with a secure environment as well as an experience of being part of the family. Most children also had a sense of belonging to their birth families. Nearly all were likely to stay with their foster carers beyond their 18th birthday and both parts anticipated future contact. However, a number of foster carers expressed ambivalence and cautious expectations about the character of their future contact, due to their understanding that the nature of the relationship depended on the children's own choice.

The thesis indicates that *parents* and *parenting* are in the centre of attention in cases concerning out-of-home care. This applies both before the placement when parenting is carried out by the children's birth parents and is subject to continuous and long-term assessment and intervention efforts, and during the placement when parenting is accomplished by foster carers.

Although parenting plays a vital role in children's development and wellbeing, closer attention should in addition be paid to other important factors and actors. In particular, there is a need to acknowledge the children's point of view, their experiences, motives and wishes. A more child-centred and comprehensive approach would contribute to a more reliable basis for decision making and to more stability in care arrangements. Further, it might ensure children with long lasting supportive relationships after leaving care.

Publikasjonsliste

1. Christiansen, Ø. & Anderssen, N. (2010). From concerned to convinced: reaching decisions about out-of-home care in Norwegian Child Welfare Services. *Child & Family Social Work* , 15, (1), 31-40.
2. Christiansen, Ø., Havik, T., & Anderssen, N. (2010). Arranging stability for children in long-term out-of-home care. *Children and Youth Services Review*, 32(7), 913-921.
3. Christiansen, Ø., Havnen, Karen J. S., Havik, T., & Andersen, N. Cautious belonging – relationships in long-term foster care. (Resubmitted after review to *British Journal of Social Work*)

Innhold

FAGMILJØ.....	3
FORORD	4
ABSTRACT	6
PUBLIKASJONSLISTE.....	8
INNHold	9
1. INTRODUKSJON, TEMA OG PROBLEMSTILLINGER.....	12
1.1 UTVIKLINGSTREKK VED BARNEVERNETS TILTAK	13
1.2 PLASSERINGSSAKENES SENTRALE AKTØRER	16
1.3 AVHANDLINGENS PROBLEMSTILLINGER.....	17
2. RELEVANT FORSKNING.....	19
2.1 FORSKNING OM BESLUTNINGSPROSESSER I BARNEVERNET.....	19
2.1.1 Med vekt på risikobedømming	19
2.1.2 Med vekt på beslutningsprosessene	20
2.1.3 Metoder for forskning på beslutningsprosesser.....	23
2.1.4 Funn om beslutningsprosessene	24
2.2 FORSKNING OM PLASSERINGSFORLØP	28
2.2.1 Flyttinger	29
2.2.2 Brudd i plasseringer	30
2.2.3 Hva øker eller reduserer risikoen for brudd?	31
2.2.4 Stabilitet.....	33
2.3 FORSKNING OM RELASJONER OG POSISJONER VED FOSTERHJEMSPLASSERINGER.....	34
2.3.1 Fosterbarns erfaringer og synspunkter	38

2.3.2	<i>Fra plassering til selvstendig tilværelse.....</i>	39
2.3.3	<i>Fosterforeldres posisjon.....</i>	41
2.3.4	<i>Saksbehandlerposisjonen i fosterhjemsarbeidet</i>	42
2.4	BEHOV FOR FORSKNING SOM FANGER OPP DET KOMPLEKSE I HVER SAK	44
3.	TEORETISKE FORSTÅELESERAMMER.....	45
3.1	BAKKEBYRÅKRATIET	46
3.1.1	<i>En mellomposisjon med makt.....</i>	47
3.1.2	<i>Relasjonens betydning.....</i>	49
3.2	KRITISK REALISME	50
4.	METODE	55
4.1	HOVEDPROSJEKTET AVHANDLINGEN BASERER SEG PÅ	55
4.1.1	<i>Hovedprosjektets utvalg.....</i>	56
4.1.2	<i>Hovedprosjektets metode</i>	58
4.2	AVHANDLINGENS UTVALG OG METODE	59
4.2.1	<i>Delstudie / artikkel 1</i>	59
4.2.2	<i>Delstudie / artikkel 2</i>	60
4.2.3	<i>Delstudie / artikkel 3</i>	61
4.3	METODOLOGISKE OG EPISTEMOLOGISKE ASPEKTER	62
4.3.1	<i>Flerinformantdesignets trianguleringsmuligheter</i>	63
4.3.2	<i>Longitudinelt design – med mulighet for å følge prosesser over 7 år.....</i>	65
4.3.3	<i>Intervju som interaksjon.....</i>	66
4.4	ANALYSEPROSESSEN	70
4.4.1	<i>Telling og fortelling.....</i>	73
4.5	TROVERDIGHET OG OVERFØRBARHET	74

4.5.1	<i>Troverdighet</i>	75
4.5.2	<i>Overførbarhet</i>	78
4.6	FORSKNINGSETISKE PROBLEMSTILLINGER	79
5.	FUNN: SAMMENDRAG AV ARTIKLENE	82
6.	DISKUSJON	91
6.1	BESLUTNINGSPROSESSER MED SAMHANDLING SOM SENTRALELEMENT	93
6.2	FOSTERFORELDRENE BETYDNINGSFULLE POSISJON	97
6.3	TILHØRIGHET MED TVETYDIGE FRAMTIDSUTSIKTER.....	103
6.4	METODISKE BEGRENSENINGER.....	107
6.5	AVSLUTNING.....	109
	LITTERATUR.....	111
	ARTIKKEL 1-3	
	VEDLEGG	

1. Introduksjon, tema og problemstillinger

Barnevernets plassering av barn utenfor hjemmet er et samfunnsmessig inngrep med vidtrekkende konsekvenser overfor enkeltmennesker og familier. Familien representerer en grunnleggende institusjon i samfunnet, og det å flytte et barn ut av familien bryter med en allmenn norm om at barn og foreldre hører sammen, og at foreldre både har en rett og en plikt til å ta hånd om barnas daglige omsorg (Cooper, Hetherington, & Katz, 2003; Grinde, 1993; Stang, 2007). Inngrepet er oftest omveltende for barna det gjelder; de fleste barna blir flyttet til nye omgivelser der de skal leve sammen med voksne og barn de ikke kjenner fra før av. Mange av barna er plassert en kortere periode fordi plasseringen er en løsning på en forbigående krisesituasjon i familien. Men for en stor andel barn vil plasseringen vare over år, for noen gjerne resten av oppveksten.

Denne avhandlingen setter søkelys på tre sentrale tema knyttet til barnevernets plassering av barn utenfor hjemmet. Det første temaet er *beslutningene* om plassering; hva er det som gjør plassering nødvendig, og hva kjennetegner prosessen fram mot en slik beslutning? Det andre temaet er *plasseringsforløpene* barna erfarer mens barnevernet tar hånd om barnas bosted og omsorg: får barna stabile bosted eller opplever de stadige flyttinger? Det tredje temaet omhandler *relasjonene* mellom fosterbarn og fosterfamiliene: barn som har bodd stabilt i fosterhjem, har de også blitt en del av fosterfamiliene? Temaene og problemstillingene er utforsket gjennom kvalitative analyser av intervjuer med barn, deres foreldre, fosterforeldre og saksbehandlere innenfor det longitudinelle forskningsprosjektet "Barn som blir plassert utenfor hjemmet – risiko og utvikling". Intervjuer ble gjennomført på flere tidspunkt i perioden fra barna ble plassert til 7-8 år senere.

Begrepet "plassering" benyttes både i offentlige dokumenter og i praksisfeltet på to måter (jfr Holtan, 2002). For det første betegner plassering flyttingen barnet må gjøre når det er fattet vedtak om det etter barnevernloven. For det andre brukes plassering som betegnelse på oppholdet i fosterhjemmet / institusjonen. Begrepet setter

barnevernet og dets ansatte i den aktives posisjon, mens barnet, indirekte også foreldrene, framstår som objekt for barnevernets beslutninger og handlinger. I en ofte referert engelsk studie fant imidlertid Packman og kolleger at en plassering "is a shorthand term for a variety of responses to a range of problem situations" (Packman, Randall, & Jacques, 1986, p. 196). Variasjonen spenner fra det som må oppfattes som etterspurt tjenesteyting overfor vanskeligstilte familier til det som framstår som dramatiske inngrep i foreldre og barns liv.

1.1 Utviklingstrekk ved barnevernets tiltak

Mens det å "sette bort" barn til oppfostring hos andre har forekommet i flere hundre år, ble det et offentlig sosialpolitisk tiltak da "Lov om behandling av forsømte barn" trådte i kraft fra 1900 (Dahl, 1978). Plassering utenfor hjemmet var det eneste tiltaket det tidlige barnevernet rådte over, og det var særlig barn av fattige familier, foreldreløse og større barn med uønsket atferd som ble plassert (Grinde, 1997; Hagen, 2001). I 1953 trådte en ny barnevernlov i kraft (Lov om barnevern av 17. juli, 1953), en lov Grinde (1997) beskriver som "faglig framsynt" (s. 295). Behandlingsoptimisme preget loven, og tiltak som råd og veiledning, støttekontakt, tilsyn og økonomisk hjelp skulle gjøre det mulig for barn i utsatte situasjoner å bli boende i familien. Tiltakene ble betegnet som "forebyggende tiltak", og begrepet "forbygging" ble innenfor barnevernkonteksten nærmest ensbetydende med å redusere risikoen for plassering. I kjølvannet av barnevernsloven av 1953 ble plassering av barn utenfor hjemmet, i Norge som i mange andre land, oppfattet som et inngrep man så langt som mulig burde begrense, - et "unngåelsestiltak eller "a last resort" (Hunt, Macleod, & Thomas, 1999; Lihme, 1993; NOU 2000:12, 2000; Packman, et al., 1986). Til tross for denne politikken var det først rundt 1980 at antallet barn i barnevernet med forebyggende tiltak var høyere enn antallet barn med plassering utenfor hjemmet (Grinde, 1993).

Også etter at en ny barnevernlov ble innført i 1993 (Lov om barneverntjenester av 17.juni 1992), har det vært en politisk føring at terskelen for plassering skal være høy,

og at barn derfor må tåle visse belastninger og vanskelige hverdager for å slippe å måtte bryte opp fra sin familie (Backe-Hansen, 2003a; Stortingsmelding nr. 40, 2001-2002). De siste vel tjue årene har da også antall barn med forebyggende tiltak, nå betegnet som ”hjelpetiltak”, økt kraftig. Basert på studier av klientkarrierer i den nasjonale statistikken har Clausen og Kristofersen (2008) funnet at ca ti prosent av norske barn vil motta et eller flere tiltak av barnevernet i løpet av oppveksten, noe som gjør at det norske barnevernet er mer ekspansivt enn i land det er naturlig å sammenligne med (Clifford, 2006).

Den sterke satsingen på hjelp til barna mens de bor med sin familie, har ikke ført til en reduksjon i antall plasserte barn, tvert i mot er antallet i dag høyere enn noen gang. Ved utgangen av 2009 bodde nesten 10 000 norske barn (0-22 år) i fosterhjem eller barneverninstitusjoner (SSB, 2010a). 8 500 var under 18 år, noe som tilsvarer 0,8 % av barnebefolkningen. I løpet av de siste ti årene har antallet økt med 43 %, fra 6 775 i 1999 til 9 550 i 2009 (SSB, 2010a, 2010c). Også antallet ungdommer som fortsetter å bo i fosterhjem eller andre omsorgstiltak etter at de er fylt 18 år har vært økende (Clausen, 2008). Fra 2004 til 2009 var økningen på 21 % (SSB, 2010a). Dette kan sees i forbindelse med en økt vekt på forlenget støtte fra barnevernet til ungdom i overgangen til selvstendig tilværelse (Bakketeig & Backe-Hansen, 2008).

En medvirkende grunn til det økte antall plasserte barn er at Barnevernloven av 1992, i motsetning til hva som var tilfelle før, åpnet for at plassering kunne skje uten at foreldrene formelt mistet omsorgen for barnet. Vedtak om plassering som hjelpetiltak (der foreldrene formelt opprettholder omsorgen) forutsetter foreldrenes samtykke og kan fattes av den kommunale barneverntjenesten, mens vedtak om plassering som omsorgsovertakelse (der den kommunale barneverntjenesten formelt overtar omsorgen) må fattes av Fylkesnemnda. Etter at loven av 1992 trådte i kraft har andelen hjelpetiltaksplasseringer økt år for år. De siste årene har ca en tredel av plasseringene i fosterhjem og institusjon vært hjemlet som hjelpetiltak (SSB, 2010a).

En konsekvens av den mer fleksible lovgivingen er at begrunnelsene for plassering er mer differensierte. Clausen (2000) fant at allerede i 1997 ble den vide kategorien

”forhold i hjemmet” oppgitt som grunnlag for hver femte plassering av barn i alderen 6-12 år. Det er grunn til å tro at denne andelen har økt siden. Backe-Hansen peker på at den økte andelen plasseringer som hjelpetiltak innebærer at foreldre alt i alt har større innflytelse på plasseringstidspunkt og plasseringssted (Backe-Hansen, 2003d).

Når det gjelder andelen av barnebefolkningen som er plassert utenfor hjemmet, ligger Norge på nivå med Sverige, USA og Tyskland, langt lavere enn Danmark og noe høyere enn England (Thoburn, 2007, 2010). Samtidig er det i Norge forholdsvis færre barn som plasseres årlig enn i alle disse landene. Den relativt høye andelen barn som til enhver tid bor utenfor hjemmet, forklares med at norske barn i snitt er plassert over lengre tid enn barna i de fleste andre land. Et nordisk særtrekk er at barna gjennomgående er eldre når de flyttes fra hjemmet. Halvparten av barna er over 13 år ved plassering (SSB, 2010a; Thoburn, 2010).

Med bakgrunn i en økende oppmerksomhet om det store antallet barn som ”were drifting in care”, vokste det for ca tretti år siden fram en ”permanence policy”, særlig i USA, men også i Storbritannia (Maluccio, Fein, & Olmstead, 1986; Testa, 2008; Thoburn, 2009). Med denne policyen, som fortsatt er dominerende i disse landene, er det et overordnet mål å sikre barn plassert utenfor hjemmet snarest mulig en avklaring på hvor de skal vokse opp. Dersom barna ikke kan tilbakeføres til sin opprinnelige familie, skal adopsjon være det prioriterte virkemiddelet. I USA er det at barn forblir under offentlig omsorg over tid, derfor et negativt utfallsmål (Lindsey & Shlonsky, 2008). I USA blir ca 25 % av barna som er plassert i fosterhjem adoptert (Barth, 2009), mens tilsvarende tall i Storbritannia er 8 % (Forrester, Goodman, Cocker, Binnie, & Jensch, 2009). I Norge forekommer adopsjon av plasserte barn svært sjelden og gjaldt kun 30 barn i 2009 (SSB, 2010b). ”Permanenstenkingen” har imidlertid fått et visst innpass også i Norge. For det første gjennom en bestemmelse i barnevernloven om at det skal fastsettes en varig plan for barnets omsorgssituasjon senest to år etter at omsorgen for barnet er overtatt (§ 4-15). For det andre ved at det i 2009 og 2010 ble foretatt lovendringer som skal bidra til at hjelpetiltak blir evaluert mer systematisk; at vurdering av omsorgsovertakelse ikke blir utsatt; at foreldres

muligheter til gjentakende å reise saker om tilbakeføring reduseres; og at adopsjon i større grad vurderes som alternativ for plasserte barn.

1.2 Plasseringssakenes sentrale aktører

Som vist, forteller barnevernstatistikken at stadig flere barn opplever oppbrudd fra sine familier og lever hele eller deler av oppveksten sin i regi av barnevernet. Denne utviklingen kan tolkes som manglende samsvar mellom barnevernets praksis og målet om å unngå plasseringer. Men de politiske og juridiske føringene er ikke entydige. Det er også et mål å ”sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid” (Lov om barneverntjenester § 1-1), og å sikre stabilitet når omsorgen er overtatt.

Det er de ansatte i den kommunale barneverntjenesten som skal sette den offisielle barnevernspolitikken ut i livet og i sin daglige virksomhet håndtere til dels motstridende målsettinger. Kjølørød (1994) framholder at barnevernets ansatte forvalter risiko på barnets vegne. I saker der avveininger om plassering skal foretas er det særlig vidtrekkende og langsiktige beslutninger som skal håndteres. I slike saker befinner barnevernets ansatte seg i en situasjon kjennetegnet av ”handlingstvang, usikkerhet og langsiktig beslutningskontekst” (Kjølørød, 1994, p. 204). Selv om det er fylkesnemnda som fatter tvangsavgjørelser knyttet til omsorgsovertakelse, er det den lokale barneverntjeneste som initierer slike saker. Det er innenfor kontakten mellom saksbehandlerne i barneverntjenesten og familien at barnevernsarbeiderne kommer fram til og skal formidle beslutningen om at de vurderer plassering som nødvendig. Det er også disse saksbehandlerne som sitter med hovedansvaret for at barnet får en best mulig omsorgssituasjon etter utflytting.

I denne avhandlingen er arbeidet som barneverntjenesten og deres ansatte utfører i plasseringssaker av særlig interesse. Saksbehandlerne posisjon står i fokus, og intervjuer gjennomført med dem er helt sentrale i den empiriske analysen. Saksbehandlerne utfører sitt arbeid i en relasjonell kontekst hvor samhandling, dialog

og forhandling med barn, foreldre og fosterforeldre / institusjonspersonale er en hovedvirksomhet. Samtidig er det barna og de voksne rundt dem som er direkte og personlig berørt av de barnevernsansattes arbeidsformer, avveininger og avgjørelser. Hendelser og handlinger blir forstått og tolket forskjellig ut fra den enkeltes posisjon. Andenæs minner for eksempel om at "Det de voksne snakker om som en *plassering*, er for barnet en *flytting*" (Andenæs & Skollerud, 2003, p. 24). Dette er bakgrunnen for at det har vært viktig å inkludere alle disse aktørenes erfaringer og synspunkter, innhentet gjennom intervjuer, i analysene av plasseringer og plasseringsforløp.

1.3 Avhandlingens problemstillinger

Et vesentlig formål med avhandlingen er å øke kunnskapen om hvorfor og hvordan barneverntjenesten fatter beslutninger om å plassere barn utenfor hjemmet. Et annet formål er å gi økt innsikt i hvilke plasseringsforløp (flyttinger mellom ulike omsorgsarrangement) barn får når de lever deler av oppveksten innenfor barnevernets rammer, og å tilføre ny kunnskap om hva som medvirker til henholdsvis stabile og ustabile forløp. I tråd med målsettingen om at barn som mottar tiltak av barnevernet skal sikres "stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen" (§ 4-1), tar avhandlingen også sikte på å utvide kunnskapen om hvordan relasjoner mellom fosterbarn og fosterfamilier fortoner seg når barna går fra barndom til ungdom og nærmer seg fasen når de skal over i en mer selvstendig tilværelse.

Følgende problemstillinger søkes belyst:

- Hvordan forklarer saksbehandlerne i barneverntjenesten at det er nødvendig å plassere barn utenfor hjemmet, og hvorfor skjer plasseringen når den skjer?
- Hvordan beskriver saksbehandlerne prosessene fram mot beslutninger om å plassere barna?
- Hvilke plasseringsforløp (flyttinger mellom ulike omsorgsarrangement) erfarer barn som bor utenfor hjemmet i lengre tid?

- Hvordan forklares flyttinger mellom ulike omsorgsarrangement; hva konstituerer brudd (utilsiktete flyttinger), og hva kan forstås som stabilitet og ustabilitet for barn som barnevernet har daglig omsorg for?
- Hvilke relasjoner utvikles mellom fosterbarn og deres fosterfamilier når de har levd sammen over år, og hvilke utsikter er det for kontakt og tilhørighet i framtiden?
- Hvordan forstår fosterforeldre sin posisjon i skjæringspunktet mellom offentlig omsorgsarbeider og praktiserende foreldre?

2. Relevant forskning

I dette kapitlet presenteres tidligere forskning med relevans for avhandlingens tema og problemstillinger.

2.1 Forskning om beslutningsprosesser i barnevernet

Deler av forskningen med relevans for barnevernets beslutninger har siktet mot å styrke barnevernets muligheter til å bedømme risiko for barn. Denne forskningen omtales innledningsvis. Størst plass gis imidlertid til forskning om barnevernets beslutningspraksis i alvorlige barnevernssaker, herunder saker som dreier seg om plassering av barn: hvordan praksisen er forsket på og hvilke beskrivelser og forståelser av beslutningsprosessene forskningen har frambrakt.

2.1.1 Med vekt på risikobedømming

Beslutninger om å plassere barn utenfor hjemmet er særlig kompliserte og vidtrekkende, men har i likhet med andre beslutninger i barnevernet til hensikt å identifisere og inkludere de barna som har behov for barnevernets tiltak, foreta valg av det mest hensiktsmessige tiltak og fatte beslutninger på ”rett” tidspunkt.

Det viser seg å være vanskelig å komme fram til ”treffsikre” beslutninger, noe som resulterer i en stadig tilbakevendende kritikk mot barnevernet, - enten kritikk for å være for inngripende eller kritikk for å være for unnfallende. I de angloamerikanske landene, og særlig i USA, har slik kritikk utløst betydelig politisk og forskningsmessig engasjement for å styrke risikovurderinger når det gjelder utsatte barn. Strategien har vært å utarbeide standardiserte sjekklister, såkalte “risk assessment instruments” (se Backe-Hansen, 2001b; Egelund & Sundell, 2001; Hindley, Ramchandani, & Jones, 2006; Lagerberg & Sundelin, 2000; Munro, 2002): ”Risk assessment can be defined as the systematic collection of information to

determine the degree to which a child is likely to be abused or neglected in the future.” (English & Pecora, 1994).

Mens optimismen knyttet til slike instrumenter synes å ha vært stor på 1980- og 90-tallet (se Department of Health, 1988; English & Pecora, 1994), har fokus de senere årene vært rettet mot instrumentenes begrensede nytteverdi. Selv om det gjennom en rekke studier er konstatert at visse faktorer er overrepresentert i familier hvor barn blir utsatt for mishandling eller hvor barn blir plassert utenfor hjemmet, er det også knyttet betydelige problemer med å benytte denne kunnskapen prediktivt (Backe-Hansen, 2001b; Lagerberg & Sundelin, 2000; Wald & Woolverton, 1990). Det er flere grunner til dette. For det første er det generelt problematisk å benytte resultater på gruppenivå til å predikere på individnivå. For det andre har det vist seg at flere og mer sofistikerte studier har resultert i utvidelser heller enn presiseringer når det gjelder hvilke faktorer som bør inngå i risikoinstrumentene. For det tredje har det ikke vært mulig å fastslå noe allmenngyldig cut-off point for når det bør intervenseres, og enda mindre for hvilken type intervensjon som bør iverksettes (Lindsey, 2003; Munro, 2002; Wald & Woolverton, 1990). I tillegg kommer at det har vist seg å være betydelige problemer med å implementere instrumentene i praksis (Cash, 2001; Schwalbe, 2004).

2.1.2 Med vekt på beslutningsprosessene

I Norge har kritikk vedrørende for lite treffsikre beslutninger primært vært møtt med andre strategier enn utvikling av sjekklister og risikoinstrumenter. Prioriterte strategier har vært å styrke de ansattes generelle kompetanse og deres ferdigheter når det gjelder samhandling med brukerne (Midjo, 2010). I en offentlig utredning om barnevernet i Norge (NOU 2000:12) står det for eksempel i kapitlet om beslutningsprosesser blant annet følgende: ”Barnevernets svar på kritikken bør heller være å utvikle bedre kunnskap og utøve sin profesjonelle rolle bedre, og kanskje frem for alt å vise mer ydmykhet i stedet for skråsikkerhet i sitt arbeid” (s. 111).

En slik strategi dreier oppmerksomheten fra kjennetegn ved de som beslutningene omhandler ("beslutningsobjektene") til de som fatter beslutningene ("beslutningssubjektene") og deres praksis. Før forskning om barnevernets beslutningspraksis presenteres, skal det pekes på tre aspekter med betydning for beslutningsprosessene som ofte berøres i forskningslitteraturen.

Normativt og sosialt konstruerte fenomen

Det er bred enighet om at fenomen som risiko, mishandling og omsorgssvikt må betraktes som sosialt definerte (Egelund, 1997; Gelles, 1975; Hacking, 1991, 1999; Parton, Thorpe, & Wattam, 1997), - at de er normative og må forstås ut fra sin kulturelle og historiske kontekst. Et slikt synspunkt ble også konstatert av det engelske Department of Health (1995) når de oppsummerte den aktuelle barnevernsrelaterte forskningen. Flere forskere (f.eks. Gillingham, 2006; Houston & Griffiths, 2000; Lonne, Parton, Thomson, & Harries, 2009; Parton, et al., 1997) mener at det ut fra en slik forståelse ikke finnes grunnlag for å feste lit til risikoinstrumenter. Parton (1998) hevder at barnevernet opererer i et felt preget av usikkerhet og tvetydighet og at barnevernets vurderinger derfor alltid vil være utsatt for kritikk. I norsk sammenheng har Eriksen og Skivenes understreket at vurderinger av omsorgsovertakelse først og fremst reiser normative spørsmål (Eriksen & Skivenes, 1998). Det viktigste når slike spørsmål skal avgjøres, mener de, er å sikre prosedyrer som gir de ulike partene like muligheter til å fremme sine argumenter, og dermed bidra til mest mulig rasjonelle beslutninger som kan forsvares offentlig.

Nasjonale og kulturelle forskjeller

Både når det gjelder rådende verdier og konkret lovgiving er det forskjeller mellom land og kulturer. Det gjelder for eksempel hvorvidt og hvordan det offentlige skal involvere seg i den private sfære. Ulikhetene får konsekvenser for innhold, organisering og ansvar for tjenestetilbud og tiltak (se f.eks. Esping-Andersen, 1990; Freymond & Cameron, 2006; Gilbert, 1997; Harding, 1991; Hearn, Pösö, Smith,

White, & Korpinen, 2004; Hetherington, Cooper, Smith, & Wilford, 1997; Pringle, 1998; Thoburn, 2007).

I barnevernlitteraturen pekes det ofte på forskjeller mellom barnevernssystemet i de typisk liberale angloamerikanske landene (inkludert Australia) og de tradisjonelt sosialdemokratiske nordiske landene (inkludert Nederland). Freymond og Cameron (2006) kaller disse to systemene for henholdsvis "Child Protection Systems" og "Family Service Systems", mens Khoo med flere (Khoo, 2004; Khoo, Hyvonen, & Nygren, 2002) i en sammenligning av kanadisk og svensk barnevern, snakker om en "Child Protection Model" og en "Child Welfare Model". Som vist foran, har det angloamerikanske barnevernet et smalere fokus på barn i risiko, der beskyttelse mot overgrep og mishandling er det sentrale, mens nordisk barnevern har fokus på barns og familiers behov i videre forstand (Healy & Olstedal, 2010; Hearn, et al., 2004; Hetherington, et al., 1997; Khoo, et al., 2002; Kojan & Lonne, 2011). Backe-Hansen (2001b) sier at "jakten på de tydelige kjennetegn" som kjennetegner det angloamerikanske systemet, ikke er framtreddende i nordisk sammenheng hvor en har et mer "klinisk perspektiv på risiko" (s. 15).

Først de seneste årene er det vist interesse og initiativ til å implementere utredningsmaler og kartleggingsinstrumenter i nordisk barnevern. Det gjelder først og fremst modellen "Barns Behov i Centrum" i Sverige (Rasmusson, Hyvönen, Nygren, & Khoo, 2010; Sosialstyrelsen, 2006) og Kvellos utredningsmal i Norge (Kvello, 2010).

Økt rettsliggjøring

Både nordiske (Backe-Hansen, 2001b; Egelund, 1996, 1997; Egelund & Hestbæk, 2003) og britiske forskere (King & Piper, 1990; Munro, 2005; Parton, 1991) peker på at lovgivingen de siste tiår har fått økt innflytelse både på saksbehandling og vurderinger i alvorlige barnevernssaker, til fortrenghet for faglige avveininger. Parton sier for eksempel: "The rule of law as judged by the court takes priority at the expense of other considerations, including that which may be deemed by the

professionals as optimally therapeutic or ‘in the best interests of the child’.” (Parton, 1991 s. 194).

Ericsson (1998) ser en betydelig rettsliggjøring av barnevernet også i Norge, men understreker samtidig nødvendigheten av lovreguleringer i forhold til en virksomhet som er gitt så omfattende makt; ”makt uten regler og grenser er en uhyrlighet” (Ericsson, 1998, p. 18).

2.1.3 Metoder for forskning på beslutningsprosesser

Valg av forskningsdesign i studier av barnevernets beslutningsprosesser har innflytelse på hvilke funn som framkommer. Det er først og fremst kvalitative metoder som er benyttet for å studere beslutningsprosesser i barnevernsaker, men det er også foretatt kvantitative analyser basert på kategorisering av sakskjennetegn og vurderingstema (Daniel, 2000; Davidson-Arad, Englechin-Segal, Wozner, & Gabriel, 2003; Rossi, Schuerman, & Budde, 1999).

Vignettstudier er av de mest benyttede metodene. Her blir respondentene bedt om å gjøre vurderinger og fatte beslutninger på bakgrunn av fremstillinger av reelle og anonymiserte saker eller fiktive saker. Vurderingene formidles oftest gjennom intervjuer, individuelt eller i grupper, eventuelt også gjennom utfylling av spørreskjema knyttet til sakene. Vignettmetoden er benyttet for å utforske hvordan barnevernsarbeidere reflekterer og resonerer (Beckett, McKeigue, & Taylor, 2007; Rød, 2008; Stål, 1994; Voll, 1995). I tillegg er metoden brukt for å studere eventuelle ulikheter i vurderingene mellom ulike yrkesgrupper (Britner & Mossler, 2002), mellom barnevernansatte innenfor ulike organiseringer / kommuner (Östberg, Wåhländer, & Milton, 2000), og mellom barnevernansatte i ulike land, (Bunkholdt, 2006; Egelund & Thomsen, 2002; Grinde, 2006; Khoo, 2004; Soydan, Jegerby, Glad, Nybom, & Williams, 2005). Vignettstudienes styrke ligger i deres kvasi-eksperimentelle design der en kan konstruere ”typiske” saker og eventuelt systematisk variere spesifikke kjennetegn for å analysere hvordan det influerer på vurderingene (Jegerby, 1999). Vignettstudienes svakhet er at man trolig får vite hva

informantene syns de burde gjøre heller enn hva de ville gjort i en reell situasjon (Egelund & Thomsen, 2002).

Studier av beslutninger i reelle saker skjer gjerne ved analyse av saksdokumenter (Backe-Hansen, 2001b; McConnell, Llewellyn, & Ferronato, 2006; Ponnert, 2007), ved intervjuer med saksbehandlere (E. Christensen, 1998; Dickens, 2007; Kähkönen, 1999; Woodcock, 2003) eller en kombinasjon av disse (Ø. Christiansen, Havnen, & Havik, 1998; Egelund, 1997). Enkelte har i tillegg foretatt deltakende observasjon (Buckley, 2003; S. Holland, 1999, 2000; Midjo, 2010; Packman, et al., 1986; Vagli, 2009), typisk med en intensjon om å få kunnskap om hva barnevernsarbeiderne faktisk gjør mer enn hva de syns man bør gjøre (til forskjell fra vignettstudier). Tittelen på Buckleys artikkel (2003) uttrykker nettopp det: "Beyond the rhetoric: 'working' version of child protection practice".

Tilgang til beslutningsprosesser gjennom intervjuer og saksdokumenter gir anledning til innblikk i sakenes historie og prosess. Samtidig er det vesentlig i analyse av slike data å ta høyde for at framstillingene i disse er blitt til for visse formål og for et visst "publikum". Saksjournaler, og ikke minst framlegg for fylkesnemnd eller domstol, er tilrettelagt med tanke på å underbygge og rettferdiggjøre (Backe-Hansen, 2001b) barneverntjenestens oppfatninger og standpunkter. I intervjuer samhandler den intervjuede med intervjueren, og vil i den forbindelse kunne ønske å imøtekomme intervjuerens forventinger (Järvinen, 2005) (se også kapittel 4).

2.1.4 Funn om beslutningsprosessene

I en engelsk studie kartla Holland (1999) saksbehandleres utredninger og beslutninger i et utvalg alvorlige barnevernsaker. Gjennom intervjuer med saksbehandlere, gjennomgang av saksdokumenter og observasjoner av saksdiskusjoner konstaterte hun at saksbehandlerne arbeidet innenfor en av to diskurser; en "scientific observation" diskurs eller en "reflectiv evaluation" diskurs. Rasmusson (2009) oversetter dem med begrepene "teknisk rasjonell" og "analytisk refleksiv"). Hovedelementene i "scientific observation" diskursen var vektlegging av

objektivitet og distanse i forhold til familien som ble utredet. Informasjon ble samlet og bedømt ved hjelp av sjekklister eller ”beslutningsredskaper”, og beslutning ble fattet når all informasjon var innhentet. Slik hadde denne diskursen paralleller til bruk av risikoinstrumenter, som omtalt foran.

Innenfor ”reflective evaluation” diskursen var det ikke distanse, men involvering med familien i utredningsfasen som ble vektlagt. Sosialarbeiderne var ikke primært opptatt av å kalkulere risikoen for barna i familien, men heller av å komme fram til en mer helhetlig forståelse av situasjonen og problematikken. En slik forståelse utviklet seg gjennom fortløpende avveininger, og beslutningen var noe som vokste fram parallelt med utredningen. Holland understreker at hun benytter betegnelsen ”diskurs” istedenfor ”metode” når hun karakteriserer de to beslutningsprosessene. Dette gjør hun fordi forskjellene hun beskriver først og fremst dreier seg om hvordan sosialarbeiderne forsto og forklarte sitt arbeid. Når det gjaldt metode for å komme fram til beslutninger, var ikke forskjellene like tydelige. Holland fant også at beslutningsredskapene som ble framhevet som vesentlige innenfor ”scientific observation” diskursen, i praksis primært fungerte som hjelpemiddel til å strukturere informasjonen som ble samlet inn, mens beslutningene i hovedsak baserte seg på saksbehandlernes egen bedømmelse av informasjonen. Holland (1999) mener, som Parton (1998), at jakten på vitenskaplig sikre beslutninger bør forlates, og at sosialarbeidernes profesjonelle dømmekraft bør oppvurderes så langt den baseres på analytiske og refleksive prinsipper.

Munro (1999, 2005) har i sin forskning blant annet analysert et stort antall granskninger som engelske myndigheter har gjennomført i kjølvannet av tragiske tilfeller der barn som barnevernet kjente til, døde. Hun mener at det i disse sakene, men og i barnevernsaker mer generelt, kommer fram noen gjennomgående svakheter ved hvordan barnevernsarbeidere håndterer informasjon, og dermed ved hva som får gjennomslag i vurderinger og beslutninger. Hun fant at sosialarbeiderne forholder seg selektivt til informasjonen i sakene; de fester seg mest ved informasjon som mottas tidlig eller sent i utredningsperioden og ved informasjon som er fargerik, konkret og

følelsesladet. I tillegg har de vansker med å justere tidlig etablerte oppfattelser, også når ny informasjon bør gi grunnlag for revurdering. Munro peker på at denne form for informasjonsbearbeiding ikke bare kjennetegner ansatte i barnevernet, men er mer allmennmenneskelig, og noe en også har funnet hos andre profesjoner, for eksempel ansatte i industri og militærvesen (Munro, 2005).

Backe-Hansen (2001b, 2003c) fant lignende slagsider som ved barneverntjenestens informasjonshåndtering når hun studerte hvordan barneverntjenesten argumenterte for omsorgsovertakelse i saksframlegg for fylkesnemnda. Et hovedfunn var at argumentasjonen i grove trekk enten var organisert rundt et "trumfkort" eller som et "puslespill". Det vanligste trumfkortet var foreldres rusmisbruk. Rusmisbruket hadde en tilstrekkelig moralsk kraft til at mer konkrete beskrivelser av hvordan misbruket preget barnets omsorgssituasjon ikke var nødvendig. I puslespillsakene manglet trumfkortet, og en mengde informasjon vedrørende ulike forhold måtte pusles sammen som argumentasjonsgrunnlag for omsorgsovertakelse.

Backe-Hansen framholder at måten beslutningsprosessene framstår på, må forstås ut fra beslutningskonteksten. I fylkesnemndsakene er den juridiske konteksten spesielt viktig, og en hovedoppgave for saksbehandlerne blir å velge ut og framstille informasjon i saken slik at den kan matches i forhold til lovens vilkår og legitimere en omsorgsovertakelse. Momenter som kunne tale imot en omsorgsovertakelse blir som regel utelatt. Backe-Hansen (2001b) kaller dette en rettferdiggjørende argumentasjon og poengterer at den i saksframstillingene er konstruert for det formål og for det "publikum" en skal forholde seg til.

Også Egelund (1997; Egelund & Thomsen, 2002) beskriver barnevernets vurderinger og beslutningsprosesser som en konstruerende praksis rettet inn mot at vurderingene skal stå seg overfor besluttende organer. Egelund benyttet både observasjoner, intervju og saksdokumenter som datagrunnlag i sin studie av sosialarbeideres arbeid med danske barnevernsaker. I likhet med flere andre forskere (Dingwall, Ekelaar, & Murray, 1983; Hacking, 1991; Parton, et al., 1997), fant hun at sosialarbeiderne i stor grad foretok normative vurderinger og at deres argumentasjon var konsentrert om å

kategorisere foreldrene som avvikende i forhold til allmenne oppfatninger om hvordan foreldre skal være. Egelund (1997) framholder at det først og fremst er mødre som er gjenstand for slike kategoriseringer, og får støtte fra en rekke andre studier (for eksempel Backe-Hansen, 2001a; D'Cruz, 2002; Swift, 1995).

Det er også andre trekk ved sosialarbeidernes oppmerksomhet og vurderinger i barnevernsakene som en finner både i Egelund og andres studier. For det første at barna er lite synlige i barnevernsakene. De er i liten grad snakket med og deres situasjon er oftest mindre omtalt enn foreldrenes (se for eksempel E. Christensen, 1998; Ø. Christiansen, et al., 1998; Vagli, 2009). For det andre at foreldrenes samhandling med hjelpeapparatet generelt, og de aktuelle sosialarbeiderne spesielt, får en vesentlig plass i vurderingene (Davidson-Arad, et al., 2003; S. Holland, 2000; Kähkönen, 1999; Woodcock, 2003). For det tredje at det vises lite oppmerksomhet om forhold utenfor relasjonen foreldre - barn og foreldre - hjelpeapparatet (Andenæs, 2004).

Dingwall m fl (1983) fant at i undersøkelse av alvorlige barnevernsaker tok sosialarbeiderne i bruk en "rule of optimism" (s.79). Regelen hjalp barnevernsarbeiderne ut av et dilemma når saken ikke var entydig klar og foreldrene ikke delte barnevernets bekymring for situasjonen. Barnevernsarbeiderne valgte å tolke foreldrene og deres situasjon i beste mening Det kunne de gjøre med utgangspunkt i en forståelse av at alle foreldre elsker sine barn, og / eller ved at foreldrenes omsorgssvikt kunne forklares med at de mangler kunnskap om de kulturelle forventningene til hvordan man tar seg av barn. Først når det inntraff en åpenbar risikosituasjon for barnet eller foreldrene ble forstått som uforbederlige, trådte optimismerregelen ut av kraft. En "trigger" inntrådte som gjorde en plassering unngåelig (Dingwall, et al., 1983; Tanner & Turney, 2003).

2.2 Forskning om plasseringsforløp

Når det her refereres til forskning om plasserte barnas flytting mellom ulike omsorgsarrangement, deres plasseringsforløp, er det først og fremst plasseringer i fosterhjem som omtales. Det henger sammen med at det er fosterhjemsplasseringer som er viet mest oppmerksomhet i forskningen og fordi plassering i fosterhjem er mest anvendt i norsk barnevern.

Plasseringer og omsorgsovertakelser er i prinsippet midlertidige og innebærer at barn skal flytte hjem igjen når det er forsvarlig (Lov om barneverntjenester § 4-21).

Analysen av barnevernstatistikken viser da også at de fleste barn er kortvarig plassert av barnevernet (Clausen & Kristofersen, 2008). Statistikken viser samtidig at det er klare forskjeller i plasseringsforløp. For eksempel er yngre barn lengre i barnevernets omsorgstiltak enn eldre barn, og fosterhjemsopphold har lengre varighet enn institusjonsopphold. To tredjedeler av barna i fosterhjem forblir utenfor hjemmet i minst tre år (Clausen, 2003; Clausen & Kristofersen, 2008).

Forskning har over tid og i fra ulike land vist at barn som blir plassert over tid står i fare for å oppleve ustabilitet og gjentatte flyttinger og ha en uavklart framtid (Oosterman, Schuengel, Wim Slot, Bullens, & Doreleijers, 2007; Unrau, 2007). I tillegg skjer mange av flyttingene i krisesituasjoner og på kort varsel (se f.eks. Berridge & Cleaver, 1987). Allerede i 1959 konstaterte Maas og Engler (ref. hos Whittaker & Maluccio, 2002) at det eksisterte en stor grad av ”foster care drift”, og på grunnlag av egen og andres forskning slår Egelund og Vitus (2007) fast at ustabilitet er et gjennomgående trekk ved barnevernets omsorg heller enn beklagelige unntak.

At offentlig omsorg ikke er i stand til å sikre barna mulighet til å slå seg til ro og ha en oversiktlig framtid, har gitt opphav til betydelig bekymring for barna og kritikk mot barnevernet. Stabilitet har blitt et hyppig benyttet resultatmål for kvaliteten på barnevernmyndighetenes omsorg for barn (Barth, 1999; Kelly, 2000a; Minty, 1999).

2.2.1 Flyttinger

Omfang og hyppighet av barns flyttinger er sentrale kriterier for å vurdere stabiliteten ved plasseringer (eks. Connell et al., 2006). Både i forskning og praksis er det imidlertid store variasjoner når det gjelder hvilke type flyttinger som inkluderes, om det blir skilt mellom årsaker til flyttingene og hvor langt tidsrom en studerer. I tråd med at plassering utenfor hjemmet kan ha ulike formål (eks utredning, behandling, oppvekst), og omsorgstiltakene etter hvert er blitt mer differensierte, er det blitt vanlig å skille mellom planlagte og ikke-planlagte flyttinger (Backe-Hansen, Egelund, & Havik, 2010).

Planlagte flyttinger eller systemrelaterte flyttinger utgjør en betydelig andel av flyttingene. En undersøkelse fra USA (James, 2004) viste at 70 % av til sammen vel 1600 flyttinger var systemrelaterte. Ward og kolleger fant i to engelske undersøkelser (Ward, 2009; Ward & Skuse, 2001) at vel halvparten av flyttingene var systemrelaterte. Også nordiske studier antyder at planlagte flyttinger utgjør en vesentlig, om enn ikke like omfattende andel av flyttingene (Egelund & Vitus, 2009; Vinnerljung, Sallnäs, & Westermarck, 2001). Bakgrunnen for planlagte flyttinger kan være flere. En viktig årsak er at mange plasseringer skjer til en midlertidig omsorgsbasis, enten fordi plasseringen skjer plutselig eller fordi man ønsker en kartlegging av barnas behov for bedre å kunne velge et godt langsiktig omsorgstiltak (se forøvrig Sinclair, Baker, Lee, & Gibbs, 2007, p. 175).

De fleste planlagte flyttingene skjer i løpet av de første månedene eller det første året (Sinclair, et al., 2007; Wulczyn, Kogan, & Harden, 2003). Ward (2009) fant imidlertid i sin studie av plasseringsforløpene for 248 barn at mange av barna hadde ikke bare en, men flere kortvarige plasseringer med påfølgende planlagte flyttinger, med det resultat at det var først i det tredje året at barna syntes å ha oppnådd en viss stabilitet.

2.2.2 Brudd i plasseringer

Det som ikke regnes som planlagte eller systemrelaterte flyttinger kalles ofte i norsk sammenheng ”utilsiktet flytting”, - eller ”sprekk” i dagligtale (Backe-Hansen, 2009). I en artikkel basert på samme materiale som foreliggende avhandling, har vi benyttet betegnelsen ”brudd” (Havik & Christiansen, 2009), og det er denne betegnelsen som benyttes videre i avhandlingen. ”Brudd” er mer i tråd med betegnelsene som benyttes i forskning fra andre land; ”sammenbrudd” i Sverige (Vinnerljung, et al., 2001) og Danmark (Egelund & Vitus, 2007), og ”placement breakdown” eller ”placement disruption” i engelskspråklige land (Oosterman, et al., 2007).

Bak ulike betegnelser skjuler det seg ulikheter mellom studier når det gjelder hvilke flyttinger som kategoriseres som brudd, noe som gjør sammenligninger vanskelig. Vinnerljung mfl (2001), James mfl (2004) og Unrau (2007) gjør rede for definisjonsproblematikken. Samlet viser de at studiene varierer når det gjelder om de: i) presiserer hvem som skal ha initiert bruddet, ii) presiserer måten bruddet skjer på, for eksempel at det skjer plutselig, iii) forutsetter at konsekvensene er negative for barnet, og iv) tar barnevernets plan som utgangspunkt.

Et kriterium for brudd som ofte benyttes, er at flyttingen har skjedd på tvers av barnevernets plan for plasseringen. I Berridge & Cleavers (1987) ofte siterte studie defineres for eksempel brudd som: “a placement ending that was not included in the social work plan, either in the ending itself or in the timing of the termination” (s. 30). Å ha barnevernets plan som hovedkriterium har imidlertid flere problematiske sider (Vinnerljung, et al., 2001).

Blant annet er det ikke alltid det foreligger en plan. Det er heller ikke alltid at en utarbeidet plan klart har uttrykt hva som er plasseringens formål og planlagte varighet, noe som er dokumentert av tilsynsmyndighetene (ref). Dette til tross for barnevernlovens bestemmelser om at det til ethvert tiltak barneverntjenesten iverksetter, skal fastsettes en skriftlig plan; - en tiltaksplan ved hjelpetiltak (§ 4-5) og ved plasseringer etter atferdsbestemmelsene (§ 4-28) og en omsorgsplan ved

omsorgsovertakelser (§ 4-15). En annen svakhet med kriteriet er at det implisitt forutsetter at barnevernet er i stand til å utarbeide en plan som kan være realistisk og gyldig i mange år framover. Mer grunnleggende kan det diskuteres om det er rett å ha barnevernets plan og perspektiv som det eksklusivt styrende, og ikke barnets, for eksempel. I flere tilfeller vil det som fra barnevernets synsvinkel er å anse for et brudd, være en gjennomtenkt og planlagt avslutning av en plassering sett fra barnets eller en av de andre aktørenes (foreldre, fosterforeldre, institusjon) synsvinkel.

2.2.3 Hva øker eller reduserer risikoen for brudd?

Internasjonalt er det lagt ned betydelig forskningsinnsats for å identifisere faktorer som henholdsvis øker og reduserer risikoen for at en plassering ender med brudd. De fleste oppsummeringene av denne forskningen er først og fremst relatert til fosterhjemplasseringer (f.eks. Backe-Hansen, 2009; Egelund & Hestbæk, 2003; Oosterman, et al., 2007; Triseliotis, 2002). De fleste studiene av brutte plasseringer er gjennomført i USA og Storbritannia. I Norge gjennomførte Backe-Hansen (Backe-Hansen, 1982) en undersøkelse på begynnelsen av 80-tallet, og i de senere årene er det gjort noen få studier i Sverige (Vinnerljung, et al., 2001) og Danmark (Egelund & Vitus, 2009). Studiene er hovedsakelig kvantitative studier, og faktorene som blir studert er vanligvis karakteristika ved barna og ved plasseringsstedet. Enkelte studier inkluderer også kjennetegn ved foreldrene, tidligere saksgang i barnevernsystemet, samt kjennetegn ved saksbehandler og saksbehandlers arbeid.

Oosterman mfl's (2007) framholder i sin metaanalyse av 26 studier fra flere land, at brudd fortrinnsvis må forstås som et resultat av et samspill mellom flere faktorer, og at bruddene oftest er endepunktet på en stadig mer komplisert situasjon heller enn noe som plutselig inntreffer. Av enkeltfaktorer er det barnets atferdsvansker som gis status som en "reasonably robust predictor" (s. 67) for utilsiktet flytting. Risikoen øker også med barnets stigende alder og dersom barnet har vært plassert tidligere. Disse to faktorene virker imidlertid ofte sammen med atferdsvansker slik at den isolerte effekten av hver av dem er liten. Enkeltvis studier kan identifisere statistisk

signifikante risikofaktorer, men funnene blir mer motstridende eller tvetydige når flere studier blir sammenholdt (Oosterman, et al., 2007).

Enkelte studier har vist at faktorer knyttet til fosterhjemmene synes å ha sammenheng med brudd. For eksempel at fosterforeldrene har egne barn og at disse barnas alder er nær eller under fosterbarnas alder. Andre studier viser ingen slike sammenhenger (op cit.). Jones og Wells (2008) finner i sin oppsummering at fosterforeldrenes holdning til og mulighet for å håndtere utfordrende atferd fra fosterbarna har betydning. Funnet synes naturlig og bekreftes av funnene til Sinclair m fl (2007). Når Sinclair (2010) sammenfatter sin omfattende forskning om fosterhjemsplasseringer, peker han på at fosterhjemsplasseringer har større sjanse for å vare når fosterforeldrene er i stand til å se ting fra barnets side, viser varme og aksept og samtidig er tydelige på sine forventninger til barnet.

Sinclair (2010) bygger her først og fremst på funn fra kvalitative studier. Intervjuer med de sentrale aktørene i fosterhjemsarrangementer, gir her utfyllende kunnskap om hva som bidrar til eller forhindrer brudd. Blant annet har intervjuer med tidligere og nåværende fosterbarn vist at barnas innstilling både til å være plassert og til det aktuelle fosterhjemmet har stor betydning (Hyde & Kammerer, 2009; Rushton & Dance, 2004; Sinclair & Wilson, 2003).

Hvorvidt det er spesielle forhold knyttet til barnas foreldre eller knyttet til barnevernets arbeid som er framtreddende når brudd inntreffer, er mindre utforsket enn forhold ved barn og omsorgsarrangement, og det rapporteres ikke om entydige funn. Jones og Wells (2008) peker på betydningen av samvær mellom foreldre og barn, men Oosterman (2007) mener funnene her er motstridende, noe som er i tråd med Quinton, Rushton, Dance og Myers' (1997) litteraturgjennomgang.

I tråd med de varierende kriteriene for hva som kategoriseres som brudd, er det vanskelig å sammenligne andeler brutte plasseringer mellom studier. Det er dessuten få som har beskjeftiget seg med brudd i institusjonsplasseringer. For fosterhjem, fant Triseliotis (2002) på tvers av ulike studier, en andel brudd på 43 % når det gjaldt

plasseringer som hadde vart mellom to og fem år. Oosterman mfl (2007) og Egelund (2006) rapporterer en variasjon på mellom 20 og 50 %, men opplyser også at andelen blant de som plasseres som ungdommer, ofte er over 50 %. Når en sammenligner ulike plasseringstyper, finner en gjennomgående flere brudd ved institusjonsplasseringer enn ved plasseringer i fosterhjem (se f.eks. Vinnerljung, et al., 2001), og også flere i nøytrale fosterhjem enn i fosterhjem hos slekt eller nettverk (Knudsen & Egelund, 2011; Winokur, Holtan, & Valentine, 2009). Det siste funnet bekreftes imidlertid ikke av metastudien til Oosterman og kolleger (2007).

2.2.4 Stabilitet

Heller ikke når det gjelder skillet mellom stabile og ustabile plasseringsforløp opererer forskningen med noen omforent oppfatning eller definisjon. I Norge foreligger det ingen systematisk landsomfattende registrering verken av flyttinger generelt, eller av brutte plasseringer spesielt. Statistisk Sentralbyrå har de siste årene inkludert flytting i barnevernstatistikken, men det knyttes stor usikkerhet til det som er rapportert fra kommunene (Trygve Kalve, SSB, personlig meddelelse, februar 2011). I USA og England opererer statlige myndigheter med indikatorer når det gjelder stabilitet (ref). I England benyttes to indikatorer: i) Andelen barn som har hatt færre enn tre flyttinger siste år. ii) Andelen av barn som har vært plassert sammenhengende de siste fire årene, som har vært minst to av disse årene i samme fosterhjem. Sinclair mfl, (2007) og Schofield mfl (2007) (disse redegjør for og diskuterer disse indikatorene) rapporterer at ca 50 % av barna på landsbasis befinner seg innenfor målet i den andre indikatoren, mens den nasjonale målsettingen er 70-80%.

Schofield m fl (2007) understreker at det ikke nødvendigvis er en sammenheng mellom å være innenfor et definert stabilitetsmål og en opplevelse av stabilitet. Flere forskere påpeker at en registrering av om plasseringer har vært stabile, ikke gir tilstrekkelig grunnlag for å vurdere plasseringenes kvalitet (Barth, 1999; Berridge, 2007; Biehal, 2009; Jackson, 2002; Sinclair, et al., 2007; Unrau, 2007). Det påpekes

for det første at det er viktig også å se utenfor fosterhjemmets vegger når det gjelder stabilitet og kontinuitet for fosterbarn, - å ta i betraktning barnas andre viktige arenaer som skole og nærmiljø, og deres viktige relasjoner til venner, skoleklasse, lærer og andre medlemmer av egen og fosterforeldrenes slekt. Det påpekes for det andre at en avsluttet eller brutt plassering ikke er ensbetydende med at kontakt avbrytes. For enkelte vil en positiv relasjon lettere opprettholdes når en ikke bor under samme tak, og andre vil ta opp igjen kontakt på et senere tidspunkt (Sinclair, 2005). For det tredje påpekes det at det alltid vil være enkelte plasseringer som bør avsluttes fordi de ikke er positive for barna, enten det gjelder trygghet, trivsel eller utviklingsmuligheter. Når engelske myndigheter ikke har et mål om 100 % stabilitet, begrunnes det med at en høyere andel kan indikere at barnevernet er for tilbakeholdne med å avslutte uheldige plasseringer (Schofield, et al., 2007). Sinclair mfl (2007) mener at det er viktigere å fokusere på om barn har fått en stabil plassering på sikt, enn på de flyttingene barnet erfarer tidlig i plasseringsforløpet: “What matters is not so much the initial placements as the final result” (s. 177).

2.3 Forskning om relasjoner og posisjoner ved fosterhjemsplasseringer

Forskning som har studert fosterbarns relasjoner til fosterfamilien og til sin opprinnelige familie, har først og fremst rettet oppmerksomhet om langsiktige plasseringer. Det vil også bli gjort her. Gjennomgangen vil i likhet med avhandlingen for øvrig, konsentrere seg om relasjoner i og rundt fosterhjemmet. Fosterbarns relasjon, kontakt og samvær med opprinnelig familie blir bare indirekte tematisert.

Sinclair mfl (2007) som har studert det engelske tiltaksspekteret for plasserte barn i sin helhet, hevder at på tvers av de ulike omsorgstiltakene er det relasjonene barna etablerer som er avgjørende for utbytte og trivsel. Opplevelse av trygghet og uavbrutte relasjoner til nåværende omsorgspersoner og til personer som har vært og fortsatt er viktige for dem, synes mer vesentlig enn plasseringsstabilitet som sådan (Biehal, 2010; Cashmore & Paxman, 2006; Sinclair, 2005). Med bakgrunn i studien

der hun har fulgt 26 svenske barn gjennom 25 år, fra de ble plassert som 0-4 åringer til voksen alder, spør Andersson (2008, 2009) om relasjonene innvirker på stabiliteten like mye som stabiliteten innvirker på relasjonene.

Schofield og hennes kolleger understreker at det er fosterforeldrenes oppgave, med støtte av de profesjonelle rundt seg, å etablere tillitsfulle relasjoner og skape en trygg base for fosterbarna (Schofield & Beek, 2008; Schofield, Beek, Sargent, & Thoburn, 2000). Det gjør fosterforeldre gjennom å praktisere foreldreferdigheter som å være tilgjengelig og sensitiv, å godta barnet og fremme medlemskap i familien og gi barnet samarbeidsinnstilt omsorg (Schofield & Beek, 2008, 2009). Disse ferdighetene inngår i "Trygg base" – modellen, en omsorgsmodell for fosterforeldre, som de siste årene også er implementert i Norge (se

<http://helse.uni.no/projects.aspx?site=2&project=2390>). Schofields forskning og hennes utvikling av "Trygg base"- modellen er basert på tilknytningsteori.

Tilknytningsteoriens forståelse av konsekvensene for barn av mangelfull omsorg og av separasjon fra primære omsorgspersoner, og av barns muligheter for trygg tilknytning til nye omsorgspersoner, har bidratt til at en rekke forskere har anvendt teorien i sine studier av omsorgsovertakelser og fosterhjemsplasseringer (Andersson, 2008; Dozier, 2005; Griffin, 2004; Howe, 2005; Kelly & Gilligan, 2000; McAuley, 1996).

To norske doktoravhandlinger på 2000- tallet har hatt relasjoner i fosterhjem som sentralt tema. Holtan (2002, 2008) og Ulvik (2005, 2007) har valgt andre tilnæringer enn tilknytningsteori eller andre utviklingspsykologiske teorier. Ut fra henholdsvis et kulturpsykologisk (Ulvik) og et familiesosiologisk (Holtan) perspektiv har de begge studert hvilke typer familier fosterhjemmene framstår som, basert på intervjuer med fosterbarn og fosterforeldre, - for Holtans del, også barnas foreldre. Det kulturpsykologiske perspektivet innebærer i følge Ulvik, "å kontekstualisere analyser av psykologiske fenomen" (Ulvik, 2005, p. 5). Hun viser hvordan en tradisjonell familieinstitusjon og benevnelser som "fostermor", "fosterfar", "fosterbarn" er dominerende kulturelle redskaper som fosterhjemsaktørene tar i bruk når de skal

beskrive og skape mening til sine subjektive posisjoner og erfaringer. Samtidig eksisterer det få anvisninger på hvordan relasjonene skal utformes i praksis (Ulvik, 2007). Sammen med en ”seinmoderne” (i følge Ulvik) kontekst, med en mer differensiert familieforståelse, gir dette grunnlag for forhandlinger mellom det enkelte fosterbarn og hans/hennes fosterforeldre når de skal utforme sine spesifikke relasjoner.

Også Holtan (2002) beskriver relasjoner og familieforståelse som noe som forhandles fram. Hun har barn som bor i fosterhjem hos slektninger som utgangspunktet, og hun finner at det er visse forhold som har særlig betydning for forhandlingene om familieforståelse. Det ene forholdet handler om oppdraget fosterforeldrene har fått, - hvordan forstår de ulike partene dette og hva betyr denne forståelsen for hva de er for hverandre. Et annet forhold handler om høy eller lav grad av solidaritet mellom fosterforeldre og foreldre, noe som har særlig betydning når det er slektninger som trer inn i omsorgsoppgavene for barnet. Ved høy grad av solidaritet har partene tillit og tar hensyn til hverandre. Når det er uenighet om oppdraget og/eller liten grad av solidaritet, blir maktdimensjonen aktivert som en tredje faktor. Holtan peker på at fosterforeldrene, sammenlignet med barna og barnas foreldre, er de som først og fremst er i posisjon til å prege fosterhjemsarrangementets familietype. Hun fant imidlertid også eksempler på at fosterbarna øvde stor innflytelse på dette.

Et omsorgsarrangement som gir rom for varierte relasjonsutforminger og familieforståelser, kan oppfattes som en positiv ramme for barns oppvekst, eller tvert om som et problematisk omsorgsarrangement preget av uklarhet og uforutsigbarhet. Den siste mer negative forståelsen er bakgrunnen for ”permanence planning”, som har vært et styrende prinsipp for barnevernet i USA i særdeleshet, men også i England (se f.eks. Barth, 1999; Testa, 2008; Thoburn, 2009). Som nevnt i introduksjonen innebærer permanenspolitikken at barn under offentlig omsorg snarest mulig skal få en avklaring på hvor de skal vokse opp. De skal sikres både psykologisk og juridisk ”permanence” (Barth, 1999) enten ved en snarlig tilbakeføring til foreldrene når det er forsvarlig, eller en snarlig beslutning om

adopsjon. Fosterhjem, med sin midlertidige karakter og sin usikre juridiske basis, anses som et langt dårligere alternativ med tanke på å sikre barna stabilitet og kontinuitet (Kelly, 2000b; Testa, 2008).

Flere forskere har etter hvert satt spørsmål ved om permanensideologien har fått en for enerådende posisjon (Barth, 1999; Bullock, Courtney, Parker, Sinclair, & Thoburn, 2006; Gilligan, 1997; Whittaker & Maluccio, 2002). Kelly (2000b) kritiserer permanenstenkingen for å være for rigid og ensrettet. Han framholder, i tråd med Ulvik og Holtans funn, at det er en styrke ved fosterhjemsordningen at den er fleksibel og gir mulighet for flere relasjonsutforminger, så sant barnets behov er styrende for forhandlingene mellom aktørene om utformingen. Samtidig understreker Kelly at det både er viktig og mulig å sikre barn tilhørighet og opplevelse av forutsigbarhet ved langtidsopphold i fosterhjem. Gilligan (1997) og Barth (1999) hevder at "permanency planning" prioriterer familiekontinuitet så høyt at andre vesentlige forhold som har betydning for barns trivsel og utvikling blir oversett og indirekte motarbeidet i enkelte tilfeller. Whitaker og Maluccio (2002) mener på sin side at mer fleksible omsorgsarrangementer gjør det mulig å gi en mer tilpasset hjelp både til barn og foreldre, noe som blant annet vil gjøre det mulig for flere foreldre å spille en mer konstruktiv rolle i livet til sine plasserte barn.

Selv om fosterhjemsomsorgen har stått sterkere i Norden enn i USA og England, har et generelt økende fokus på effektene av offentlige tiltak og innsatser medført kritiske spørsmål til fosterhjemsordningen også her. Funn basert på analyser av registerdata i Sverige (Vinnerljung & Hjern, 2011; Vinnerljung, Hjern, Weitof, Franzén, & Estrada, 2007) og Norge (Clausen & Kristofersen, 2008) reiser spørsmål ved utbyttet av fosterhjems plasseringer. Dette gjelder selv om barn som har bodd i fosterhjem klarer seg bedre som voksne enn barn som har bodd i institusjoner, og barn som flyttet tidlig i fosterhjem bedre enn de som ble plassert i ungdomsalderen. Mer overordnet peker både Vinnerljung og hans kolleger (Vinnerljung, Franzén, Hjern, & Lindblad, 2010) og Egelund og Hestbæk i deres kunnskapsstatus (2009; 2003) på at

fosterhjem kun i begrenset grad er i stand til å kompensere for de problemer barna hadde med seg da de flyttet inn i fosterhjemmene.

2.3.1 Fosterbarns erfaringer og synspunkter

Studier som har innhentet erfaringer og synspunkter fra barn og unge som har bodd lenger i barnevernets omsorgstiltak, gir imidlertid et mer positivt bilde av fosterhjemsordningen enn studier som har til hensikt å studere langsiktige virkninger av fosterhjem (Sinclair, 2010). I de senere årene har det kommet stadig flere slike studier (Backe-Hansen, et al., 2010; S. Holland, 2009). Undersøkelsene er i hovedsak mindre kvalitative studier. Det er først og fremst ungdommer og tidligere fosterbarn som er intervjuet, og Holland (2009) etterlyser studier som inkluderer yngre barn. Funnene, fra ulike land, er imidlertid temmelig konsistente (Backe-Hansen, et al., 2010), og viser at flertallet av barn og unge har trivdes og følt seg ivaretatt og inkludert i fosterhjemmene (se f.eks. Andersson, 2008; Biehal, 2010; Chapman, Wall, & Barth, 2004; Fernandez, 2009; Griffin, 2004; Kufeldt, 1996; Rambøll, 2011). Samtidig rapporterer de fleste studiene om et betydelig mindretall som har mer negative erfaringer og synspunkter.

Schofield (2002, 2003) har intervjuet unge voksne (18 - 30 år) i England som hadde lengre opphold i fosterhjem. Ungdommenes uttalelser indikerte at tilhørighet mellom fosterbarn og fosterfamilien hadde minst fem forskjellige, gjensidig forsterkende aspekter: i) familiesolidaritet; en gjensidig forventning om interesse, omtanke og vilje til å stille opp for hverandre, ubegrenset av tid og sted, ii) familieritualer; fosterbarnet og fosterfamilien inkluderer hverandre ved viktige begivenheter og livshendelser, iii) familierelasjoner: en opplever seg som familie og slekt, også om en ikke benytter vanlige familierelasjonsbetegnelser som mor og far, søsken, iv) familieidentitet; fosterfamilien er en vesentlig del av egen identitet og selvforståelse, av hvor man hører til og hva man representerer i forhold til miljøet man ellers er en del av, og v) familiekultur; en bærer med seg visse kjennetegn fra fosterfamilien, i form av hvordan man gjør ting, verdier, normer og prioriteringer. Ikke alle i Schofields

undersøkelse hadde oppnådd en tilhørighet i fosterfamilien preget av de nevnte kjennetegnene. For enkelte var forbindelsen til den opprinnelige familien viktigst.

Griffin (2004) ville utforske den ”relasjonelle verden” til ungdom som inntil nylig hadde bodd i fosterhjem, og da særlig om det var etablert en tilhørighet mellom fosterforeldrene og barnet. I intervjuer med ungdommene fant Griffin at ungdommene opplevde å bli en del av fosterfamiliene ved at fosterforeldrene, både gjennom hva de sa og hva de gjorde, formidlet fem viktige relasjonelle budskap: ”we love you, you are part of our family (belonging), we accept you, you are important to us, and we will support you” (s. 238). Griffin mener at myndigheter og fagmiljø framfor et ensidig fokus på stabilitet bør se det å oppnå ”a sense of family” som det sentrale målet for fosterbarn.

Når Sinclair og Wilson (2009) oppsummerer hva engelske barn og unge ønsker seg av livet i fosterhjem, framhever han følgende fem forhold: i) alminnelighet: en tilværelse som minst mulig skiller dem fra andre barn; ii) inkludering: å bli behandlet og verdsatt som andre barn i familien; iii) respekt for sin bakgrunn og opprinnelige familie; iv) kontroll: å bli lyttet til, tatt hensyn til og slippe for stor usikkerhet om framtiden; v) muligheter; at de ikke bare blir gitt familiær omsorg, men anledning og stimulering til å kunne lykkes i framtida når det gjelder skole, jobb og familie.

2.3.2 Fra plassering til selvstendig tilværelse

Sinclair (2010) og andre britiske forskere (Biehal, 2009; Gilligan, 2010; Jackson, 2002; Sellick, 2006; Stein, 2009) viser at på gruppenivå synes ikke de positive erfaringer og den personlig utvikling som mange ungdommer mener de har fått med seg fra fosterhjemmet, å gi utslag i et velfungerende voksenliv. Deres konklusjoner er altså på linje med konklusjonene til Vinnerljung, Egelund og Hestbæk, referert foran. Sinclair (2010) mener imidlertid at de heller nedslående resultatene i stor grad må forklares med manglende innsatser i forbindelse med de miljøskifter og overganger ungdom gjennomgår når de flytter ut av fosterhjemmene. Dette er i tråd med hans

tidligere konstatering: “the key weakness of foster care is not so much what happens in foster care but what happens after it” (Sinclair, 2005, p. 122).

Stein (2006) har oppsummert den internasjonale forskningen vedrørende ungdom som flytter fra barnevernets omsorgstiltak. Han finner at på tvers av landegrensene, flytter mange av disse ungdommene for seg selv i 16-18 års alderen, og at “their journey to adulthood is both accelerated and compressed” (s. 274). Dette står i motsetning til jevnaldrende utenfor barnevernet. For dem skjer overgangen til en selvstendig tilværelse når de er eldre, og den skjer langt mer gradvis. Selv om det i Norge er et stadig økende antall ungdommer i alderen 18-22 år som blir boende i fosterhjemmene, utgjør disse likevel en liten andel av alle som bodde i fosterhjem før de ble myndige, og antallet synker betydelig for hvert år etter 18 (Clausen, 2008; Kristofersen, 2009). Registertallene fanger imidlertid ikke opp de som blir boende i fosterhjem uten et formelt vedtak i barneverntjenesten og heller ikke de som har støtte av sine tidligere fosterforeldre i kombinasjon med andre etterverntiltak.

Kristofersen (2009) og Clausen (2008) finner at de som har hatt etterverntiltak klarer seg bedre i voksen alder enn øvrige barnevernklinter, for eksempel når det gjelder utdanning, og at dette særlig gjelder de som har blitt boende i fosterhjem. Dette er i tråd med forskningsfunn fra England (Biehal, 2009) og Irland (Daly & Gilligan, 2010). Det er et gjennomgående budskap i forskningslitteraturen at ungdom på vei ut av offentlig omsorg har behov for støtte både når det gjelder å være uavhengige (independence) og å være forankret (interdependence), og ikke minst at de har behov for å ha stor innflytelse på hvilken form denne støtten skal ha (Bakketeig & Backe-Hansen, 2008; Biehal, 2009; Jackson, 2002; Stein, 2006; Storø, 2005). Helgeland (2007) som fulgte 85 ungdommer i Buskerud-prosjektet fra de var 15 år til trettiårsalderen, fant at de som klarte seg best i voksen alder, var de som hadde vært i forsterkede fosterhjem og ruskollektiv. Felles for disse tiltakene var at de tilbød ungdommene stabile relasjoner og målrettet innsats for å forberede overgangen til en selvstendig tilværelse. Flere (Bakketeig & Backe-Hansen, 2008; Hannon, Wood, &

Bazalgette, 2010) understreker at planlegging av utflytting og selvstendig tilværelse må starte tidligere enn det som nå er vanlig.

2.3.3 Fosterforeldres posisjon

Fosterbarn har tre foreldresett: barneverntjenesten, biologiske foreldre og fosterforeldre (Havik & Moldestad, 2003). Det er et av de to førstnevnte – og aldri fosterforeldrene - som besitter det formelle omsorgsansvaret for barnet. Dette er et forhold som kan gjøre at omsorgsarbeiderrollen blir mer framtrædende for fosterforeldrene enn foreldrerollen. Flere britiske studier har vist at mange fosterforeldre erfarer at samtidig som de i praksis er betrodd det daglige ansvaret for barnet, står de uten en foreldremyndighet som korresponderer med dette ansvaret (Biehal, 2009; Bullock, et al., 2006; Schofield & Beek, 2008; Selwyn & Quinton, 2004). Den offentlige rammen begrenser deres mulighet til å ta avgjørelser når det gjelder forhold som har betydning for barnet og familiens dagligliv, for eksempel hvem barnet kan være på overnattingsbesøk hos. En kan finne lignende frustrasjoner også i nordiske studier (f.eks. Höjer, 2001), men da først og fremst knyttet til barnets samvær med biologisk familie. Generelt synes opplevd mangel på beslutningsmyndighet og innflytelse å være mindre markant her. Havik (2007) gjennomførte i 2005 en landsdekkende survey blant 867 fosterforeldre. Hun fant at et klart flertall av fosterforeldre opplevde at barneverntjenesten så på dem som samarbeidspartnere og at deres synspunkter ble lyttet til. Videre var saksbehandler den person som fosterforeldrene oftest oppga som støttespiller for dem i arbeidet. Samtidig var det omtrent en av ti som har motsatte erfaringer når det gjelder disse forholdene.

I tillegg til fosterforeldreskapets formelle rammer, kan også utfordringene ved å ha det daglige ansvaret for barn med betydelige funksjonsvansker bidra til at omsorgsarbeiderrollen blir mest framtrædende. Det er en utbredt oppfatning at stadig flere fosterbarn har omfattende problemer, ikke minst atferdsvansker (Backe-Hansen, 2009; Biehal, 2009; Sellick, 2006). I Norge antas andelen fosterbarn med betydelige

omsorgsbehov å øke betraktelig, blant annet som en konsekvens av den politiske føringen om at flere barn skal plasseres i fosterhjem istedenfor i institusjoner (Storø, Bunkholdt, & Larsen, 2010). Sammen med et generelt fokus på kvaliteten i fosterhjemsomsorgen, innebærer dette en profesjonalisering av fosterforeldrerollen (Schofield & Beek, 2008). I Danmark mottar nå 70 % av fosterfamiliene lønn tilsvarende en full stilling (Kjeldsen & Kjeldsen, 2010). I Norge har antallet som mottar slik godtgjørelse (fosterhjem i statlig regi) økt med 50 % de siste fem årene (SSB, 2010c), og de utgjør nå en tredel av alle fosterhjem. Fra april 2010 har de statlige fosterhjemmene rett til tjenstepensjon, dekning av utgifter til yrkesskadeforsikring og oppsigelsesvern (BLD, 2008). Diskusjonen om økt profesjonalisering av fosterhjemsrollen har pågått over flere år, både i Norge og andre land (Bunkholdt, 1998; Ericsson, 1996; Schofield & Beek, 2008; Ulvik, 2007). I Norge har Ulvik (2007) framholdt at det ikke er dekkende å benytte ”caring” og ”parenting”; ”arbeid” og ”foreldreskap” som dikotome kategorier (Ulvik, 2007, s. 172). Ulvik utforsket, ved hjelp av intervjuer, hvordan fosterforeldre forstår og utformer sin rolle, og fant at ingen fosterforeldre uttrykker seg på måter som kan knyttes utelukkende til arbeid eller utelukkende til foreldreskap. Videre mener hun at slike kategorier er begrensende i forhold til å dekke spekteret av fosterforeldreutgaver, og at en heller bør snakke om to diskurser; ”fosterforeldreskap som virksomhet” og ”fosterforeldreskap som relasjon” som de enkelte fosterforeldrene posisjonerer seg innenfor. Fra England konkluderer Schofield & Ward (2010) at fosterbarn først og fremst har behov for fosterforeldre som kan bevege seg fleksibelt mellom en omsorgsarbeider- og en foreldrerolle, i tråd med det enkelte barns situasjon, behov og ønsker, også slik disse vil endres over tid.

2.3.4 Saksbehandlerposisjonen i fosterhjemsarbeidet

Fosterforeldrene har åpenbart en avgjørende rolle når det gjelder å ivareta fosterbarnet fra dag til dag. Schofield (2002) plasserer den ansatte i den ansvarlige barneverntjenesten i en annen nøkkelrolle, ved å fastslå: ”... it is only the social worker who has the possibility of taking an overarching and ecological view of the

child's progress through foster care.” (s. 271). Gilligan (2000) underbygger denne forståelsen, og sier at sosialarbeiderrollens betydning er oversett.

Fosterhjemsarrangementets mangesidige karakter gjør rollen og oppgavene utfordrende ikke bare for fosterforeldre, men også for barnevernsarbeideren. Gilligan peker på et par viktige og sammenhengende forhold. For det første at bedre kjennskap og forståelse av plasserte barns komplekse behov har medført mer komplekse arbeidsoppgaver for barnevernsarbeideren. Og for det andre, at fosterhjemsordningen er blitt langt ”tettere befolket” enn tidligere (Gilligan, 2000, p. 267), noe som har medført flere og mer sammensatte forventninger. En rekke personer er på banen med hver sine særskilte interesser, og partenes formelle rettigheter er blitt flere og tydeligere de siste tiårene. Som på andre områder innenfor det britiske barnevernet, uttrykkes det bekymring for økt byråkratisering og vektlegging av prosedyrer også knyttet til arbeid med plasserte barn. Gilligan understreker at selv om sosialarbeiderens rolle kan beskrives som koordinator, kan koordineringsoppgavene ikke utføres uten spesifikk kjennskap og aktiv samhandling med de sentrale aktørene i den enkelte sak.

Når Sinclair og kolleger (2007) oppsummerer sin gjennomgang av det engelske tiltaksapparatet for plasseringer utenfor hjemmet, konkluderer de med at innsatsene og omsorgsarrangementene må bygges opp rundt barnas relasjoner, - til opprinnelig familie, nåværende og framtidige nære omsorgspersoner og til viktige andre utenfor hjemmet. De avslutter slik: “Our emphasis on relationships poses a problem. Of their nature they are individual, partial, and unpredictable. Councils themselves do not have relationships – or at least not in the same sense. They are corporate parents, not real ones. They work through paper, committees and bureaucratic rules. We believe, however, that with skill they can nurture and enable relationships that children in care can make. In this way they will make the best use of the greatest wealth that the care system has: the commitment and human qualities of those who make it up.” (Sinclair, et al., 2007, p. 275).

2.4 Behov for forskning som fanger opp det komplekse i hver sak

Selv om situasjonen er betydelig bedret de siste tjue årene, er det fortsatt stort behov for forskning vedrørende barnevernets virksomhet i en norsk kontekst. Som forskningsgjennomgangen har vist, er forskningslitteraturen dominert av angloamerikanske studier.

Når behov for videre forskning om plassering av barn utenfor hjemmet omtales, oppfordres det ofte til å prioritere forskning som benytter longitudinelle design og forskning som baserer seg på opplysninger fra flere relevante informanter. Videre understrekes behovet for både større kvantitative studier og mer spissede kvalitative studier (Backe-Hansen, et al., 2010; Barth & Fernandez, 2010; BLD & Bufdir, 2009; Courtney, 2000; S. Holland, 2009).

Avhandlingen benytter seg av kvalitative data. Når det gjelder beslutninger om plassering, er det lagt vekt på å komme tett på prosessene i reelle saker, slik de beskrives av ansvarlige saksbehandlere (jfr. Parton, et al., 1997). Dette som et supplement til studier basert på saksdokumenter eller konstruerte vignetter.

Barnevernskarrierer, herunder plasseringsforløp, er i Norge hovedsakelig studert ved hjelp av registerdata. Det er behov for nærmere kunnskap om dynamikken i slike forløp, noe som er vanskelig å framskaffe uten å snakke med de involverte partene. Det fins etter hvert en del forskning om relasjoner i fosterfamilier. Et longitudinelt design og tilgang til informasjon både fra personene i fosterfamiliene og viktige aktører på utsiden, øker muligheten for mer nyanserte beskrivelser av relasjonelle forhold.

3. Teoretiske forståelsesrammer

De teoretiske tilgangene som denne avhandlingen gjør nytte av, er bestemt ut fra hvilke fenomener som skulle utforskes, og de har både vært styrende for og påvirket av hvilke typer data som er samlet inn og hvilke analytiske spørsmål som er stilt til dataene. Det er hovedsakelig to komplementære teoretiske tilganger som er benyttet. Teorien om bakkebyråkratiet som relaterer seg mer eller mindre direkte til de praksiser som er studert, og kritisk realisme som representerer en mer vitenskapsteoretisk forståelsesramme.

Det er beslutninger om plassering, plasseringenes forløp og relasjoner i fosterfamilien som er de studerte fenomenene. Formålet har vært å utforske aspekter ved disse fenomenene som ofte er omtalt i og rundt barnevernets virksomhet, og som gjerne framstilles som dikotomier: Når det gjelder beslutninger: fortsatt hjelp i hjemmet eller plassering utenfor hjemmet, tvang eller frivillighet, akutt eller planlagt. Når det gjelder plasseringsforløp: stabilitet eller ustabilitet, planlagte flyttinger eller brutte plasseringer. Når det gjelder relasjoner i fosterhjem: offentlig regissert omsorg eller familielike løsninger, å høre til i fosterfamilien eller stå på utsiden, å fungere som foreldre eller som offentlige omsorgspersoner.

Det er barnets bevegelse som følges, men oppmerksomheten er særlig rettet mot den rammen barnevernet skaper rundt denne bevegelsen. Informasjon er innhentet gjennom et flerinformantdesign, der både barna, deres foreldrene og fosterforeldre og barnas saksbehandler i barneverntjenesten er intervjuet. De har ut fra sine ulike posisjoner bidratt med framstillinger og fortolkninger av sin og de andres situasjoner og av vesentlige sider av det som har skjedd i løpet av en periode på vel sju år. Andenæs og hennes kolleger (Andenæs et al., 2001) sier det slik i sin omtale av hovedprosjektet som avhandlingsarbeidet er basert på: "Fordi personene utgjør betingelsene for hverandre, har vi innhentet informasjon fra flere kilder som et ledd i å kontekstualisere fenomenene." (Andenæs, et al., 2001, p. 16).

Relasjoner og samhandling mellom de fire aktørgruppene er sentrale sider ved fenomenene. Disse relasjonene er både av privat / personlig og av offentlige karakter. Temaene på dagsorden dreier seg om forhold innenfor den private sfære som er av stor personlig og identitetsmessig betydning. Innenfor barnevernets ramme blir de imidlertid også offentlige, regulerte og gjenstand for beslutninger.

3.1 Bakkebyråkratiet

Barnevernet er gitt en særlig makt til både å gripe inn i familierelasjoner og til å konstruere og arrangere familierelasjoner. Mer enn de fleste andre offentlige virksomheter er barnevernet et eksempel på hvordan "systemverden" trenger inn i "livsverden", for å benytte Habermas' begreper (Habermas & Kalleberg, 1999), (se også Einarsson, 2002; Slettebø, 2008; Vagli, 2009). En slik forståelse avspeiles i noen av de mest refererte titler i barnevernslitteraturen; "The policing of families" av Donzelot (1979) og "Governing the family: child care, child protection and the state" av Parton (1991). Ericsson beskriver barnevernets mandat på denne måten: "Barnevernet ... skal fungere etter universalistiske, objektive kriterier og i tråd med rettferdighetens og rettssikkerhetens prinsipper. Men barnevernet skal følge disse prinsippene overfor en sosial verden som i hovedsak fungerer etter en helt annen logikk, nemlig familiens. I familien skal de personlige relasjonene, det unike ved hvert enkelt menneske, og deres helt særegne behov være det sentrale" (Ericsson, 1994, p. 15). Ericsson (1998) skriver et annet sted at "satt på spissen skal barnevernet ivareta barnets rettslige krav på å bli elsket" (s. 188).

Barnevernets mandat følger med andre ord rettstradisjonens prinsipper, - men også prinsipper knyttet til behandlingstradisjonen: barnevernets oppgave er også å gi tilpasset hjelp i forhold til barn og familiers individuelle behov i tråd med behandlingstradisjonens prinsipper. Dette doble mandatet ble omtalt av Christie for femti år siden (Christie, 1961), og er senere beskrevet av flere forfattere (f.eks. Backe-Hansen, 1995; K. U. Christiansen, 1977; Ø. Christiansen, et al., 1998; Persson, 1984; Schlytter, 1993).

Det er først og fremst de ansatte i barneverntjenesten som skal sette barnevernets mandat ut i livet. Disse barnevernsarbeiderne er typiske representanter for det Lipsky (1980) har beskrevet som bakkebyråkrater (street-level bureaucrats). Et vesentlig poeng i Lipskys teori er at det er frontlinjearbeiderne i bakkebyråkratene som er politikkenes faktiske utøvere, - det er bakkebyråkratene som "gjør" politikken. Lipsky (1980), Prottas (1979) og Hasenfeld (2010) viser til at rollen som bakkebyråkrat har visse fellestrekk, på tvers av tjenesteområder. Her vil jeg peke på noen av dem som er særlig sentrale og relevante for barnevernsarbeidere.

3.1.1 En mellomposisjon med makt

Det som særlig skiller bakkebyråkratene fra byråkrater for øvrig, er at de utfører sine arbeidsoppgaver ikke bare gjennom dokumenter og sakspapirer, men også i direkte ansikt-til-ansikt-kontakt med dem arbeidet omhandler; "... it is people and not paper that arrives at the workplace" (Prottas, 1979, p. 103). Med det befinner de seg i en mellomposisjon hvor de representerer det offentlige overfor det private og det private overfor det offentlige (Hjørne, Juhila, & Van Nijnatten, 2010; Lipsky, 1980; Prottas, 1979). Selv om de viktigste beslutningene formelt sett fattes høyere opp i byråkratiet, innebærer bakkebyråkratenes mellomposisjon at de forvalter en uformell, men åpenbart betydningsfull makt. Det er flere forhold som bidrar til det. For det første; de målsettinger og mandat de skal utføre er ofte overordnede, vage, lite konkretiserte og til dels motsetningsfylte og derfor overlater de praktiserende et stort rom for skjønnutøvelse. Barneverntjenestens ansatte skal sikre barnas velferd, men samtidig holde det offentlige inngripen i familiesfæren på et lavest mulig nivå. De skal ivareta ansvaret for å plassere barn utenfor hjemmet når det er nødvendig, men også forholde seg til det politiske målet om å holde antall plasseringer på et lavt nivå. For det andre; brukerne (klienter, foreldre, barn osv.) er oftest "tvunget" til kontakt med tjenesten og bakkebyråkraten, fordi ytelsene de ønsker ikke er tilgjengelig andre steder eller fordi de ikke kan unndra seg de undersøkelser og sanksjoner tjenestene forvalter. Barneverntjenesten forvalter tiltak og tjenester for familier som opplever store belastninger, som de ikke kan få andre steder (Ø. Christiansen, et al., 1998; Stang,

2007), og barnevernet har både plikt og rett til å foreta undersøkelser dersom meldingen de mottar tilsier at det er nødvendig. Begge typer situasjoner fører ofte til at brukerne vil tilstrebe å oppnå barnevernsarbeidernes / bakkebyråkratenes velvilje (Hasenfeld, 2010). For det tredje; i sin mellomposisjon er bakkebyråkraten en helt sentral forvalter av informasjon. Hun / han formidler informasjon fra og om tjenesten til brukeren, og fra og om brukeren til tjenesten. I dette ligger muligheten til å sile, forsterke eller nedtone informasjon. I barneverntjenesten gjelder dette blant annet informasjon til foreldre og ungdom om partsrettigheter og klagemuligheter, men det gjelder særlig hva slags beskrivelser av familiene den barnevernansatte over tid produserer i journalnotater, rapporter og saksframlegg (Backe-Hansen, 2001b; Engebretsen, 2006). For det fjerde, og i sammenheng med det tredje; bakkebyråkraten har makt til å definere brukerens situasjon og behov og til å plassere dem innenfor tjenestens kategorier, gi dem en institusjonell identitet, noe som har stor betydning for utfallet av kontakten mellom brukeren og tjenesten (Egelund, 1997; Midjo, 2010).

Bakkebyråkraten har med sitt store rom for skjønnsutøvelse makt til å strekke tjenestene lenger for å imøtekomme brukerens ønsker og behov, men også til å innskrenke tjenestene. Med det blir makten, slik Prottas og Lipsky har framhevet, en mulig trussel mot brukernes interesser (Hjørne, et al., 2010). Senere er det flere som mener at utviklingen innen velferdstjenesten har innskrenket både handlingsrommet og makten betydelig ved at offentlige tjenester i økende grad er blitt gjenstand for ”managerialism”, noe som innebærer tiltakende innflytelse fra markedstenking og større innslag av styring, rutinisering og prosedyrer (se f.eks. K. Christensen, 2001; Hasenfeld, 2010; Vabø, 2007). En slik beskrivelse er utbredt når det gjelder anglo-amerikansk barnevern (Buckley, 2003; Lonne, et al., 2009; Parton, 2010; Smith, 2010; Smith & Donovan, 2003). Andre hevder at det selv innenfor et mer markedsideologisert og ovenfrastyrt regime, stadig er et vesentlig rom for faglig og individuelt skjønn (Evans & Harris, 2004). Det må også føyes til at rutinisering og kategorisering ikke bare representerer innskrenkninger i bakkebyråkraters autonomi. Forskning på bakkebyråkratiet har vist at dette er noen av de mestringsstrategier som

de ansatte tar i bruk, i en arbeidssituasjon hvor saksmengden er stor, og hvor de har en plikt til å ta avgjørelser selv på et grunnlaget som er både mangelfullt og tvetydig (Lipsky, 1980).

3.1.2 Relasjonens betydning

Hasenfeld (2010) betegner barnevern og andre helse- og sosialtjenester både som byråkratier og som "menneskebehandlernde organisasjoner". I slike organisasjoner er det mennesker som er "råmateriale" skriver han, men fortsetter: "unlike innate raw material, people do react and response to the processes they experience, and by doing so, they influence what happens to them in the organisations. In a broader sense, clients through their self-representations and their responses to workers also affect how the workers structure their daily routines" (Hasenfeld, 2010, p. 12). I tråd med dette ser Hasenfeld relasjonen mellom ansatt og bruker som selve kjernen i virksomheten. Selv om relasjonen klart er asymmetrisk, er den viktig også for den ansatte. Klientenes innstilling, hvorvidt det eksisterer samforståelse eller motsetninger mellom dem og tjenestenes bakkebyråkrater, vil i stor grad påvirke hvordan de sistnevnte kan utføre sine arbeidsoppgaver.

Det er reist enkelte kritiske merknader til teorien om bakkebyråkratiet (Evans, 2011; Hupe & Hill, 2007; Ponnert, 2007). Det hevdes at det ikke tas tilstrekkelig høyde for at antallet aktører som samhandler i bakkebyråkratiet er langt flere enn en bruker og en ansatt (Evans, 2011). Innenfor sin organisasjon forholder bakkebyråkratene seg til kolleger og ledere på ulike nivå, ikke minst til mellomledere som ofte har samme profesjonsbakgrunn som dem selv, men andre roller. I tillegg samhandler de i et nettverk bestående av ansatte i andre samarbeidende tjenester (Hupe & Hill, 2007). Brukerne er heller ikke en ensartet gruppe. Innenfor barnevernet er både barn og foreldre sentrale aktører, og med økt vektlegging av barnets selvstendige rettigheter er dette blitt mer komplekst (Ponnert, 2007). I forhold til denne avhandlingens tematikk, kommer også fosterforeldre inn som en vesentlig aktør.

For analyser av barnevernsattes rolle og arbeidssituasjon synes teorien om bakkebyråkratiet å være relevant. Packman og hennes kolleger erfarte det i sin studie av barnevernets beslutningspraksis i England (Packman, et al., 1986), og de viser hvordan både makt og maktesløshet var betegnende sider ved barnevernsarbeidernes arbeidssituasjon.

3.2 Kritisk realisme

Både karakteristika ved byråkratiet som system og karakteristika ved byråkratenes handlinger, deres utøvelse av arbeidsoppgavene, er sentrale i teorien om bakkebyråkratiet. Det ligger implisitt i teorien at systemet setter rammer og begrensninger for aktørene, men også at aktørene har et handlingsrom som gjør at de bidrar til å utforme og mer eller mindre omforme systemet. Denne dialektikken innenfor bakkebyråkratiet avspeiler et hovedtema i samfunnsvitenskapen; forholdet mellom aktør og struktur (López & Potter, 2001). López og Potter poengterer at individene (aktørene) og sosiale strukturer er "the two prime objects of knowledge for social science" (López & Potter, 2001, p. 15). Disse forfatterne posisjonerer seg vitenskapsteoretisk innenfor "kritisk realisme" og slår fast at sosiale strukturer eksisterer i kraft av individers handlinger. Strukturene representerer mulighetsbetingelser for individets handlinger ved at de både er forutsetninger for handlingene og setter grenser for valgmulighetene. En slik forståelse er ikke unik for kritisk realisme og deles for eksempel langt på vei av Giddens og Bourdieu (Rønning, 1994). Bhaskar (2008) ser det imidlertid som viktig å understreke at strukturer og agentskap er to ulike størrelser. Strukturene eksisterer forut for aktørenes handlinger, samtidig som aktørene gjennom sine handlinger reproducerer og transformerer strukturene.

Det er særlig ved sin forståelse av hvordan strukturene er konstituert at kritisk realisme markerer sin ontologiske og epistemologiske posisjon (Alvesson & Sköldbberg, 2008). Danermark, Ekström, Jakobsen og Karlsson (1997) beskriver kritisk realisme som "en tredje vei i den vitenskapsteoretiske debatten, mellom på den

ene siden empirismen / objektivismen og på den andre siden relativismen / idealismen.” (s.286). Sosiale strukturer, som for eksempel klasse, marked, byråkrati, er reelle størrelser selv om de ikke er observerbare, og de eksisterer uavhengig av vår omtale av dem.

Strukturene er først og fremst synlige ved sine effekter, ved at de besitter mekanismer som har kausal kraft (Buch-Hansen & Nielsen, 2005; Danermark, et al., 1997). Kritisk realisme opererer med en tredelt ontologi (Andersen, 2007; Bhaskar, 2008) ved at den ser på virkeligheten som inndelt i tre domener: i) det empiriske: våre erfaringer og observasjoner; ii) det faktiske: begivenheter som hender og fenomener som eksisterer, selv om de ikke blir observert; iii) det virkelige: strukturer og mekanismer som ikke er direkte observerbare, men som under gitte omstendigheter frambringer begivenheter og fenomener på det faktiske domenet (Bhaskar, 2008). Det er dette tredje domene, - hvilke mekanismer som er virksomme, som er spesielt interessant, og som det er forskningens oppgave å skaffe kunnskap om (Alvesson & Sköldberg, 2008). Fokuset flyttes fra det observerbare til det underliggende (Buch-Hansen & Nielsen, 2005).

Strukturer og mekanismer er svært generelle begreper, og i følge Bhaskar og Danermark (Bhaskar & Danermark, 2006; Danermark, et al., 1997) befinner de seg på ulike nivå eller domener, som alle må inkluderes når en skal analysere et sosialt fenomen. Houston (2010) deler inn i fem ulike domener hvor det innenfor hver av dem er en rekke mekanismer som er virksomme: Det første er ”the domain of the person” som blant annet inkluderer fysiske, psykologiske og kognitive mekanismer. Houston (2010) bruker tilknytningsteori som et bidrag til å forstå mekanismer på dette området. Det andre nivået er ”the domain of situated activity” hvor samhandling ansikt til ansikt finner sted, tillegges mening og fortolkes. Symbolsk interaksjonisme representerer et teoretisk perspektiv som er relevant på dette området, og som mange har benyttet for å studere og forstå det som skjer innenfor sosialt arbeid og sosialarbeiderens arbeidsoppgaver (se f.eks. Levin & Trost, 1996). Symbolsk interaksjonisme bidrar blant annet til å forstå klientens atferd med vekt på hvordan

klienten oppfatter sin egen situasjon (Payne & Campling, 1997), og med det innsikt i mekanismer i endringsprosesser (Havnen & Sayer, 2003). Det tredje nivået er "the domain of social settings". Her finner vi både uformelle og formelle institusjoner som familie, slekt, organisasjoner og offentlige tjenester. Kunnskapen om bakkebyråkratiet er relevant for dette domenet ved at den peker på mekanismer som påvirker hvordan relasjoner, posisjoner og praksiser utformes. Direkte i forhold til avhandlingens tema, er det relevant å studere fosterhjem som en sosial setting som befinner seg i grenselandet mellom det private og det offentlige (Bullock, et al., 2006). Det fjerde nivået er "the domain of culture". Her inngår for eksempel verdier, normer, ritualer og vaner som bidrar til å opprettholde dominerende synspunkter og bidrar til sosial inklusjon og identifiserer annerledeshet. I barnevernsammenheng er "det biologiske prinsipp" et eksempel på en norm som har innflytelse på vurderinger og beslutninger som barneverntjenesten foretar, for eksempel når det gjelder spørsmål om plassering, samvær og tilbakeføring (Backe-Hansen, 2003b; Bunkholdt, 2003; Haugli & Havik, 2010). Det siste og femte nivået Houston viser til er "the domain of policy and economy". Her opererer politiske og økonomiske føringer på systemnivå som har innflytelse på de forannevnte domenene. Som vi tidligere har sett, har politiske føringer og ressursknapphet vesentlig betydning for hvordan bakkebyråkrater utfører arbeidet sitt, hvordan det prioriteres og hvordan barnevernets ansatte møter og behandler barn, foreldre og fosterforeldre (Hearn, et al., 2004; Lonne, et al., 2009).

Et vesentlig aspekt ved mekanismene i den sosiale verden er at de alltid opererer i "*åpne system*". Det betyr at mange ulike mekanismer er virksomme samtidig, og at de delvis forsterker, delvis motvirker hverandre (Danermark, et al., 1997). Dette er for så vidt også tilfelle i den fysiske verden, men her er det vanlig å konstruere lukkede systemer hvor man gjennom eksperimenter studerer en kausal mekanisme ved å kontrollere for (isolere) andre mekanismer. I samfunnsvitenskapen er slike kontrollerte forsøk ikke mulig, og man må på pragmatisk vis forsøke å identifisere generative mekanismer, kanskje særlig der de opptrer i sin mest utpregete form. I følge kritisk realisme kan en ikke snakke om lovmessigheter i den sosiale verden,

men heller *tendenser*. Det innebærer at en ikke kan foreta presise prediksjoner og at vår forståelse av underliggende mekanismer må anses som foreløpige og diskursive. Med dette framstår kritisk realisme som en tilnærming som kombinerer et realistisk ontologisk perspektiv (theory of being) med en relativistisk epistemologi (theory of knowledge) i følge McEvoy & Richards (2003, p. 412).

Til tross for denne relativistiske epistemologien, framstår de forskningsmessige ambisjonene innenfor kritisk realisme som temmelig pretensiøse (jfr. Alvesson & Sköldberg, 2008). Det primære målet er å identifisere og egenskapsforklare strukturer og deres mekanismer i den sosial verden, hevdes det (Bhaskar, 2008; Danermark, et al., 1997). Både Alvesson og Sköldberg (2008) og Davidsen (2004) mener at en ikke har klart å overbevise om og hvordan dette er mulig. Davidsen sier det slik: ”Om man har lyktes med å etablere en relativt overbevisende argumentasjon for en stratifisert ontologi med fokus på underliggende strukturer og mekanismer, har man ikke kommet like langt med å utvikle metodologiske retningslinjer for hvordan slike mekanismer og strukturer faktisk avdekkes og begrunnes gjennom mer konkret vitenskaplig arbeid ” (2004, s. 74). Skepsisen knytter an til kritisk realismes egen forståelse av den sosiale verden som ”åpen” og at det derfor alltid vil være en mangfoldighet av mekanismer på ulike nivåer / domener er virksomme samtidig. Alvesson og Sköldberg (2008) kritiserer toneangivende forskere innen kritisk realisme for å ikke ta høyde for at det i studier av et gitt sosialt fenomen nesten alltid vil være mulig å velge andre teoretiske perspektiver enn dem som de selv har valgt, - at alternative teoretiske bidrag kunne gi grunnlag for å framheve andre aspekter ved strukturene og dermed andre mekanismer. Eksempler fra forskningslitteraturen synes ofte å ikke komme lenger enn til å identifisere et sett av viktige mekanismer.

Innvendingene mot de forskningsmessige ambisjonene innenfor kritisk realisme synes relevante. Samtidig framstår forståelsen av sosiale fenomeners ontologi som begrunnet og fruktbar (jfr. Davidsen, 2004). Kritisk realisme som metateoretisk forståelsesramme kan dermed gi retning for analysene av de fenomenene som står i fokus for denne avhandlingen. Selv i studier med et deskriptivt siktemål, lik denne

avhandlingen, vil det både i analyser og i drøfting av funn inngå elementer av forklaring. Eksempelvis; når fosterbarn og fosterforeldres relasjoner studeres i lys av den offentlige konteksten som rammer inn relasjonene, er det nettopp ut fra en antakelse av at den offentlige konteksten **gjør** noe med relasjonene, visse mekanismer er i virksomhet.

Med basis i det samme forskningsprosjektet som foreliggende avhandling springer ut av, har Andenæs skrevet artikkelen: "Hvorfor ser vi ikke fattigdommen?" (Andenæs, 2004). Tittelen og teksten baserer seg på en analyse som med paralleller til kritisk realisme, selv om dette teoretiske perspektivet ikke er nevnt i artikkelen. Andenæs analyserer beskrivelser av den omsorgssituasjonen barna hadde før de ble plassert. Beskrivelsene inngikk ofte som forklaringer på hvorfor plassering var nødvendig. Sett i lys av opplysninger som viste at de fleste familiene levde i situasjoner preget av knappe materielle ressurser, helsemessige plager og manglende tilknytning til arbeidslivet, peker hun på hvordan omsorgssvikt kan forstås og forklares på andre måter enn som individuell patologi hos foreldrene. Andenæs skriver blant annet: "Om man tenker at nærhet til en sensitiv omsorgsperson er det som kan trygge barnets videre utvikling, vil fokus rettes mot mor-barn-samspill og egenskaper ved mor, mens andre forhold blir liggende i skyggen. Alternativet er ikke at "alt" skal med, men at en tenker gjennom hvilke muligheter man står overfor i valg av forståelsesmodell, og har en løpende diskusjon av hvilke konsekvenser de ulike valgene fører med seg." (Andenæs, 2004, p. 29).

4. Metode

I dette kapitlet gjøres det rede for hvordan det empiriske materialet for avhandlingen er blitt til. Det fokuseres på vesentlige sider ved datamaterialets beskaffenhet; at det har utspring i et longitudinelt flerinformantdesign; at det bygger på et større antall informanter enn det som er vanlig for kvalitative analyser og at det er framkommet på grunnlag av strukturerte intervjuer (med en kombinasjon av åpne spørsmål og spørsmål med forhåndsdefinerte svaralternativer). Det legges vekt på å synliggjøre avhandlingens epistemologi og legge grunnlag for å avveie funnenes troverdighet og overførbarhet.

4.1 Hovedprosjektet avhandlingen baserer seg på

Avhandlingen er basert på data fra forskningsprosjektet ”Barn som blir plassert utenfor hjemmet – risiko og utvikling” (i det videre omtalt som ”hovedprosjektet”) som er gjennomført som et samarbeid mellom Barnevernets Utviklingssenter på Vestlandet, Uni helse og NOVA¹. Prosjektets første datainnsamling fant sted i 1998-1999 og siste datainnsamling 2006. Jeg har vært involvert i prosjektet fra starten av og deltatt i samtlige datainnsamlinger. Fortsatt analyseres og publiseres funn fra prosjektet. (Publikasjoner fra prosjektet, se: <http://helse.uni.no/Projects.aspx?site=2&description=0&project=2152>) Prosjektet ”Barn som blir plassert utenfor hjemmet – risiko og utvikling” hadde flere problemstillinger. De viktigste var: Hvem er barna som barnevernet plasserer utenfor hjemmet og hva slags liv levde de før plasseringen? Hva kjennetegner barnevernets beslutningsprosesser i slike saker? Hvordan går det med barna, - på kort og lengre sikt? (se Andenæs, et al., 2001). Prosjektets design var longitudinelt, basert på flere

¹ Prosjektets første fase var finansiert av Norges forskningsråd. Senere faser var finansiert av Barne-, inkluderings og likestillingsdepartementet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Uni helse, Uni Research og NOVA.

informanter i hver sak og ble gjennomført ved en kombinasjon av flere metoder (se Andenæs, et al., 2001; Andenæs & Skollerud, 2003).

4.1.1 Hovedprosjektets utvalg

Hovedprosjektet skulle etter intensjonen inkludere flest mulig av barna mellom seks og tolv år i Norge som ble plassert utenfor hjemmet i perioden 15.9.1998 til 31.12.1999. Aldersgruppen ble valgt fordi de ble ansett å representerte en mellomgruppe med tanke på begrunnelse for plassering. I grove trekk begrunnes både barneverntiltak generelt og plasseringer spesielt oftest med kjennetegn ved foreldrene når barna er små, mens det er kjennetegn ved barna selv som dominerer når barna er i ungdomsalderen (Clausen, 2000; Grinde, 1993). Hva som er tilfelle for mellomgruppen (seks til tolv år) er mer usikkert (se artikkel 1). Aldersgruppen ble også valgt fordi de var barneskoleelever, og spørsmål knyttet til skole var en viktig del av kartleggingen (Havik, 2003; Skilbred & Havik, 2011).

Kriteriet for inklusjon, foruten alder, var at barna flyttet hjemmefra til et omsorgstiltak i regi av barnevernet. Plasseringen skulle være hjemlet i barnevernloven, men det var ingen begrensning når det gjaldt lovparagraf. Rekruttering skjedde gjennom det fylkeskommunale barnevernet. Når det ble kjent med en plassering, skulle det kontakte foreldrene og invitere dem til å delta i undersøkelsen. Foreldrene ble også spurt om å samtykke til at de øvrige informantene kunne bli kontaktet; barna, barnas lærer, saksbehandleren i barneverntjenesten og omsorgspersonen der barnet ble plassert (beredskapshjemsforeldre, institusjonspersonale, fosterforeldre). Foreldre til 109 barn i 89 familier ga samtykke til deltakelse for seg selv og de øvrige informantene. Dette utgjorde ca en femdel av samtlige barn i Norge fra seks til tolv år som ble plassert i den aktuelle perioden (Clausen, 2000). Prosjektet hadde tillatelse til også å foreta en begrenset registrering av plasseringer der det ikke ble oppnådd samtykke. Registreringen viste følgende årsaker til at barn ikke ble inkludert i utvalget: fordi plasseringen ikke ble registrert av fylkeskommunen; fordi en ikke oppnådde kontakt med foreldrene; fordi foreldrene

ikke ble spurt ut fra at de ble vurdert som for dårlig fungerende til å innfri kravet til informert samtykke; fordi barna hadde flyttet hjem igjen etter få dager eller fordi foreldrene takket nei til deltakelse.

Hovedprosjektet hadde tre oppfølgende datainnsamlinger (T2, T3 og T4) (se tabell 1). For at saksbehandlerne skulle bli intervjuet på T2 og T3 måtte barnas foreldre samtykke dersom barnas plassering var hjemlet som hjelpetiltak (§ 4-4, 5.ledd) eller barna bodde hjemme. Dersom barna var under omsorg av barneverntjenesten, var samtykke fra barneverntjenestens leder tilstrekkelig. Samme samtykkekompetanse gjaldt på T4, med unntak av at enkelte barn da var fylt 18 år. I de tilfellene var ”barnas” samtykke en forutsetning for at noen kunne intervjues. Tabell 1 viser hvor mange informanter som deltok i de fire datainnsamlingene.

*Tabell 1. Antall informanter**

	Saks- behandlere	Barn	Foreldre	Omsorgs- personer
T1 (rett etter plassering)	109	101	106	97
T2 (ett år etter plass.)	98			
T3 (4-5 år etter plass.)	90			
T4 (7-8 år etter plass.)	69	65	42	41

* Tallene viser hvor mange barn det er innhentet informasjon om. Noen saksbehandlere, foreldre og omsorgspersoner er spurt om mer enn ett barn (søsken). Lærerne er utelatt i oversikten fordi de ikke inngår som informanter i avhandlingen.

Det opprinnelige utvalget, på T1, besto av 65 % gutter og 35 % jenter. 56 % var i alderen 6-9 år og 44 % i alderen 10-12 år. Før plasseringen bodde 12 % med både mor og far. De fleste (57 %) bodde med mor alene, 22 % med mor og hennes partner, mens 7 % bodde med far (med eller uten partner).

Tabell 2. Lovbestemmelsene plasseringene ble hjemlet i

Lovhjemmel	Antall	Prosentvis fordeling
§ 4-4,5.ledd	41	38 %
§ 4-6, 1.ledd	18	17 %
§ 4-6,2.ledd	28	26 %
§ 4-12	22	20 %
Totalt	109	101 %

Tabell 2 viser at 55 % ble plassert med foreldrenes samtykke (§ 4-4,5.ledd og § 4-6,1.ledd).

I følge saksbehandlerne skjedde plasseringen akutt for 62 % av barna (se Christiansen & Havnen, 2003). I tillegg til de 43 % som ble plassert etter akuttbestemmelsene (§ 4-6,1. og 2. ledd), ble nesten halvparten av barna plassert etter § 4-4, 5.ledd og tre plassert etter omsorgsovertakelse i fylkesnemnda (§ 4-12) plassert akutt. 18 barn (17 %) hadde vært plassert av barnevernet tidligere. I gjennomsnitt hadde de 109 barna hatt tiltak fra barneverntjenesten i tre år før plasseringen. I følge ”Revised Rutter Scales” som lærerne hadde fylt ut like etter plasseringen, hadde 75 % av barna psykiske vansker (høy kliniske skåre) (Havnen, Jakobsen, & Stormark, 2009).

4.1.2 Hovedprosjektets metode

Det ble samlet inn data på fire tidspunkter: T1: snarest mulig etter at barnet flyttet hjemmefra; T2: ca ett år etter plasseringen; T3: 4-5 år etter plasseringen; T4: 7-8 år etter plasseringen. På T1 ble det foretatt intervju med barna og barnas foreldre ansikt-til-ansikt. Saksbehandlerne ble først tilsendt et omfattende spørreskjema som de besvarte og returnerte, før de ble intervjuet på telefon med det utfylte spørreskjema som utgangspunkt. Omsorgspersonene barna flyttet til (i fosterhjem, beredskapshjem eller institusjon) og barnas klasselærer fylte ut et kortfattet spørreskjema. På T2 og T3 ble det av økonomiske grunner kun gjennomført telefonintervju med saksbehandlerne. På T4 ble intervjuene gjennomført pr telefon med saksbehandlerne

samt enkelte foreldre og fosterforeldre / institusjonspersonale. Alle barna og de fleste foreldre, fosterforeldre og institusjonspersonale ble intervjuet ansikt til ansikt. Alle intervjuer og spørreskjema som var benyttet på alle fire tidspunkt inneholdt en kombinasjon av åpne spørsmål og spørsmål med forhåndsdefinerte svaralternativ (se vedlegg). På T1 og T4 ble det også benyttet spørsmålsbatterier beregnet til å utfylle den utviklingspsykologiske kunnskapen om barna (se Andenæs, et al., 2001; Havnen, et al., 2009). Samlet ble det gjennom intervjuer og spørreskjema innhentet data som kunne analyseres kvantitativt og data egnet for kvalitative analyser. Alle data ble lagret i Access, de kvantitative dataene også i SPSS. Med både tekst og tall lagret i Access var det mulig å hente ut informasjon knyttet til enkelte eller flere variabler, saker eller informantgrupper (barn, foreldre, saksbehandlere osv).

Ytterligere informasjon om metoder og utvalg i prosjektet "Barn som blir plassert utenfor hjemmet – risiko og utvikling" omtales i fortsettelsen i den grad det er relevant for delstudiene som inngår i avhandlingen.

4.2 Avhandlingens utvalg og metode

Et omfattende og sentralt spørsmål i hovedprosjektet var hvordan det ville gå med barna. I avhandlingen er dette spørsmålet fulgt opp, men først og fremst knyttet til barnas plasseringsforløp. Omfanget av flyttinger og varigheten av opphold i ulike omsorgstiltak er en viktig del av tematikken og har vært styrende for sammensetningen av de enkelte delstudienes underutvalg.

4.2.1 Delstudie / artikkel 1

I den første delstudien var hovedspørsmålene hvorfor og hvordan barnevernet kom fram til at barna måtte plasseres utenfor hjemmet, slik de 109 barnas 87 saksbehandlere presenterte det i telefonintervju. Innen tre måneder etter plasseringen (noe senere i noen få saker), hadde saksbehandlerne fylt ut et spørreskjema om hvert barn, om barnets og familiens kontakt med barnevernet og om plasseringen.

Opplysninger fra spørreskjemaet var utgangspunkt for intervjuet med saksbehandleren på telefon. Halvparten av intervjuene ble foretatt av undertegnede, og den andre halvparten av en kollega. Intervjuene varte 40-60 minutter, ble tatt opp på bånd og transkribert.

Intervjuene var semistrukturerte og hadde som hovedformål å få utdypet saksbehandlerens beskrivelse og forklaring av beslutningsprosessen. Intervjuene startet derfor med en anmodning om å utdype hva som hadde aktualisert plasseringen, hvorfor den fant sted på det tidspunkt den fant sted og hva som hadde henholdsvis fremskyndet og/eller utsatt plasseringen. Senere i intervjuet ble saksbehandlerne bedt om å gjøre rede for planene for barnets plassering og å peke på hva som hadde vært mest utfordrende i arbeidet med saken.

4.2.2 Delstudie / artikkel 2

I denne delstudien var barnas plasseringsforløp en hovedinteresse. Utvalget var i utgangspunktet de 74 barna hovedprosjektet hadde informasjon om på T4, vel sju år etter at de ble flyttet hjemmefra. Fire av barna ble utelukket fordi de hadde flyttet hjem for minst seks år siden og ikke var replassert. Utvalget for delstudien besto derfor av 70 barn. De hadde alle bodd minst fire år utenfor hjemmet. Barna som utgjør frafallet fra T1 til T4, er (fra 109 til 74 barn), så langt en har kunnskap om, barn som hadde korte opphold utenfor hjemmet før de ble tilbakeført. Utvalget i denne delstudien representerer med andre ord ikke hele spekteret av plasseringskarrierer, men først og fremst de med lengre opphold i barnevernets omsorgstiltak (jfr.Clausen, 2003).

I utvalget på 70 barn inngår 67 % gutter og 33 % jenter. På T4 var de i alderen 13 – 20 år, med et gjennomsnitt på 16 år. 46 barn (66%) bodde i fosterhjem, 4 av disse hos slektninger. 9 barn (13%) bodde i institusjon, 5 barn (7%) hjemme og 10 barn (14%) i egen bolig. De som bodde i egen bolig var alle over 18 år. 17 (24%) av barna hadde i løpet av perioden på vel sju år flyttet hjem og blitt plassert av barnevernet på nytt.

Hovedmaterialet for analysen var intervjuer foretatt på T4 som til sammen omhandlet 70 barn. For de 70 barna forelå det minimum intervju med en informant, totalt forelå det intervju med 66 saksbehandlere, 62 barn og 40 foreldre. Intervjuene var i gjennomsnitt foretatt 90 måneder, eller 7,5 år etter plasseringen (varierende fra 80 til 100 måneder), og de varte fra en til tre timer. Telefonintervjuene (først og fremst med saksbehandlere) var gjennomgående kortere enn de øvrige intervjuene.

Intervjuguidene dekket en rekke tema, i hovedsak knyttet til barnas plasseringsforløp, deres situasjon og relasjoner på det nåværende bostedet og deres utvikling og trivsel. Både barna og saksbehandlerne ble blant annet spurt spesifikt om hvert sted barnet hadde bodd og om hver flytting som hadde funnet sted etter den utløsende flyttingen hjemmefra. Barna ble spurt om hvordan det var å bo på det aktuelle stedet og hvorfor hun / han måtte flytte derfra. Saksbehandlerne ble stilt lignende spørsmål og ble bedt om å beskrive hvordan det enkelte omsorgstiltak var for barnet. Foreldrene ble spurt om positive og negative sider ved det enkelte plasseringssted og kom gjennom disse spørsmålene også inn på hva de mente om eventuelle flyttinger. For alle informantenes vedkommende ble det lagt vekt på å forstå hvordan de posisjonerte seg, - hvilken rolle og betydning de tilla seg selv og andre i hendelses- / plasseringsforløpet.

I tillegg til de nevnte intervjuene fra T4 ble tidligere intervjuer med hver saksbehandler om de samme barna gjennomgått; om alle 70 barna fra T1, om 68 av barna på T2 og 67 av barna på T3. Disse intervjuene hadde samme struktur som T4 intervjuene, og fra intervjuene ble det trukket ut informasjon knyttet til plasseringene barna hadde; hvilken type omsorgstiltak, avveininger knyttet til valg av og kvalitet ved tiltakene og forklaringer dersom barnet hadde flyttet videre.

4.2.3 Delstudie / artikkel 3

I denne delstudien var vi interessert i hvordan relasjonene mellom fosterbarn og fosterfamilien hadde utviklet seg for de som hadde bodd lenge i fosterhjem. Av utvalget på T4 ble de 43 barna valgt ut som hadde bodd minst fire år i sitt nåværende

fosterhjem eller i det fosterhjemmet de bodde i inntil nylig (40 bodde fortsatt i fosterhjemmet, en hadde flyttet hjem og to bodde i egen bolig). Intervjuene på T4 med og om disse 43 barna dannet utgangspunkt for analysen; intervju med 37 barn, 40 fosterforeldre (19 bare fostermor, 21 begge fosterforeldrene), 22 foreldre (17 mødre, 4 fedre, 1 begge foreldre) og 42 saksbehandlere². Fra intervjuene med fosterbarna og fosterforeldrene ble sekvenser som direkte omtalte relasjonen dem imellom eller forhold som kunne tillegges betydning for disse relasjonene, valgt ut og samlet. Dette utgjorde den største delen av materialet som inngikk i analysen. Også andre deler av intervjuene måtte nøye gjennomleses fordi de kunne inneholde relevante beskrivelser eller vurderinger. For eksempel kunne omtale av barnas skolegang eller kontakt med jevnaldrende gi indikasjoner på hvorvidt og på hvilken måte fosterforeldre var involvert i barnas liv utenfor familiekonteksten. Sekvenser fra intervjuene med foreldre og saksbehandlerne ble valgt ut etter samme kriterier som for fosterbarn og fosterforeldre. Formålet var at de fra sin posisjon skulle bidra til en mer helhetlig beskrivelse av de relasjonelle forholdene i den enkelte sak. Intervjuer med saksbehandlerne på T 1-3 ble videre gjennomlest for å fange opp mål, planer og eventuelle betenkeligheter sosialarbeiderne hadde på et tidlig stadium vedrørende fosterhjems plasseringen. Barnas kontakt med og relasjon til sine opprinnelige foreldre var ikke et spesifikt analysetema. Omtale av denne relasjonen ga likevel viktige bidrag til analysen, fordi barnas relasjon til foreldre og fosterforeldre ofte ble sammenlignet eller kontrastert.

4.3 Metodologiske og epistemologiske aspekter

Willig (2008) har formulert tre spørsmål som hun mener det er nødvendig å forholde seg til i enhver vitenskaplig undersøkelse. Spørsmålene er: “- *What kind of knowledge does the methodology aim to produce?* - *What kinds of assumptions does the*

² Tallene angir antall barn det er intervju om. Når det gjaldt søsken, ble som regel foreldre og saksbehandlere intervjuet om begge / alle søsknene i samme intervju. Det var også tilfelle med fosterforeldre dersom søsken bodde i samme fosterhjem.

methodology make about the world? - How does the methodology conceptualize the role of the researcher in the research process?" (Willig, 2008, pp. 12-13). Jeg vil belyse disse spørsmålene ved å rette oppmerksomheten mot noen vesentlige trekk ved tilblivelsen og beskaffenheten av avhandlingens datamateriale. Disse trekkene har betydning for hvilken kunnskap analysene kan frambringe, og bidrar med det til å klargjøre prosjektets epistemologi (forståelsen av hvordan man kan få kunnskap om de aktuelle problemstillingene og hvilken type kunnskap man kan få) og metodologi (hvordan en i vid forstand vil gå fram for å oppnå kunnskapen) (Willig, 2008).

4.3.1 Flerinformantdesignets trianguleringsmuligheter

I hovedprosjektet er flerinformantdesignet benyttet på T1 og T4 ved at både barn, foreldre, fosterforeldre og saksbehandlere er intervjuet, og i avhandlingen er dette designet utnyttet i delstudie to som bygger på intervju med barn, foreldre og saksbehandler og delstudie tre som i tillegg inkluderer intervju med fosterforeldre. Å innhente data fra flere kilder er en form for triangulering. Triangulering i forskning innebærer at en anvender flere strategier for å studere et fenomen (Denzin & Lincoln, 1994). Ved siden av datatriangulering kan triangulering utføres ved å kombinere ulike metoder, ulike teorier eller ved å involvere flere forskere i analysene (Denzin & Lincoln, 1994; Flick, 2006). Flick (2006) viser til at triangulering tradisjonelt har vært ansett som en måte å validere funn på, - sammenfallende funn basert på ulike strategier underbygget og forsterket funnenes gyldighet. Shih (1998) holder fast ved at "confirmation" er et vesentlig formål med triangulering, men framholder "completeness" som like viktig (s. 633). I sin omtale av hovedprosjektet understreker Andenæs (2001) betydningen av å forstå informantenes uttalelser i lys av hvordan de er posisjonert og hvordan de selv posisjonerer seg i forhold til hverandre. Ut fra en slik forståelse er det ikke et problem at svar fra barn, foreldre og barnevern ikke harmonerer, men heller noe som gjenspeiler at de befinner seg innenfor "forskjellige kulturelle krav og fortolkningsrammer" (Andenæs, s. 44). Andenæs beskriver på denne måten kunnskapen som skaffes til veie som sosialt konstruert og er med det på linje med hvordan Denzin og Lincoln (1994), Flick

(2006) og Erzberger og Prein (1997) omtaler nytten av triangulering. Triangulering bidrar til økt dybde og bredde og kan frambringe funn som er verdifulle uansett om funnene samlet sett er sammenfallende, utfyllende eller motsetningsfylte (Erzberger & Prein, 1997, som benytter begrepene convergent, complementary, dissonant).

Sands og Roer-Strier (2006) ønsket med sin artikkel å vise hvordan datatriangulering metodisk kan gjennomføres. De brukte en studie av relasjoner, konflikter og forventninger mellom mødre og deres døtre i ungdomsalderen som eksempel. Forfatterens konklusjon er relevant for avhandlingens tema og analyser: "... triangulation is a resource that can sharpen, enhance, and open up more nuanced interpretations. In both social work research and practice with families, triangulation can help uncover the complexity of family relations" (Sands & Roer-Strier, 2006, p. 249). Relevant er også beskrivelsen Holtan (2002) gjør av hvordan datatriangulering bidro til å utvide forståelsen og stimulere analysen av hver sak: "Innspill fra hver av partene (barn, fosterforeldre, foreldre) gir mulighet til å stille andre spørsmål i analysene av de øvrige partenes utsagn" (Holtan, 2002, p. 78). I Holtans studie var de tre partene i slekt med hverandre, og trianguleringen bidro til at hun kunne identifisere fem typer familieforståelse innenfor fellesbetegnelsen slektsfosterhjem.

Data fra informantene er i denne avhandlingen hovedsaklig triangulert etter to prinsipper; innenfor hver sak (sak: et enkelt barn og dets foreldre, fosterforeldre og saksbehandler) og innenfor hver gruppe (grupper: barn, foreldre, fosterforeldre eller saksbehandlere). I hver sak har vi i likhet med Holtan (2002) kombinert intervjumateriale om det fokuserte fenomen fra partene i samme barnevernssak. I delstudie 2 ble for eksempel uttalelser om hver flytting som det aktuelle barnet hadde erfart, holdt sammen. I en sak viste det seg at alle parter trakk fram barnets utfordrende atferd som en forklaring på at fosterhjems plasseringen brøt sammen. Gutten fortalte at han og fosterforeldrene kranglet og at han hadde rømt flere ganger. Guttens mor mente fosterforeldrene var for strenge, mens saksbehandleren mente det først og fremst var negativ innflytelse på fosterforeldrenes egne barn som førte til at fosterforeldrene ville avslutte. Informantenes forklaringer kan oppfattes som

motsetningsfulle, men vel så gjerne som både sammenfallende og utfyllende (Erzberger & Prein, 1997). De lar seg forene, ikke minst i lys av andre studier som viser at brudd i fosterhjem ofte skyldes flere faktorer og at brudd sjelden skjer plutselig, men som sluttpunkt etter en lengre tids prosess (se artikkel 2). Når det gjelder hvem som initierte bruddet, var beskrivelsene mer motsetningsfulle. Saksbehandleren indikerte at det var fosterforeldrene som bestemte seg for å slutte som fosterhjem for gutten, mens gutten tilla seg selv en aktiv rolle ved å vise til at han flere ganger hadde rømt.

Som i nevnte sak, fant vi også ulike oppfatninger av hvem som tok initiativ til å avslutte en plassering når vi sammenholdt utsagn fra informantene innenfor hver gruppe og triangulerte dem med utsagn fra de andre gruppene (saksbehandlere, foreldre og barn). De voksne tilla sjelden barnet noen aktiv rolle, mens flere ungdommer uttrykte at deres eneste middel til å få avsluttet en plassering de var misfornøyd med, var å vise uakseptabel atferd. Triangulering på gruppenivå ga altså anledninger til å utforske sammenfall, variasjon og/ eller motsetning mellom beskrivelse av fenomen sett fra barn, foreldre, fosterforeldre og saksbehandleres ulike posisjoner.

4.3.2 Longitudinelt design – med mulighet for å følge prosesser over 7 år

I hovedprosjektet ble et longitudinelt design valgt for å kunne følge utviklingen til barna og for å følge barnevernets innsatser over tid. Longitudinelle studier basert på intervju med et stort antall informanter er kostnads- og tidkrevende, og økonomiske begrensninger medførte at det først og fremst er saksbehandlerne som har deltatt i gjentakende (fire) datainnsamlinger. I avhandlingen er etterfølgende saksbehandlerintervjuer triangulert med intervjuer med andre informanter for å identifisere barnas plasseringsforløp, og for å studere hvordan forklaringer på forløpene og framtidsplaner har endret og utviklet seg over tid (jfr. artikkel 2). I artikkel 3 er tidligere intervjuer også benyttet for å forstå og fortolke uttalelser om relasjoner mellom fosterbarna og fosterfamiliene. For enkelte barn har vi for

eksempel kunnet analysere både deres plasseringsforløp (stabilitet / ustabilitet) og deres relasjoner i fosterhjemmet i lys av saksbehandlernes avveininger i tidligere intervjuer, om det i det hele tatt var mulig å finne fosterhjem for dem, sett i forhold til de omfattende problemene barna bar med seg. (Ut fra barnas alder ved T1 og oppfølgingsperioden på vel sju år, er det også mulig å forstå ulike funn i lys av barnas overgang fra barndom til ungdom.) Samlet ga det longitudinelle designet mulighet for å studere overganger, forløp, utviklingslinjer, brudd og spesielle vendepunkter, samt hvordan disse ble fortolket og omtolket av informantene (Flick, 2006; J. Holland, Thomson, & Henderson, 2006).

For å ivareta kunnskapen fra tidligere datainnsamlinger ble det ført logger på hvert barn etter hvert intervju og hvert datainnsamlingstidspunkt. I loggene ble intervjuene oppsummert, og spesielt interessante tema for oppfølging ble notert, om enn i varierende grad. Med tilgang til loggene hadde intervjueren mulighet til å forberede seg til det forestående intervjuet, for eksempel vurdere om det var aktuelle tilleggsspørsmål som burde stilles eller tema som særlig burde vies tid og oppmerksomhet. Intervjuerens kunnskap kunne virke tillitskapende i forhold til informantene og lette dialogen. Loggene og kunnskapen fra dem kunne imidlertid også bidra til en forforståelse som begrenset intervjuerens lydhørhet for det som måtte være informantens viktige tema. Når forskeren i saksbehandlerintervjuet møtte en annen saksbehandler enn tidligere og vedkommende dessuten var nyansatt, kunne forskeren oppleve seg som mer informert om saken enn informanten, med fare for å sette saksbehandleren i en slags forlegenhet. De strukturerte intervjuguidene bidro til å redusere de mulige negative konsekvensene av forskerens egen nærhet til saken.

4.3.3 Intervju som interaksjon

Betydningen av å forstå informantene som posisjonert innenfor sine kulturelle fortolkningsrammer (Andenæs, et al., 2001) gjør det også relevant å fokusere på informantenes posisjoner når de deltar i å produsere det empiriske materialet. Det er intervjuer som utgjør den sentrale ”produksjonsprosessen” i prosjektet, og et

vesentlig aspekt ved intervjuer er at de foregår gjennom en tydelig interaksjon. Intervjuet er et møte mellom intervjuer og informant der begge partene er deltakere i å produsere data, slik Holstein og Gubrium (1995; 2004) beskriver det. Intervjuerens aktive bidrag blir særlig vesentlig når intervjuene har en så strukturert form som i dette prosjektet. Holstein og Gubrium tar avstand fra det de kaller en "romantisk" forestilling om at en gjennom intervju kan avspeile en sosial virkelighet så sant man gjennomfører intervjuet etter visse regler, og ikke minst sørger for å redusere påvirkningen fra intervjuer til et minimum. I metodelitteraturen tar de fleste avstand fra en forestilling om informanten som et passivt reservoar som intervjueren skal tappe data fra (Järvinen, 2005; Kvale, Brinkmann, Anderssen, & Rygge, 2009; Maxwell, 2002; Ryen, 2002).

Intervjuet er ikke bare et møte, men et asymmetrisk møte der det først og fremst er intervjueren som definerer ramme, formål, tema og prosess i samtalen. "The interviewer rules the interview" sier Kvale (2006, p. 484). Derfor er det vesentlig å være tydelig og bevisst på den forforståelse som forskeren / intervjueren bringer inn i samtalen og hvordan denne kan ha betydning for funnene som kommer fram (se pkt 5.5.1.). I intervjuene på T4 var det ti forskjellige intervjuere (hvorav jeg gjennomførte 26 intervjuer med / om 15 barn), noe som kan ha bidratt til en variasjonsbredde når det gjelder hvilke spørsmål som er blitt fulgt opp og på hvilken måte, men og ulike muligheter for informantene til å uttale seg utfyllende innenfor de forskjellige temaene. Betydningen av denne samhandlingens utforming tilsier at intervjusitater bør være så lange at de kan gjengi sekvenser av dialogen som har foregått mellom intervjuer og informant. I avhandlingens artikler er det i liten grad gitt plass til dette. Sitatene er ofte kortet ned for å ikke overskride artikkelformens rammer, men det er flere steder prioritert å referere lengre sekvenser for å synliggjøre hvordan informantens ordvalg er påvirket av intervjuerens spørsmål. Her følger et eksempel fra artikkel 3, fra et intervju jeg hadde med Marius. Han var 17 år og hadde bodd i fosterhjemmet de siste fire årene:

1. - Har noe vært særlig vanskelig?
2. Ikke noe spesielt som er vanskelig. Det å ha to familier er det som er mest vanskelig.
3. To steder å feire jul, to steder å være i sommerferien.
4. - Er det mest praktisk eller følelsesmessig vanskelig, tenker du?
5. Mest følelsesmessig føler jeg mest. Jeg har de følelser her og andre hjemme....slik blir
6. det med to familier føler jeg.
7. - Du har noen følelser her og andre der?
8. Ja, og der er helt annerledes holdninger og liksom forskjell.
9. - Andre holdninger hjemme enn her?
10. Ja.
11. - Hvor føler du deg mest hjemme, går det an å spørre om det?
12. Føler meg jo mest hjemme i "hjemdalen", jeg gjør det. Det er jo der foreldrene mine
13. er. Men så føler jeg kanskje at jeg har det bedre her. Allikevel så føler jeg at jeg er
14. hjemme når jeg er hos far min og mor min i barndomshuset liksom. Jeg føler jeg har
15. et veldig spesielt forhold, et splittet forhold liksom.
16. - At du er en splittet person?
17. Ja liksom i forhold til her og der... der føler jeg meg hjemme, men her har jeg det
18. godt. Det høres kanskje litt rart ut, men...

I denne intervjusekvensen framkommer intervjuerens spørsmål i linje 1, 4, 7, 9, 11 og 16. Intervjuren stiller tre typer spørsmål. Det første spørsmålet er et åpent spørsmål fra intervjuguiden som etterfølger spørsmålet "Hva har vært det beste med å bo i fosterhjem?" (se vedlegg). De fleste spørsmål tar fatt i guttens egne formuleringer og ber om utdyping eller presisering; vanskelig, følelser, holdninger, splittet. Spørsmålet i linje 11 skiller seg ut fra de andre. Spørsmålet står ikke i intervjuguiden, er utforskende i forhold til hva gutten så langt har sagt, men er også "lukkende" fordi det stiller gutten overfor et valg. Spørsmålet / valget kan føles utilbørlig, og får derfor en tilføyelse "går det an å spørre om det?" Spørsmålet avspeiler imidlertid en sentral interesse i intervjuet og hovedprosjektet; hvilken posisjon og relasjon har barna til henholdsvis fosterfamilie og opprinnelig familie vel sju år etter at de flyttet hjemmefra.

Dette utdraget eksemplifiserer det sentrale poenget hos Holstein og Gubrium (1995), at en i analysene må fange opp den dynamiske sammenhengen mellom "hvordan" og "hva". Oppmerksomheten må rettes både mot *hvordan* den meningsskapende prosessen utvikler seg i intervjuet, og *hva* som formidles vedrørende de tema intervjuet var ment å omhandle. Järvinen (2005) som diskuterer intervjumetoden

innenfor en interaksjonistisk begrepsramme, referer hyppig til Holstein og Gubrium, og i tråd med dem framholder hun at en interaksjonistisk analyse av intervjumateriale må rette seg mot flere aspekter ved materialet; innholdet, formen, funksjonene og konteksten (se Järvinen, 2005, p. 40). Både form, funksjon og kontekst dreier seg om hvordan informantene formidler seg, og slike analytiske innfallsvinkler har gitt verdifull innsikt i alle tre artiklene.

I artikkel 1 viste vi til at når saksbehandlerne skulle forklare hva som gjorde en plassering nødvendig, uttrykte de seg oftere i form av fortellinger enn i form av redegjørelser og vurderinger av sakskjennetegn. I artikkel 2 poengterte vi et trekk ved mange informantenes svar på hvorfor en plassering brøt sammen. Implisitt i svarene lå det en fordeling av ansvar for bruddet, og ansvaret ble gjennomgående tillagt de voksne, først og fremst fosterforeldrene og saksbehandlerne, framfor barna. Dette gjaldt selv om barnets atferd ble tillagt vesentlig betydning. I artikkel 3 fremhevet vi hvordan fosterbarns tilhørighet i fosterfamilien var noe som ble *snakket*. Når informantene refererte et utsagn barnet eller fosterforeldrene hadde kommet med en gang, ble det presentert som en bekreftelse på at barnet var blitt en del av fosterfamilien. Noen fosterforeldre refererte egne utsagn til barnet som en slags proklamasjon om tilhørighet. Ved at slik ”snakking” ble referert til intervjueren, ble den forsterket og anvendt som en slags dokumentasjon på tilhørigheten. Både informantenes uttrykksform og den funksjon deres beretninger hadde, var vesentlige funn i denne delstudien.

Med referanse til interaksjonisme peker Järvinen (2005) på at informanternes bidrag i intervjuer alltid har et innslag av selvframstilling. Fosterforeldrenes referering til ”snakking” kan ses som et eksempel på det. Selvframstillingen avspeiler ikke bare informantens historie, men også deres posisjon (jfr Andenæs, et al., 2001) og de kulturelle diskurser de befinner seg innenfor (Järvinen, 2005). Det gjelder ikke minst når temaene det dreier seg om har sterke verdimeslige og normative trekk, slik tilfelle er i denne avhandlingen. Tema som familie, atskillelse, hjem og tilhørighet aktualiserer spørsmål om hva som er godt eller dårlig, ønskelig eller uheldig. Normer,

verdier og forventninger representerer i følge kritisk realisme diskursive strukturer (Fairclough, 2000; Harré & Bhaskar, 2001; Parker, 1999). Slike diskursive strukturer vil være virksomme i intervjukonteksten ved at de representerer muligheter og begrensninger for hva som kan og bør sies.

Holstein og Gubrium (1995; 2004) understreker at en økt oppmerksomhet om *hvordan* intervjudata blir til, ikke må ta vekk oppmerksomheten fra *hva* som blir formidlet og hvilken kunnskap som bringes til veie. Det dreier seg om å ivareta en "twin-track approach" (Silverman, 2001, p. 113). Alle forskningsmetoder har visse særtrekk som har betydning for hvilken kunnskap som kan skaffes til veie om den aktuelle problemstillingen. Ved intervjumetoden er det interaksjonistiske særtrekket sentralt og dermed vesentlig å løfte fram for å tydeliggjøre avhandlingens epistemologi og metodologi.

4.4 Analyseprosessen

Flere virkemidler har vært benyttet i analysearbeidet som ledd i å redusere det empiriske materialet, organisere det og trekke holdbare konklusjoner (Miles & Huberman, 1994). I korthet dreier det seg om lesing, meningsfortetting, kategorisering, telling, visuell organisering, sammenligning og kontrastering. Parallelt har det hele tiden vært skrevet refleksjonsnotater for å ivareta assosiasjoner, ideer, gode eksempler, tentative sammenhenger, referanser til relevant litteratur og så videre.

For å identifisere relevante sekvenser måtte intervjuene leses flere ganger. Utvalgte sekvenser ble lest og tolket i relasjon til helheten i intervjuene, noe som særlig var viktig når det gjaldt intervjuer med enkelte barn (ungdommer) som hadde uttrykt seg svært kortfattet om mange av temaene. Sekvensene ble markert med kategoriserende begreper eller oppsummerende setninger; direkte fra tekstene eller som analytiske syntetiseringer. Med et materiale basert på et så stort antall intervjuer var telling et viktig hjelpemiddel for å identifisere mønstre og variasjoner (se nedenfor). Det

samme var organisering av materialet ved hjelp av visuelle oversikter som matriser og tankekart. Disse oversiktene var dessuten viktige bidrag til å arbeide fram disposisjoner for hvordan funnene kunne presenteres i artikkelform. Gjennom hele dette arbeidet var konstant sammenligning og kontrastering (Glaser & Strauss, 1999; Lincoln & Guba, 1985) viktige strategier for å sikre at koblingen til det empiriske materialet var ivaretatt.

En sentral problemstilling i avhandlingen har vært hva som medfører brudd; at barn må flytte fra en plassering tidligere enn det som var intensjonen (se artikkel 2). I intervjuene med saksbehandlerne og med barna ble de bedt om å rapportere hver enkelt flytting barnet hadde gjort etter at det var plassert hjemmefra. I tillegg ble de bedt om å svare på spørsmålet ”Hvorfor flyttet du / barnet derfra?” Ut fra forklaringene ble det gjort et skille mellom brudd og andre flyttinger (se artikkelen). Til sammen ble det identifisert 41 brudd, derav 36 brudd i fosterhjem. Forklaringene på hvert enkelt brudd ble samlet, både svarene på de direkte spørsmålene og andre intervjusekvenser som omhandlet forhold og prosesser som førte til bruddet. Selv om barnas foreldre ikke var direkte spurt om flyttingene, ble det også i foreld reintervjuene identifisert og trukket ut uttalelser som var relevante. Forklaringene på bruddene ble kategorisert. Når det gjaldt brudd i fosterhjem, ble det anført om forklaringen var knyttet til barnet, fosterforeldrene, foreldrene, barneverntjenesten eller andre. Ikke sjelden var det mange flere forhold og forhold knyttet til flere av de involverte. Oftest var det forhold som kunne knyttes til fosterforeldrene som ble nevnt (NB: de var ikke selv intervjuet), selv om disse forholdene direkte eller indirekte også kunne knyttes til andre. I den videre analysen ble både fargekoder og tankekart anvendt for å utvikle kategoriene, finne nye kategorier, slå sammen og utvikle samlebetegnelser for kategorier. Blant enkeltkategoriene var blant annet: for høye forventinger til at barnet skulle endre seg; rigide regler; manglende aksept av opprinnelig familie; de hadde det for travelt og prioriterte ikke barnet nok. I tilknytning til slike forhold hadde flere informanter lignende tilføyelser som dette: ”de hadde ikke vært fosterforeldre før”; ”vi trodde de hadde tålt mer”, ”det ble for mye for dem”. En saksbehandler sa blant annet:

”Fosterforeldrene hadde ikke helt skjønt hva det vil si å være fosterforeldre”.

Sistnevnte uttalelse ble etter flere lesninger av intervjuene og flere oversikter over forklaringene sett som en sentral og samlende forklaring. Men ikke bare ut fra hvordan bruddene ble forklart. Forklaringen rommet flere andre funn; at barna var krevende, at det var en utfordring å samarbeid med foreldrene, at barneverntjenesten ikke hadde undersøkt barnet på forhånd. I tillegg ga den også rom for et annet vesentlig funn: Til tross for at saksbehandlere og barn mente fosterforeldrene ikke hadde skjønt rekkevidden av oppdraget de hadde påtatt seg, tilkjente de oftest fosterforeldrene kvaliteter som hadde vært viktige for barna.

Analysen drives fram av spørsmålene som stilles til det empiriske materialet (Andenæs, 1996; Flick, 2006; Haavind, 2000; Järvinen, 2005). Det er snakk om analytiske spørsmål utviklet på grunnlag av foreløpige funn (kategorier, begreper og organiseringer), diskusjoner med medforfattere og kolleger, og fra teori og relevant litteratur, for eksempel andre studier av samme fenomen. Oppmerksomhet om informantenes posisjon, i deres kulturelle kontekst og i intervjukonteksten, har betydning for tolkning av datamaterialet.

Framgangsmåtene i analyse og tolkning har vært både av induktiv (med utgangspunkt i empiri) og deduktiv (med utgangspunkt i teori) karakter. Alveson og Sköldbberg (2008) mener at vitenskaplige studier sjelden rendyrker induksjon eller deduksjon, men at abduksjon er en mer dekkende karakteristikk. Abduksjon tar utgangspunkt i empirien, i likhet med induksjon, men oppfordrer til å benytte foreliggende teori og relevant forskningslitteratur som inspirasjon til nye analytiske spørsmål til det empiriske materialet. Abduksjon er på denne måten en analysestrategi som er relevant innen kritisk realisme (se Danermark, et al., 1997). I forskningsprosessen foregår det en alternering mellom teori og empiri som gjør at de begge vil kunne omtolkes i lys av hverandre, hevder Alveson og Sköldbberg (2008). Det finnes flere eksempler på denne strategien i avhandlingen. I vår studie av beslutningsprosessene (artikkel 1) fant vi at ”trigger” var et dekkende begrep for forhold som utløste en plassering som hadde vært aktuell over lang tid. Trigger-begrepet ”hentet” vi fra Tanner og Turney

(2003), men vår analyse viste et bredere spekter av mulige triggere enn det disse forfatterne hadde identifisert. Vi fant også at "experiences and (e)motions" var en dekkende betegnelse for en annen viktig del av beslutningsgrunnlaget, slik saksbehandlerne ordla seg. Teori om bakkebyråkratiet bidrar til å forstå og fortolke betydningen av disse forholdene, men "experiences and (e)motions" var begreper som tydeligere hadde sitt grunnlag i empirien. Mens induksjon og deduksjon krever en logisk og skrittvis framgangsmåte, fordrer abduksjon en viss grad av kreativitet. Det handler ikke bare om å beskrive, men å lete etter nye sammenhenger og relasjoner, ha oversikt over relevante alternative teoretiske modeller og evne til å se på data som noe annet enn det som umiddelbart springer en i øynene. Abduksjon er slik sett også en form for rekonseptualisering eller nybeskrivelse (Danermark, et al., 1997; Grinde, 1997).

4.4.1 Telling og fortelling

Samtlige intervjuguider i prosjektet inneholdt en kombinasjon av åpne og lukkede spørsmål med formål å legge til rette for både kvantitative og kvalitative analyser (se vedlegg). En rekke tema skulle dekkes og innenfor hvert tema ble det stilt åpne spørsmål med anledning til oppfølgende spørsmål og utdypende svar. I tillegg ble informantene bedt om å svare på spørsmål med forhåndsformulerte svaralternativ. For å komme gjennom alle spørsmålene fikk intervjuene oftest et strukturert preg, men det var samtidig lagt opp til en samtaleform med fleksibilitet når det gjaldt rekkefølge på temaene og åpenhet for å fange opp problemstillinger som ikke var planlagt.

Det store innslaget av lukkede spørsmål hadde betydning for interaksjonen mellom informant og intervjuer og dermed for de data som ble produsert (jfr 6.3.3.). Lukkede spørsmål vil ofte kunne begrense informantenes responsspekter, og derfor var det på T4 lagt opp til at spørsmålet skulle stilles åpent før svaralternativene ble presentert. De transkriberte intervjuene viste at praksis varierte mellom intervjuerne og innen enkelte intervju. En styrke ved forhåndsplanlagte svaralternativ var at de i enkelte

intervjuer kunne være til hjelp for informanter (særlig noen av barna) som hadde vansker med å formulere svarene sine (Andenæs, et al., 2001). Kombinasjonen av spørsmålstyper ga også en mulighet til å forholde seg aktivt til noen vanlige ”tatt for gitt”- kategorier og få disse nyansert. Det gjaldt blant annet benevnelsen ”akutte plasseringer”. I den formelle omtalen er plasseringer akutte når de er hjemlet i ”akuttparagrafene (§ 4-6 og § 4-25), mens det i barnevernets dagligtale er mer uklart hva som inkluderes når benevnelsen benyttes. Saksbehandlerne ble på T1 bedt om å svare ja eller nei på om plasseringen skjedde akutt. De svarte at plasseringene skjedde akutt for 62 % av barna, men dette var langt flere enn plasseringene hjemlet i akuttparagrafene (se Ø. Christiansen & Havnen, 2003 og artikkel 1). Når saksbehandlerne ble bedt om å beskrive ”det akutte” presenterte de fortellinger som inneholdt en stor variasjon av situasjoner som utløste en umiddelbar plassering, og de beskrev hvordan det ofte var vanskelig å vite om et barns situasjon skulle oppfattes som akutt eller ikke.

Frekvenser og krystabeller basert på de forhåndsdefinerte kategoriene kunne, som akutteeksemplet viser, bidra til å organisere det omfattende intervjumaterialet for videre analyser. Samtidig kunne de kvalitative analysene utfordre kategoriene og vise at andre betegnelser og inndelinger var vel så meningsfulle. Slike nyanseringer var i seg selv vesentlige funn sett på bakgrunn av formålet om å utforske noen av de vanlige talemåtene knyttet til plasseringer, flyttinger og fosterhjemsomsorg.

4.5 Troverdighet og overførbarhet

To sentrale spørsmål må stilles til dette som til alle forskningsprosjekter: - hvorfor skal en feste lit til det som presenteres?; - hvilken relevans har funnene prosjektet har frambrakt utover den konkrete konteksten de har sin bakgrunn i? (se for eksempel Malterud, 2002; Maxwell, 2002). Spørsmålene dreier seg om prosjektets troverdighet og overførbarhet.

4.5.1 Troverdighet

Mens det har vært en omfattende debatt om begrep som validitet og reliabilitet er relevante i kvalitativ forskning (se Kvale, et al., 2009; Ryen, 2002), har Lincoln og Guba (1985) sett det som nødvendig å finne andre og mer dekkende begreper. De benytter begrepet ”troverdighet” som en samlende og overordnet standard når kvaliteten på forskningen skal styrkes (”fra innsiden”) eller evalueres (”fra utsiden”). I likhet med andre forfattere (eks Kvale, et al., 2009; Malterud, 2001; Maxwell, 2002; Miles & Huberman, 1994; Silverman, 2006) peker de på ulike strategier og kriterier som elementer i å bygge troverdighet. Forfatterne benytter til dels ulik terminologi og vektlegging, noe som avspeiler ulike epistemologiske posisjoner, men det er flere felles anliggende som jeg finner nyttig å forholde meg til. Flere av dem finner en igjen i den ”agendaen” for å evaluere kvalitative studier som Stige, Malterud og Midtgarden (2009) har samlet under akronymet EPICURE. De oppfordrer til en nøye og kritisk gjennomgang i forhold til sju tema: Engagement, Processing, Interpretation, Critique, Usefulness, Relevance og Ethics. Temaene omtales direkte eller indirekte i den følgende delen av kapitlet.

Tykke beskrivelser

Lincoln og Guba (1985) foreskriver ”tykke beskrivelser” av hele forskningsprosessen som et viktig bidrag til troverdighet. De metodiske framgangsmåtene og prosedyrene er sentrale, men like viktig er det å gjøre tydelig hvilke prinsipper og posisjoner som har ført fram til funnene (Malterud, 2002). Dette er forsøkt ivaretatt i dette kapitlet blant annet ved å peke på vesentlige aspekter ved hvordan datamateriale er blitt til og hvilken beskaffenhet det hadde som utgangspunkt for bearbeiding og analyse. Et viktig bidrag til å beskrive forskningsprosessen har vært dokumenter og framstillinger som er utarbeidet underveis, fra datainnsamling og gjennom hele analyseprosessen; råmateriale, foreløpige forslag til kategorisering og organisering av materialet, visuelle framstillinger og refleksjonsnotater (Lincoln & Guba, 1985).

Refleksivitet

Berg (1998) framstiller det å være refleksiv som *"to have an ongoing conversation with yourself"* (s.179). Refleksivitet innebærer å ha et bevisst forhold til forutsetningene for den kunnskapsutviklingen som forskningsprosjektet representerer. I tillegg til den politiske / ideologiske konteksten og de teoretiske perspektiver som tidligere er omtalt, er også min egen forforståelse; mine erfaringer og roller vesentlige (Finlay & Gough, 2003; Malterud, 2002; Stige, et al., 2009). Min bakgrunn som sosionom og som barnevernsarbeider i kommunalt barnevern spiller inn her. Som saksbehandler og leder har jeg selv hatt ansvar for å avveie nødvendigheten av å plassere barn utenfor hjemmet og å initiere plasseringer. Jeg har også hatt ansvar for å følge opp plasserte barn og foreta større og mindre avgjørelser i den forbindelse. Erfaringene fra og nærheten til barnevernfeltet betyr en lettere inngang til og fortrolighet med denne avhandlingens tema. Samtidig kan de også ha redusert kapasiteten til å stille "naive" og kritiske spørsmål til den praksis som skulle undersøkes. En fare kan være at intervjuene med de andre aktørene (barn, foreldre, fosterforeldre) i for stor grad har vært fortolket i lys av saksbehandlerposisjonen. På den annen side har det å være del av en større forskergruppe og anvendelse av strukturerte intervjuguider kunnet motvirke dette.

Egen bakgrunn fra barnevernsarbeid og involvering i hovedprosjektet "Barn som blir plassert utenfor hjemmet – risiko og utvikling" over tretten år innebærer en fare for å "go native"; å miste den kritiske distansen som er vesentlig i analyser og tolkninger. Lincoln og Guba (1985) peker på denne muligheten, men poengterer enda sterkere betydningen av "prolonged engagement" (s. 301) som bidrag til å styrke forskningens troverdighet.

Kritiske spørsmål til hele analysen

Refleksivitet kan forstås som tolkning av tolkning (Alvesson & Sköldberg, 2008). Et kritisk blikk på egne tolkninger innebærer i følge Flick (2006) å spørre seg om de meningsenhetene en presenterer er basert på informantenes meningsuttrykk, og

hvorvidt denne forbindelsen er gjort tydelig for leseren. I lys av dette poenget har det vært vesentlig i artiklene å være bevisst på overgangene mellom hva som representerer informantenes bidrag (empirien) og hva som er mine / våre bidrag (analysen). Videre har det vært en avveining hvordan en skal presentere dominerende mønstre i forhold til nyanser, variasjonsbredde og kontrasterende eksempler.

Strategier som allerede er nevnt for å utvikle og utfordre funn og presentasjoner av funn, går igjen i metodelitteraturens anbefalinger for å styrke troverdigheten (Flick, 2006; Huberman & Miles, 1994; Lincoln & Guba, 1985; Miles & Huberman, 1994; Silverman, 2001). Det gjelder en gjennomgående bevegelse mellom induksjon og deduksjon, gjennom å teste ut foreløpige kategorier og sammenhenger. I dette ligger en konstant sammenlignende prosess (Glaser & Strauss, 1999), der oppmerksomhet særlig rettes mot eksempler som er avvikende og medfører at forståelsen må utvides, nyanseres eller reformuleres. Videre anbefales datatriangulering og telling (Miles & Huberman, 1994) eller kvasi-statistikk, som Seale og Silverman (1997) kaller det.

Det er visse paralleller mellom analyser av et kvalitativt forskningsmateriale på den ene siden og utredninger og beslutningsprosesser i barnevernssaker på den annen side. I kapitel 2 viste jeg til Munro (1999, 2002) som i sin forskning fant noen gjennomgående svakheter ved barnevernsarbeideres måte å håndtere informasjon på. Svakheterne er langt på vei sammenfallende med det Huberman og Miles (1994) mener er "biases that can steal into the processes of drawing conclusions" (s. 438). De peker blant annet på at en overflod av data kan gjøre at viktig informasjon overses og at en generelt står i fare for å feste overdreven tillit til enkeltdata. Ikke minst har førsteinntrykk eller inntrykk fra spesielle, fargerike tilfeller en tendens til å festne seg. I de enkelte delstudiene har faren for slike bias særlig vært til stede i valg av sitater. I det omfattende intervjumaterialet er det lett å la seg "blende" av uttalelser som er iøynefallende, velartikulerte eller spesielt refleksive / "følsomme". Dermed er det også lett for at det er de informantene som klarer best å uttrykke seg verbalt, som først og fremst trekkes fram. Det har derfor vært en viktig oppgave å sjekke at "gode sitater" er gode fordi de uttrykker en erfaring, en tanke eller et synspunkt som deles

av flere. Eller at det kommer tydelig fram når de presenteres for å vise en variasjonsbredde eller en kontrast.

Også i den sammenheng har kategorisering og telling vært nyttig. Sitatene er samtidig ikke bare plukket ut for å dokumentere et poeng, men for å illustrere og tydeliggjøre poenget på en måte som gir mer informasjon enn min / vår egen tekst gjør (jfr ”et bilde sier mer enn tusen ord”).

4.5.2 Overførbarhet

Lincoln & Guba (1985) anbefaler også måter å styrke funnenes troverdighet som peker mot funnenes overførbarhet. Det handler om å teste studien og funnene på et eksternt publikum. For det første dreier det seg om, gjennom hele forskningsprosessen, å presentere prosjektet for forskere som ikke er involvert i prosjektet, med tanke på å avdekke ”blinde flekker” og å diskutere analytiske tilnærminger og foreløpige funn (Flick, 2006). For det andre dreier det seg om ”member checks” (Lincoln & Guba, 1985, p. 314) der en legger fram funn for representanter for de gruppene informantene er hentet fra. For min del har deltakelse i PhD-opplæring, barnevernfaglige seminarer samt flere nasjonale og internasjonale forskningskonferanser vært en slags triangulering av egne forskningsstrategier, analyser, refleksjoner og funn med synspunkter og erfaringer fra ”eksperter” i ulike posisjoner og med ulike kunnskapsbidrag.

Overførbarhet og relevans må vurderes ut fra hva slags kunnskap den aktuelle forskningen presenterer. Studier som i likhet med denne avhandlingen vil bidra til beskrivelser og forståelser av visse fenomen, viser i følge Andenæs (1996) sin relevans når de bidrar til spesifisering og variasjon; når de skaper gjenkjennelse og samtidig setter ord på noe som har vært uuttalt eller nyanserer noe som var kjent; og når fenomener eller aspekter ved fenomener settes inn i nye sammenhenger på teoretisk og/eller empirisk grunnlag. Kunnskapsbidragene vil også vise relevans og bidra til å akkumulere kunnskap når de sammenholdes med andre studier med lignende problemstillinger (Willig, 2008).

Presisjon av problemstillingene, utvalgsriterier og utvalgsstrategier er vesentlig for å ta stilling til om funn er overførbare. I forhold til alle delstudiene i avhandlingen har barnas alder vært en vesentlig opplysning i så måte. Og i delstudie 3 er det vesentlig når en ser på fosterforeldrenes og fosterbarnas erfaringer, at fosterhjemsoppholdet for alle disse barna hadde vart i minimum fire år. I hovedprosjektet var det innhentet et bredt spekter av bakgrunnsopplysninger om informantene og sakene. Disse kom til nytte når avhandlingens utvalg og underutvalg skulle beskrives.

Denne avhandlingen baserer seg på et langt større intervjumateriale enn det som er vanlig i kvalitative studier. Som det er redegjort for tidligere i dette kapitlet, skjedde rekrutteringen av utvalget i hovedprosjektet ut fra intensjon om nasjonal representativitet og utvalget besto fra starten av ca en femdel av den aktuelle populasjonen (se Andenæs, et al., 2001). Ut fra en kvantitativ logikk øker dette sannsynligheten for å forstå funnene som representative for populasjonen. For avhandlingens kvalitative analyser er det muligheten for større variasjonsbredde som øker overføringsverdien.

Både Lincoln og Guba (1985) og Kvale (1997) viser til at det langt på vei er leseren som kritisk må vurdere om funn fra en undersøkelse i en gitt sammenheng er relevant i leserens sammenheng. Avhandlingen setter beslutninger og plasseringer inn i en vid barnevernkontekst og har formidlet funnene i internasjonale tidsskrift. Det har gjort det viktig å kontekstualisere funnene (Malterud, 2001) gjennom bevissthet om og beskrivelser av den måten norsk barnevern er regulert og organisert på.

4.6 Forskningsetiske problemstillinger

De mest aktuelle forskningsetiske problemstillingene i avhandlingen, er vurdert og håndtert innenfor hovedprosjektet "Barn som blir plassert utenfor hjemmet – risiko og utvikling". Problemstillingene er knyttet til det å forske på grupper av individer som oppfattes som sårbare, om tema som oppfattes som sensitive og av stor viktighet for individene. I hovedprosjektet ble det lagt stor vekt på å gi fylldig og forståelig

informasjon om prosjektet, om samtykke og om mulighetene for å trekke seg underveis. Foreldre og barn ble kontaktet og forespurt i en situasjon som var særlig belastende, - kort tid etter at barnet hadde måttet flytte hjemmefra, og det var nødvendig at henvendelsen skjedde på en respektfull måte (se Andenæs, et al., 2001). Kontakten med potensielle deltakere ble gjort av prosjektets medhjelpere i det fylkeskommunale barnevernet, og samtidig var det lagt opp til at disse hadde lett tilgjengelig støtte fra prosjektets forskere. Som det går fram av 6.1.1. var det forløpende avveininger om foreldrenes mulighet for å gi informert samtykke. Både ved første rekruttering av deltakere og ved oppfølgende datainnsamlinger var det stadig tilbakevendende spørsmål om framgangsmåter for å nå fram til og purre på potensielle deltakere. Mange foreldre levde i uoversiktlige livssituasjoner og en viss oppfølgende purring var nødvendig for skriftlig å få bekreftet det muntlige samtykke de uttrykte på telefon.

Enkelte barn, ungdom og foreldre ønsket ikke å delta eller gi samtykke til at andre skulle delta i oppfølgende datainnsamlinger. De ønsket avstand til en stigmatiserende status som barneverns klient, plassert barn, fosterbarn eller lignende. Andre så det som en viktig anledning til å formidle sine erfaringer og synspunkter til andre. Strandbu og Thørnblad (2010) framholder at det ikke uten videre er slik at barn og voksne i sårbare situasjoner også er sårbare i forbindelse med forskning, men heller bør legge vekt på *hvordan* disse kan delta i forskning.

I hovedprosjektet ble det ved forberedelse av den første datainnsamlingen (T1) lagt stor vekt på å utarbeide intervjuguider som tilrettela for samtaler som var meningsfulle for informantene (se Andenæs, et al., 2001). Dette gjaldt særlig intervjuene med barn og foreldre, som ikke er inkludert i avhandlingen, men lignende hensyn ble også vektlagt på T4. Intervjuguidene inneholdt ikke bare spørsmål, men en angivelse av intensjon med de ulike temabolkene og forslag til framgangsmåte. Dette var viktig med tanke på at det var mange som skulle intervjues. Det ble lagt vekt på å stille spørsmål som ga barn og foreldre mulighet til å vise flere sider av seg selv enn det som handlet om problematiske hjemmeforhold. Intervjuene hadde dessuten

en progresjon der starten og avslutningen omhandlet tema som var følelsesmessig mer ”nøytrale” enn temaene underveis. I enkelte tilfeller kom det fram opplysninger eller situasjoner som gjorde det aktuelt å spørre informanten om han / hun hadde tilstrekkelig støtte rundt seg.

I all formidling er det lagt stor vekt på å ikke bringe opplysninger som er identifiserbare. Ved flere intervjuer ble det også viktig å understreke at opplysninger som framkom ikke ble tilgjengelig for de andre informantene rundt samme barn.

5. Funn: Sammendrag av artiklene

Artikkel 1:

Christiansen, Ø. & Anderssen, N. (2010). From concerned to convinced: reaching decisions about out-of-home care in Norwegian Child Welfare Services. *Child & Family Social Work*, 15, (1), 31-40.

Artikkelens to hovedproblemstillinger er: i) Hvordan forklarer saksbehandlere i barneverntjenesten at det er nødvendig å plassere barn utenfor hjemmet, og; ii) Hvordan beskriver de prosessen fram mot avgjørelsen om at plasseringen måtte skje. Studier av saksbehandlernes begrunnelser gir også et innblikk i hvilke situasjoner og forhold som i norsk barnevern ved årtusenskiftet ble oppfattet som så skadelig at barnet måtte flyttes. Det empiriske materialet besto av transkriberte telefonintervju med 83 saksbehandlere vedrørende plasseringen av 109 barn fra forskningsprosjektet "Barn plassert utenfor hjemmet – risiko og utvikling". Intervjuene ble foretatt få måneder etter at plasseringene fant sted.

Karakteristisk for mange saksbehandlernes forklaringer var at de formidlet fortellinger om et hendelsesforløp mer enn redegjørelser for sakskjennetegn og vurderinger. Tre elementer kunne identifiseres i de fleste fortellingene; "fixation of concerns"; "experiences and (e)motions"; "a trigger appears".

Det første elementet var saksbehandlernes "fixation of concerns", - fastfokuserte gjengivelser av situasjoner som ble oppfattet som svært bekymringsfulle for barna. Et bredt spekter av bekymringsfulle forhold ble gjengitt, og ved at de inngikk i ulike kombinasjoner og med ulike sjatteringer ble det unike bildet av hver sak fremkalt. Et dominerende trekk på tvers av sakene var framstillinger av foreldre, i all hovedsak mødre, som sviktet i forhold til daglig ivaretagelse av barna eller ikke levde opp til hva som forventes av foreldre. Overgrep eller mishandling var sjelden nevnt, mens foreldrenes unnlatenhet gjennomgående ble fremhevet, - fraværet av en støttende, styrende og empatisk kontakt og ivaretagelse av barna. Sett i forhold til barnas alder,

var barnas atferdsvansker en del av forklaringene i overraskende mange saker. Med unntak av barnas situasjon på skolen, var det gjennomgående barnas og foreldrenes liv innad i familien som ble omtalt.

De fleste familiene hadde hatt kontakt med barnevernet i lang tid før plasseringen, gjennomsnittlig i tre år. Det andre elementet i saksbehandlernes framstilling – ”experiences and (e)motions” - omhandlet deres erfaringer fra arbeidet med familien i denne perioden. Ved at oppmerksomheten flyttet fra samhandlingen mellom barn og foreldre til samhandlingen mellom barnevernet / dem selv og foreldrene, fikk fortellingene et personlig preg. I kontakten med foreldrene hadde saksbehandlerne hatt rollen både som terapeut og som beslutter. Det svært belastende hverdagslivet foreldrene opplevde, appellerte til sosialarbeidernes omsorg og støtte. I mange saker hadde en tillitsfull relasjon utviklet seg medfølgende et ønske og håp om en positiv utvikling. Arbeidet hadde fortonet seg som en bevegelse mellom optimisme og pessimisme. I flere saker opplevde saksbehandlerne samarbeidet som komplisert. Dette gjaldt særlig når foreldrene ikke delte barnevernsarbeidernes bekymring, deres forståelse av problemet og forslag til tiltak. Saksbehandlerne bemerket gjerne at foreldrene i slike tilfeller viste manglende innsikt.

Til tross for vedvarende bekymring for barna og lang erfaring fra samhandling med foreldrene, fant en plassering oftest ikke sted før en utløsende faktor dukket opp. Beretninger om slike utløsende faktorer, - ”a trigger appears” - utgjorde det tredje elementet i fortellingene om hvorfor barna ble plassert. Saksbehandlerne fortalte om dramatiske situasjoner hvor plassering var eneste alternative løsning. I enkelte saker kom slike episoder overraskende på barnevernsarbeiderne, men oftere ble de oppfattet som bekreftelser på forhold de kjente til fra tidligere. Også helt andre ”hendelser” kunne ha en utløsende funksjon. Når bekymringsnivået var høyt, kunne ny dokumentasjon, for eksempel fra politiet eller en sakkyndig psykolog, være det som framkalte plasseringen, selv om forholdene som ble omtalt ikke var ukjente. I andre saker var det endringer i foreldrenes oppfatning som var utløsende. Foreldre som omsider kom til at en plassering tross alt var nødvendig, opplevde trolig denne

erkjennelsen som et sammenbrudd. For barneverntjenesten representerte den imidlertid det gjennombruddet som gjorde en plassering mulig. I noen få saker sto barna fram og sa tydelig fra at de ikke kunne bo hjemme lenger. Ut fra at saksbehandlerne først og fremst hadde forholdt seg til foreldrene, virket dette som om barna nærmest dukket fram fra skyggen av samhandlingen mellom de voksne (Ericsson, 2000). Resultatet var at saksbehandlerne ble overbevist om at plassering var nødvendig.

De utløsende faktorene, - triggerne -, syntes først og fremst å ha en legitimerende funksjon ved at de underbygde og bekreftet barnevernets eksisterende oppfatning av at en plassering var nødvendig. De framkalte oftest en rask plassering, og bidro til at 62 % av alle plasseringene skjedde akutt, i følge saksbehandlerne.

Saksbehandlerne i barneverntjenesten syntes å være ambivalente og avventende i sitt arbeid med plasseringssakene, oftest avhengige av en tydelig hendelse før plassering kunne skje, og mer fokusert på foreldrene enn på barna. Disse trekkene kan forstås i lys av deres rolle som bakkebyråkrater (Lipsky, 1980). I plasseringssakene arbeider barnevernsarbeiderne med sterkt verdipregete spørsmål, uten en kunnskapsbase som gir klare handlingsanvisninger, med forventninger om både å være hjelper og kontrollør / beslutter og under en policy der plasseringer er noe som skal unngås, men samtidig ikke skal skje for sent. Arbeidet utføres i ansikt-til-ansikt kontakt med foreldre, langt sjeldnere med barna.

Samlet viser de tre elementene i saksbehandlernes fremstillinger at både substansielle forhold (forhold ved og rundt barnet) og prosessuelle forhold (forhold knyttet til arbeidet med saken) må inndras når en skal forstå hvorfor barnevernet finner det nødvendig å plassere et barn utenfor hjemmet.

Artikkel 2:

Christiansen, Ø., Havik, T., & Anderssen, N. (2010). Arranging stability for children in long-term out-of-home care. *Children and Youth Services Review*, 32(7), 913-921.

Artikkelens problemstillinger er: i) Hvilke plasseringsforløp og flyttinger mellom ulike omsorgsarrangement erfarer barn som bor utenfor hjemmet i lengre tid?; ii) Hvordan forklares flyttinger mellom ulike omsorgsarrangement, hva konstituerer brudd (utilsiktete flyttinger), og hva kan forstås som stabilitet og ustabilitet for barn som barnevernet har daglig omsorg for? (jfr kap 4, tema og problemstillinger)

Utgangspunktet for delstudien var en utbredt bekymring knyttet til at mange barn i offentlig omsorg opplever gjentatte flyttinger og manglende mulighet til å få et stabilt bosted og tilhørighet. Et annet utgangspunkt var variasjonen i forståelser og kriterier som anvendes innen forskning, policy og praksis når stabilitet / ustabilitet, flyttinger og brudd (utilsiktede flyttinger) omtales. Det empiriske materialet omhandlet 70 barn og besto av intervju med saksbehandlerne på fire ulike tidspunkt samt intervjuer med barna selv (13-20 år gamle) og foreldrene deres 7- 8 år etter flyttingen hjemmefra. Barna og informantene inngikk i forskningsprosjektet ”Barn plassert utenfor hjemmet – risiko og utvikling”, og prosjektets longitudinelle design og tilgangen til flere sentrale aktørers fortellinger og forklaringer gjorde det egnet til å belyse problemstillingene.

Analysen viste at for å kunne differensiere mellom ulike typer flyttinger og identifisere brudd, var det vesentlig å ha kunnskap om hva som ble ansett som *formålet* med den enkelte plassering og *forklaringene* på hvorfor plasseringene ble avsluttet. Denne kunnskapen og differensieringen var videre vesentlig for å formulere kriterier for hva som kan betraktes som henholdsvis stabile og ustabile plasseringer.

Flyttinger: Totalt hadde de 70 barna hatt 180 flyttinger (gjennomsnitt 2,5) etter at de flyttet hjemmefra. (Tilbakeføring til hjemmet eller flytting til egen bolig er bare inkludert dersom de ble etterfulgt av en flytting til et omsorgstiltak.) Ti prosent hadde ingen flyttinger, to tredeler hadde flyttet en, to eller tre ganger, mens en firedel hadde

fire eller flere flyttinger. Halvparten av flyttingene var flyttinger fra midlertidige omsorgstiltak, og dermed planlagte flyttinger.

Brudd: Brudd (utilsiktede flyttinger) ble definert som flyttinger fra en omsorgsbasis som var ment å være langsiktig, med unntak av flyttinger fra et fungerende omsorgsarrangement til et enda bedre. 39 % av barna opplevde brudd i løpet av de 7,5 årene, to tredeler av disse bare ett brudd. Gjennomsnittlig skjedde bruddene etter 24 måneder

Stabilitet: Det kan hevdes at de 61 % som ikke opplevde brudd fra en langsiktig omsorgsbasis har hatt stabile plasseringsforløp. Like viktig som om barna har hatt stabile forløp kan det imidlertid være om de har endt opp med et stabilt bosted, det vil si om de har *oppnådd* en stabil plassering. Dersom en legger til grunn at barn har oppnådd en stabil plassering dersom de har bodd minst fire år i sitt nåværende / siste bosted, var dette tilfelle for 73 % av barna (51 av 70). Disse barna hadde i gjennomsnitt bodd 70 av de 90 månedene som var gått siden de ble plassert, altså nesten seks år, i ett og samme omsorgstiltak. For fire gjaldt det i en institusjon, men for det store flertallet gjaldt det i et fosterhjem. Barna i denne studien har alt i alt erfart større stabilitet enn det en har funnet i lignende studier fra andre land.

Hvordan brudd ble forklart: Når saksbehandlerne, barna og foreldrene forklarte hvorfor en fosterhjemsplassering endte med brudd, pekte de på faktorer som er kjent fra internasjonal forskning om risiko for brudd i plasseringer. Faktorene fikk imidlertid en annen framtoning når de inngikk i responser på spørsmål om hvorfor barnet måtte flytte, enn når de framkommer som resultater av statistisk analyse. I informantenes forklaringer framstilles brudd klart som et resultat av et samspill mellom ulike faktorer, og som et endepunkt på en prosess som har gått over tid heller enn som en plutselig hendelse. Når spørsmålet var ”hvorfor?”, lå ofte en fordeling av ansvar for bruddet implisitt i informantenes svar. I all hovedsak ble ansvaret tillagt de voksne, først og fremst fosterforeldrene og sosialarbeiderne, framfor barna. Dette gjaldt selv om barnets atferd ble tillagt vesentlig betydning.

En vanlig forklaring syntes å være at fosterforeldrene ikke hadde skjønt rekkevidden av det å være fosterforeldre; selv om oppgaven var krevende og innebar betydelige belastninger og problemer, så var dette noe de burde vært forebredt på og kunne stått ut med. For saksbehandlerne pekte imidlertid en slik oppfatning tilbake på dem selv, noe flere av dem kommenterte. Det var saksbehandlerne og deres kolleger som hadde vurdert, besluttet og engasjert fosterhjemmene, også fosterforeldre som viste seg å ikke være egnet. Myndighetene og sosialarbeiderne måtte altså dele ansvaret med fosterforeldrene.

Barnas foreldre ble av saksbehandlere mer beskrevet som bakspillere som hadde forstyrret barns mulighet til å slå seg til ro i fosterhjemmet, enn som direkte årsak til bruddene. Barnas atferdsvansker ble flere ganger trukket fram, men oftest i kombinasjon med andre årsaker. Noen barn forklarte at deres atferd var en intendert aktiv handling; de hadde erfart at eneste måten å komme bort fra et fosterhjem hvor de ikke trivdes, var å oppføre seg ”umulig” eller rømme.

I de fleste tilfellene hadde oppholdet i fosterhjem, til tross for at det hadde endt med brudd, gitt barna nye muligheter, verdifulle erfaringer, utviklingsstøtte og relasjoner som fortsatt ble opprettholdt.

Bruddene som er omtalt omhandler i hovedsak brutte fosterhjems plasseringer. Det var imidlertid også barn som opplevde at institusjonsopphold ble avsluttet på tvers av planen.

Det var klare paralleller mellom hvordan en forklarte brudd i fosterhjem og i institusjoner, men ordvalget var forskjellig. Når det gjaldt institusjonene ble samspillsvansker, manglende engasjement i barnet eller for strenge / for slakke rammer, beskrevet som svakheter ved ”tilbudet”, mens samme type problemer ble sett som uttrykk for problematiske holdninger, manglende forståelse eller feil prioriteringer hos fostermødre og fosterfedre.

Funnene avspeiler hvilken sentral rolle fosterforeldre blir tillagt når det gjelder å skape stabil, god omsorg og tilpassete utviklingsmuligheter for barn i offentlig

omsorg. Med den rådende policy at de fleste barn og unge som tidligere ble plassert i institusjon, nå skal i fosterhjem, vil fosterforeldrenes rolle og ansvar bli ytterligere forsterket.

Artikkel 3:

Christiansen, Ø., Havnen, K., Havik, T. & Anderssen, N. (2011). Cautious belonging – relationships in long-term foster care. Resubmitted to British Journal of Social Work.

Artikkelens problemstillinger er: i) Hvordan beskrives relasjonen mellom fosterbarn og deres fosterfamilie når de har levd sammen i minst fire år? ii) Hører fosterbarna til i fosterfamiliene og hvordan ser en for seg at relasjonen vil være i framtiden? iii) Hvordan ser fosterforeldrene på sin egen rolle; som foreldre eller som omsorgspersoner?

Det empiriske materialet omhandlet et underutvalg på 43 ungdommer innenfor forskningsprosjektet ”Barn plassert utenfor hjemmet – risiko og utvikling”. De hadde det til felles at de hadde bodd minst fire år i sitt siste nåværende fosterhjem. Informasjon var innhentet gjennom intervju med ungdommene selv, deres fosterforeldre, foreldre og saksbehandlere 7-8 år etter at barna flyttet hjemmefra. Tidligere intervjuer med saksbehandlerne ble også inkludert i analysen.

Så og si alle informantene uttrykte at ungdommene hadde opplevd trygghet og god omsorg i fosterhjemmene. De fleste ungdommene syntes å høre til i fosterfamilien. Selv påpekte de det å bli behandlet likt med fosterforeldrenes egne barn og å være en selvfølgelig del av storfamilien, som vesentlige bidrag til dette. Fosterforeldrenes voksne barn ble tillagt en viktig rolle for opplevelsen av tilhørighet ved at de kunne tilby ungdommene flere og ulike familierelasjoner.

Nesten alle ungdommene hadde tilhørighet også til sin opprinnelige familie. For enkelte ble denne tilhørigheten framhevet som den viktigste og som medvirkende til at de ikke helt var en del av fosterfamilien. En ”tofamilietilhørighet” var dermed

betegnende for de fleste ungdommene. Beskrivelsen av tofamilietilhørigheten og vurderingene av dens betydning og konsekvenser, varierte. Det var vanskelig både for de enkelte informantene og for forskerne å skille mellom når tofamilietilhørigheten kunne betraktes som en belastende følelsesmessig konflikt, som en tidvis ambivalens eller som en berikende mangfoldighet for ungdommene. I intervjuene foretok enkelte ungdommer avveininger mellom ”her” (fosterfamilien) og ”der” (opprinnelsesfamilien). Deres konklusjon, - at de gjerne ville bodd med sine foreldre, men hadde det best i fosterhjemmet, syntes å uttrykke synspunktet til de fleste ungdommene i utvalget.

For de færreste av ungdommene innebar 18 år og oppnådd myndighetsalder flytting fra fosterhjemmet, og samtlige ungdommer og fosterforeldre trodde at de ville ha kontakt i framtiden. Flere fosterforeldre uttrykte likevel usikkerhet knyttet til om fosterbarnet som voksen ville velge dem bort. For noen fosterforeldre syntes ungdommenes tilhørighet til sin opprinnelige familie og respekt for ungdommens selvbestemmelsesrett, å føre til en avventende holdning som ikke nødvendigvis samsvarte med forventninger som ungdommene uttrykte.

Betraktningene om framtiden avspeiler en tilhørighet med visse forbehold eller med en viss varsomhet. Noen fosterforeldre fortalte om et forhold mellom dem og fosterbarnet var mer skjørt enn forholdet til egne barn. Det førte til at de trådte mer forsiktig i samhandlingen med dem og i forhold til hvordan de ordla seg. Dette hadde også betydning for hvordan de tenkte om sin egen rolle. Selv om det store flertallet betraktet seg mer som foreldre enn som omsorgspersoner, hadde de også forbehold knyttet til foreldreidentiteten. Særlig tre forhold gjorde fosterforeldreskapet til noe annet enn ”vanlig” foreldreskap; i) at barna allerede hadde foreldre og hadde bodd lenge med dem før de flyttet til fosterhjemmet, ii) at fosterforeldrene utførte omsorgen på vegne av det offentlige, iii) at barna hadde særlig behov for hjelp og oppfølging. Mange fosterforeldre opplevde at barnas ekstraordinære behov gjorde fosterforeldreoppgaven til en jobb. Flere av disse understreket samtidig at det hadde

skjedde noe i årene som var gått som gjorde at jobben var mindre fremtredende og relasjonen og følelsene mer dominerende.

Det er verd å merke seg hvordan fosterforeldrenes responderte på spørsmål om relasjonen til fosterbarna. Relativt spontant svarte de fleste at ungdommen helt var en del av familien, at de opplevde seg som foreldre og at kontakten i framtiden ville være omfattende. Ved oppfølgende spørsmål og utdypende svar kom vesentlige nyanser og forbehold til uttrykk. En nærliggende tolkning er at de umiddelbare svarene reflekterer hva de oppfattet som allmenne forventninger til gode fosterforeldre, mens nyanseringene uttrykte at deres personlige erfaringer var mer sammensatte. For ungdommenes del var den umiddelbare responsen ofte mer ambivalent, og deres uttalelser tyder på at idealet de sammenlignet seg med var ”vanlige” familieforhold der man bor og lever sammen med minst en av foreldrene.

De fleste ungdommene mente at det var klare forskjeller på å være fosterforeldre og å være foreldre, mens andre syntes det var vanskelig å se på fosterforeldrene som annet enn foreldre i hverdagen.

Flere fosterforeldre fortalte hvordan de verbalt tilstrebet å forsikre ungdommene om at de hørte til i familien. I tillegg refererte ulike informanter til uttalelser som en gang hadde falt, særlig fra fosterbarna, og som ble betraktet som uttrykk for at fosterbarna hørte til i fosterfamilien. Når slike uttrykk og proklamasjoner ble referert i intervjuene, ble deres betydning forsterket. De ble handlinger og hendelser som fungerte som dokumentasjon og næring til en tilhørighet som ellers kunne være skjør og forbeholden.

6. Diskusjon

Avhandlingen har utforsket sentrale sider ved barnevernets plassering av barn utenfor hjemmet: prosessen fram mot beslutningen om å plassere barnet, plasseringsforløpene barna erfarer og relasjoner barn etablerer ved lengre tids opphold i fosterhjem. Basert på de fremanalyserte funnene har jeg valgt å stille følgende tre spørsmål som utgangspunkt for diskusjonen:

i) Hva gjør at samhandlingen mellom barnevernets saksbehandler og foreldrene blir et så vesentlig element i beslutningsprosessen? ii) Hva innebærer fosterforeldres betydningsfulle posisjon når barn plasseres utenfor hjemmet? iii) Hvorfor snakkes det ikke utvetydig om framtidig kontakt når fosterbarnet har oppnådd tilhørighet til fosterfamilien?

Før spørsmålene diskuteres, presenteres i kortfattet form hovedtrekk i avhandlingens funn:

Beslutningsprosessene var kjennetegnet ved:

- ✓ Det hadde vært kontakt mellom barneverntjenesten og familien i lengre tid forut for plasseringen.
- ✓ Kontakten var preget av en vedvarende bekymring for situasjonen i hjemmet der plassering var blitt et stadig mer aktuelt alternativ.
- ✓ Bekymringen var først og fremst knyttet til foreldrenes atferd, deres manglende utviklingsstøtte, trygge rammer og oppfølging av barna. Mishandling eller overgrep var sjelden på tale.
- ✓ Saksbehandlerne hadde hatt en tosidig oppgave: som foreldrenes støtte og behandler og som sakens vurderings- og beslutningstaker.
- ✓ Saksbehandlerne sine erfaringer fra samhandlingen ble en sentral del av vurderingsgrunnlaget.
- ✓ Oppmerksomhet var rettet mer mot foreldrene enn barna.
- ✓ En trigger (en utløsende hendelse eller ny dokumentasjon) var ofte nødvendig for å legitimere plasseringen.

Plasseringsforløpene var kjennetegnet ved:

- ✓ Flytting mellom omsorgstiltak var vanlig, men mer enn tre flyttinger var uvanlig.
- ✓ 73 % av barna hadde oppnådd en stabil plassering (bodd siste fire år i samme fosterhjem/ institusjon).
- ✓ Brudd i fosterhjem ble oftest forklart med at fosterforeldre ikke hadde skjønt rekkevidden av det å være fosterforeldre.
- ✓ Også brutte plasseringer hadde i de fleste tilfeller gitt barna viktig utviklingsmessig utbytte og en relasjon som ikke opphørte med bruddet.
- ✓ Barna ble ikke gitt ansvar for brudd. Men det innebar også at deres synspunkter og ønsker om nåværende eller alternativt bosted gjerne ble overhørt.
- ✓ Når fosterhjems plasseringer ble avsluttet (brudd), var det sjelden etter aktivt initiativ fra barneverntjenesten.
- ✓ For å kunne differensiere mellom flyttinger generelt og utilsiktede flyttinger / brudd er det vesentlig å ha kunnskap om *formålet* med den enkelte plassering og *forklaringene* på hvorfor plasseringene ble avsluttet. Slik kunnskap er dermed også vesentlig for å klargjøre hva som ligger til grunn når en snakker om stabile eller ustabile plasseringer.

Relasjonene i stabile fosterhjem var kjennetegnet ved:

- ✓ De fleste barna hadde blitt en del av fosterfamilien. Enkelte følte seg på utsiden.
- ✓ Tofamilietilhørighet var dominerende. Barna hadde også tilhørighet til sin opprinnelige familie.
- ✓ Fosterforeldrenes egne barn (oftest unge voksne) var viktige for fosterbarnas tilhørighet og trivsel i familien.
- ✓ Fosterforeldrene opplevde seg som praktiserende foreldre for fosterbarna.
- ✓ De fleste fosterbarna skulle bli boende i fosterhjemmet etter fylte 18 år.
- ✓ Alle, både fosterbarn og fosterforeldre, forventet at de ville ha en form for kontakt i framtiden.
- ✓ Fosterforeldrene uttrykte likevel en tilbakeholdenhet vedrørende framtidig kontakt, - i erkjennelsen av barnas rett til å bestemme selv og deres ”draging” til sin opprinnelige familie.

6.1 Beslutningsprosesser med samhandling som sentralt element

”... man håper så inderlig at hun skal klare det, og man prøver å sette inn det man kan for at hun skal klare det. Og så, - at en ikke ser helt før det er for sent at hun ikke klarer det, og at det da har gått utover barna. At de har måttet leve i en sånn situasjon lenger enn det de kunne ha gjort hvis man hadde satt ned foten tidligere.”
(saksbehandler kort tid etter plassering)

I artikkel 1 framholdt vi at både substansielle forhold (forhold ved og rundt barnet) og prosessuelle forhold (forhold knyttet til arbeidet med saken) må trekkes inn når en skal forstå hvorfor barnevernet finner det nødvendig å plassere barn utenfor hjemmet. Det er særlig beskrivelsen og forståelsen av det prosessuelle som er denne avhandlingens supplement til kunnskapen om barnevernets beslutningspraksis. I saksbehandlerne beskrivelser av arbeidet med saken utgjorde relasjon og samhandling med foreldrene forut for plasseringen et sentralt element. Det gir grunn til å spørre: Hva gjør at denne samhandlingen blir så vesentlig i beslutningsprosessen når det er risikoen for barnet som er det sentrale vurderingstema, og hva er konsekvensene?

Hasenfeld (2010) er av de som sterkest retter søkelys på relasjonen mellom de ansatte i ”menneskebehandler organisasjoner” og deres klienter. Han påpeker at denne relasjonen og samhandlingen mellom partene blir spesielt betydningsfull når noen av disse aspektene er gjeldende: i) ”saken” samhandlingen dreier seg om er av stor betydning for brukerens liv og velferd; ii) kontakten varer over lang tid; iii) kontakten og saksforholdet gjør det viktig å utforske brukernes ”biografi”; iv) relasjonen og samhandlingen i seg selv er en vesentlig del av tiltaket; v) klientens innstilling (samtykke eller motsigelse) har stor betydning (Hasenfeld, 2010, s.21, min bearbeiding).

Samtlige forhold må sies å være typiske for den kontakt som er mellom barneverntjenestens saksbehandlere og foreldre, når spørsmålet om barnet må

plasseres utenfor hjemmet er blitt et tema. Jeg vil komme inn på flere av dem nedenfor, men da med referanse til mer kontekstuelle faktorer. Også her vil jeg vise til Hasenfeld (2010). Han viser hvordan en må rette oppmerksomheten mot faktorer på ulike nivå for å fange opp "the organizational forces that shape worker-client relations and their consequences" (s. 408). På den måten uttrykker han seg i tråd med kritisk realisme hvor en viktig forskningsinteresse er hvilke mekanismer som er virksomme i det sosiale feltet man observerer (Danermark, et al., 1997; Houston, 2010). Blant de faktorer han peker på, skal noen av de viktigste trekkes fram her. For det første dreier det seg om hvilke forståelser og verdier som på et overordnet nivå tillegges vekt og prioritet i den aktuelle politikk på området. For det andre er det av betydning hvordan myndighetene har valgt å organisere tjenestene som skal sette den gjeldende politikken ut i livet, og hvordan ansvar og oppgaver er fordelt mellom tjenestene. For det tredje er det viktig å se på innsiden av de utøvende organisasjonene; deres tilgang på økonomiske og andre ressurser, hvordan og i hvilken grad arbeidsoppgavene er regulert, og hvilke kriterier som uttalt eller uuttalt anvendes for å vurdere organisasjonens arbeid og resultater. For det fjerde peker Hasenfeld (2010) på praksisideologiene som utvikler seg blant bakkebyråkratene, de som foreholder seg direkte til klientene; felles oppfatninger av klientene og deres behov, oppfatninger av hva som er riktige tiltak, samt måter å utføre oppgavene på som reduserer oppgavenes innebygde konflikter og reduserer betydningen av ressursknapphet i arbeidet. Hasenfeld påpeker at det ikke er noe lineært årsak-virkning forhold mellom disse faktorene, men at de virker i et samspill hvor de både kan forsterke og motvirke hverandre (jfr. Danermark, et al., 1997).

Selv om overordnede politiske og verdimessige prioriteringer foretas på lang avstand fra barneverntjenestens arbeid med plasseringssaker, har de åpenbar innflytelse på arbeidet. Prioriteringene er uttrykt gjennom lovgivningen. I arbeid med saker som dreier seg om plassering av barn er den juridiske rammen mer tydelig enn i de fleste oppgaver innenfor helse- og sosialsektoren. Det biologiske prinsipp er en vesentlig føring for arbeidet, selv om det ikke er direkte nedfelt i barnevernloven. I forarbeidene til loven (NOU1985:18, 1985) slår en fast at det er en del av "vår

samfunnsordning” at foreldrene oppdrar sine barn, og at tilknytningen til de biologiske foreldrene ”i seg selv er en ressurs for barnet” (s.171). Sammen med ”minste inngreps prinsipp” kommer det biologiske prinsipp til uttrykk i vilkårene om at plassering ikke skal finne sted dersom hjelpetiltak kan ”løse behovene” (frivillige plasseringer, jfr § 4-4, 5.ledd) eller ”skape tilfredsstillende forhold for barnet” (omsorgsovertakelser, § 4-12, 2.ledd). Vilårene forutsetter at utbyttet av iverksatte hjelpetiltak evalueres og at det vurderes om andre eller flere hjelpetiltak bør prøves. Flere av de intervjuete saksbehandlerne fortalte at det nettopp var usikkerhet om hvorvidt disse vilårene var oppfylt, som gjorde at en utsatte å initiere en plassering. Uttalelsene reflekterte at det ofte er saksbehandlerne oppgave både å foreslå, iverksette, koordinere og vurdere hjelpetiltakene, og at dette foregår i samhandling med foreldrene over tid. På denne måten blir saksbehandlerne selv en del av saken, og det prosessuelle blir en del av det substansielle vurderingsgrunnlaget.

I barneverntjenester med få ansatte, som det fortsatt finnes mange av i Norge, har saksbehandlerne få eller ingen å dele de ulike funksjonene i sakene eller de ulike fasene i saksprosessen med. Med andre ord er måten en har organisert barneverntjenestene på en medvirkende årsak til at relasjonen og samhandlingen mellom foreldre og barn blir betydningsfull i beslutningsprosessen.

Innføring av fylkesnemndene, som kom med barnevernloven av 1992, kan ses på som et politisk grep for å øke avstanden mellom de som står i den direkte ansikt - til - ansikt kontakten med familien og det organ som skal fatte beslutninger i alvorlige barnevernsaker.

Avhandlingen har vist at intensjonen ikke gjenspeiles i praksis. Flertallet av beslutningene om plassering skjedde akutt, dermed også lokalt. Andre studier har vist et økende antall akuttplasseringer de siste årene (Oppedal, 2008). Selv om mange akuttplasseringer skjer med foreldrenes samtykke, er konsekvensene og omveltningene for barna like fullt store (Ø. Christiansen & Havnen, 2003).

Arbeidsoppgavene som leder fram til beslutninger om plassering er i liten grad regulert i Norge (Midjo, 2010; Rød, 2008). I saksbehandlernes beretninger om beslutningsprosessene var det få spor av faste undersøkelsesprosedyrer og ingen referanse til sjekklister eller instrumenter for risikovurdering slik vi kjenner fra angloamerikanske land (Lonne, et al., 2009). Arbeidet med undersøkelser eller vurdering av plasseringer i norske barneverntjenester er ikke regulert på annen måte enn ved at undersøkelser i en ny sak skal utføres innen visse tidsfrister (Barnevernloven § 4-3) og en generell understreking av at tiltak skal evalueres regelmessig (§ 4-5). Det er opp til kommunene selv å regulere arbeidsoppgavene ytterligere. Fra myndighetenes side kontrolleres og måles barneverntjenestene ut fra om tidsfrister overholdes og om tiltaksplaner (som grunnlag for evaluering) foreligger. Med Hollands terminologi (S. Holland, 1999) kan det sies at arbeidet, i følge våre funn, er preget av en "analytisk refleksiv diskurs", selv om den gradvis fremadskridende prosessen som denne avtegner, neppe er like betegnende for beslutningsprosessen, slik vi har kartlagt den.

Når det gjelder praksisideologier har vi i artikkel 1 blant annet pekt på at saksbehandlerne synes å ha en implisitt forståelse av at en kan vurdere hvordan foreldrene forholder seg til sine barn ut fra egen erfaring fra samhandling med foreldrene. Det kan også hevdes at det synes å være en rådende forståelse at barna er produkt av foreldrenes omsorg, og at en i liten grad ser i retning av andre problemskapende forhold når barna har store problemer knyttet til atferd og psykisk helse. På den annen side syntes også en "rule of optimism" (Packman, et al., 1986) å være en praksisideologi mange saker. Over tid hadde en rekke situasjoner vekket saksbehandlerne bekymring, men i praksis blitt nedtonet ut fra en grunnleggende holdning om at alle foreldre ønsker å gjøre det beste for barna.

Innenfor de politiske rammene og organisatoriske strukturene er det altså faktorer som delvis trekker i samme og delvis i ulike retninger. Den komplekse konteksten åpner stort rom for skjønnsutøvelse der samhandlingen mellom barnevernets ansatte og foreldrene foregår (Hasenfeld, 2010; Lipsky, 1980; Packman, et al., 1986;

Ponnert, 2007): samtidig som ”worker-client relations are a major vehicle through which such a trajectory is navigated” (Hasenfeld, 2010, p. 407), er det åpenbart saksbehandlerne som sitter med størst makt i denne relasjonen. Dette ville trolig kommet sterkere fram dersom vi også hadde hørt foreldrenes beskrivelse av beslutningsprosessen.

Alt i alt framstår prosessen fram til beslutning om plassering som lang og kronglete i saksbehandlerne beskrivelser. Men den framstår også som rask og handlingsrettet når plasseringen først fant sted, i og med at flertallet av plasseringene skjedde akutt. Et beslutningsgrunnlag som ikke oppleves som overbevisende, vesentlige verdimeslige og normative spørsmål som står på spill og involvering i familien over tid, tilsier et sterkt behov for å kunne legitimere beslutningen om plassering. Beslutninger som ikke tas før en legitimerende faktor eller hendelse inntreffer, framstår som reaktive heller enn proaktive. Begrep som trumfkort, katapult og trigger er benyttet for å karakterisere slike legitimerende faktorer, og begrepene reflekterer faktorenes virkningsfulle kraft. De reflekterer også at plasseringen skjer plutselig, ikke minst for barnet, som er den som må flytte.

6.2 Fosterforeldrenes betydningsfulle posisjon

”Du kan si at den dagen han flytter ut så vil han kanskje ha bodd her i 10-12-13 år og kanskje mer og... Det er ikke som en annen jobb, - at du leverer inn arbeidstøyet ditt eller verktøyet ditt og får en ny en.” (Fosterfar til Jonas, 13)

Både politisk og faglig har fosterhjem over lang tid vært det prioriterte omsorgsalternativ for barn som trenger daglig omsorg i barnevernets regi. Prioriteringen gjenspeiles i avhandlingen ved at nesten alle barna, 65 av 70, i løpet av perioden på vel sju år minst en gang hadde vært plassert i fosterhjem med tanke på at det skulle være deres hjem over tid. Fosterforeldre befinner seg med andre ord i en av de mest betydningsfulle posisjonene når det gjelder ivaretagelse av plasserte barn. Dette er utgangspunktet for å spørre (se nærmere på?) hvilke forventninger som

stilles til fosterforeldre, hvilke oppgaver fosterforeldre pålegges og hvilke posisjoner de innehar.

Når en oppsummerer hvordan de ulike informantene omtalte fosterhjems plasseringer (artikkel 2 og 3), framstår en dominerende forventning om at en plassering av barn i fosterhjem skal være en plassering i det som er "alminnelig". Uansett om det dreide seg om velfungerende eller dårlig fungerende fosterhjems plasseringer, uttrykte informantene seg med referanse til et ideal om "vanlige familieforhold" med vekt på gjensidig tilhørighet. Denne saksbehandleren uttrykte forventningen slik, kort tid etter at jenta hadde flyttet inn i fosterhjemmet: *"Det som opptar meg mest er at jeg ser det som nødvendig at jenta nå får bli i det hjemmet hun er i, bygge opp trygge relasjoner og oppleve hvordan det er å være under 'normale' forhold."*

Fosterforeldre syntes å ha forstått oppdraget og fanget opp forventningene om trygge relasjoner og "normale forhold". Å finne sammen og etablere en mest mulig alminnelig familie var imidlertid ikke noe som gikk av seg selv. Det utgjorde en krevende oppgave for de fleste fosterforeldre og fosterbarn (jfr. Beek & Schofield, 2004). Fra fosterforeldrenes side framsto det å proklamere fosterbarnas tilhørighet hos dem som en bevisst strategi i å alminneliggjøre deres posisjon i familien. De så det og som en viktig oppgave å behandle dem mest mulig likt med deres egne barn og å inkludere dem i storfamilien, i tråd med hva de fleste fosterbarna sa var viktig.

Tre faktorer synes i særlig grad å komplisere oppgaven fosterforeldrene hadde med å etablere alminnelige familieforhold: i) fosterbarnas følelses- og atferdsmessige vansker, ii) fosterbarnets opprinnelige familie; iii) fosterhjemsordningens offentlige ramme.

Et klart flertall av fosterbarna hadde problemer av følelsesmessig eller atferdsmessig karakter da de flyttet hjemmefra (Havnen, Breivik, Stormark, & Jakobsen, 2011), og slike problemer syntes å være det som i størst grad utfordret alminnelige familierelasjoner. Mange fosterforeldre opplevde at den måten de hadde vært foreldre på for egne barn, ikke strakk til. Fosterforeldreoppgaven opplevdes som en jobb og

satte dem nærmest i en behandlerposisjon like mye som i en foreldreposisjon. Når en plassering endte med brudd, var barnas vansker og utfordrende atferd ofte en viktig faktor, selv om den uttalte forklaringen på bruddet var at fosterforeldrene kom til kort.

Fosterbarnas opprinnelige familie utfordret relasjonene i fosterhjemmet mer indirekte. Flere fosterforeldre opplevde barnets ”draging” til foreldrene og andre familiemedlemmer som kompliserende. Det gjaldt særlig når de syntes barna ble påvirket av foreldrene på en måte som underminerte det de prøvde å få til i fosterhjemmet, og som gjorde barnet negativt innstilt til fosterhjems plasseringen. Nesten alle barna uttrykte tilhørighet både til fosterfamilien og sin opprinnelige familie. Selv om barnas tofamilietilhørighet var erkjent og akseptert for de fleste fosterforeldre, medførte den at fosterforeldrene måtte utforme sitt ”fra dag til dag foreldreskap” i respekt for relasjonen mellom barnet og foreldrene.

Fosterhjems plasseringenes offentlige ramme består overordnet i at det ikke er fosterforeldrene, men barneverntjenesten som har omsorgsansvar for barnet (fotnote: selv om mange plasseringer begynte som hjelpetiltak, var nesten alle barna som fortsatt var plassert, etter hvert under barnevernets omsorg.) Det faktum at fosterforeldrene mangler en formell myndighet som står i forhold til sine daglige omsorgsoppgaver, er ofte påpekt i britiske studier (Bullock, et al., 2006; Schofield & Beek, 2008), men var lite framtreddende i fosterforeldrenes eller andres uttalelser. Der det representerte et problem, var det gjerne knyttet til de to førstnevnte faktorene: Fosterforeldres avhengighet av at barneverntjenesten tok de nødvendige grepene for å imøtekomme barnas særlige behov og deres manglende innflytelse når det gjaldt omfanget av samvær mellom fosterbarnet og foreldrene.

Den offentlige og juridiske rammen utfordret det alminnelige familielivet på en mer indirekte, men også mer grunnleggende måte. Den hadde betydning for hvordan de involverte i fosterfamilien tenkte om sin relasjon i et lengre tidsperspektiv. Dette vil jeg komme tilbake til nedenfor.

De tre faktorene som her er nevnt, vil ha betydning i de fleste fosterhjems plasseringer. I en fersk landsomfattende undersøkelse blant norske fosterforeldre ble fosterforeldrene spurt om hva som var deres største utfordring (Synovate, 2011). "Å takle barnets atferd og reaksjoner" var alternativet med klart flest avkryssninger, etterfulgt av "Gjennomføring av samvær med barnets familie" og "Manglende kontinuitet og stabilitet i kontakt med saksbehandler i barneverntjenesten". Havik (Havik, 2007) gjorde lignende funn. De tre faktorene ligger utenfor fosterforeldres kontroll, men har stor betydning for deres oppgaver og posisjon, og de aktualiserer på ulikt vis hva barna og de voksne i fosterhjemmet skal være for hverandre.

Det synes å være barnevernets grunnleggende strategi, i hvert fall deres håp, at en stabil, trygg og alminnelig plass i en fosterfamilie skal redusere fosterbarnas vansker og bringe barnet i et positivt utviklingsspor. Alminnelige familielike relasjoner i fosterhjem er ikke bare et mål, men også et terapeutisk virkemiddel. Tanken bak strategien kan være at fosterhjemmets familieform er bedre egnet som behandling enn institusjonenes formelle kompetanse. Men tanken kan også være at målet om å gi barnet en alminnelig familie er viktigere enn barnas behandlingsbehov. Det siste så ut til å være tilfelle når en til tross for stor tvil om det ville gå, plasserte barn i fosterhjem med begrunnelse i at en ikke kunne frata barnet mulighet for å prøve. Uansett er det fosterforeldrene som blir nøkkelen til suksess.

Fosterhjem forventes i dag å være inkluderende heller enn ekskluderende (Haugli & Havik, 2010). Det betyr at fosterforeldrene ikke skal erstatte, men supplere barnets opprinnelige foreldre. Tofamilietilhørighet er da også noe som karakteriserer fosterbarn i andre studier (Biehal, 2010; Ellingsen, Shemmings, & Størksen, 2011; Midjo, 1997), selv om det er mer dominerende i vårt utvalg. Når fosterbarna er store eller ungdommer, synes deres innstilling til å være plassert og / eller til å bo i den aktuelle fosterfamilien å ha størst betydning for hvordan relasjonene i fosterhjemmet

skal utformes (Sinclair & Wilson, 2003; Unrau, Seita, & Putney, 2008)³. Når fosterbarnet (ungdommen) er negativt eller ambivalent innstilt vil det være utfordrende for fosterforeldre å ballansere målet om mest mulig inkludering i familien med respekt for barnets ønske om noe annet.

Ikke bare i fosterfamilie, men i familier generelt kan det være barn med betydelige vansker og belastninger, og det kan være flere voksne i foreldreposisjoner. Det særegne ved fosterhjem er deres offentlige innramming. De er offentlig arrangert og iscenesatt, og kan nærmest sies å være en ekstremvariant av en ”velferdshybrid”; en ordning som eksisterer i en gråson mellom det offentlige og det private, og hvor disse to sidene på komplekse måter er sammenvevd i hverandre (Wollebæk, Per, & Lorentzen, 2000). I likhet med funnene til Thørnblad og Holtan (2011) representerte ikke dette særegne trekket et stort problem i følge våre informanter. Dette kan skyldes flere forhold. Fosterforeldre i Norge kan muligens ha en mer autonom rolle enn hva som er tilfelle i Storbritannia. I følge Munro (2005) og Parton (2007) er utøvelsen av det britiske barnevernet drevet av frykt for å gjøre feil, for eksempel å ikke sikre at barn under offentlig omsorg blir utsatt for overgrep eller forsømmelse. Andre forklaringer kan ligge i hvem som utgjør avhandlingens utvalg. Fosterforeldrene som har uttalt seg, var først og fremst fosterforeldre i bestående, stabile plasseringer, mens de som hadde måttet avslutte fosterhjemsoppholdet, ikke ble intervjuet. Halvparten (artikkel 3) var dessuten erfarne, de hadde vært fosterforeldre for andre barn tidligere.

Den offentlige rammen og barnets opprinnelige familie er ikke bare ”faktorer”, men personer; saksbehandlere, mødre, fedre, søsken osv. Ut fra sine posisjoner og med sine intensjoner og handlinger utgjør de kontekstuelle betingelser for hvordan fosterfamilierelasjonene utformes og for fosterforeldrenes posisjon og oppgaver (Andenæs, et al., 2001; Backe-Hansen, 2003a).

³ Utfordringene er åpenbart store også for foreldrene, men det er ikke tema her. Se for eksempel Moldestad, B. (2007). Å være foreldre til barn i fosterhjem. *Norges Barnevern*, 84(2), 15-23.

Når fosterforeldre og fosterbarn skal etablere relasjonene seg imellom innenfor et komplekst samspill mellom ulike faktorer og ulike aktører, kan det gi rom for varierte relasjonsutforminger, slik Ulvik (2005, 2007) framholder. Fosterhjemmet kan ses som et ”seinmoderne omsorgsarrangement” (Ulvik, 2005, p. 3) med vekt på valgmuligheter og forhandlinger om relasjoner og individuelle måter å konstruere familie på. Men med alminnelige familierelasjoner som overordnet referansepunkt, mål og virkemiddel, synes en tradisjonell kjernefamiliemodell å være et hovedelement i fosterhjems konteksten (Ericsson, 1996; Holtan & Thørnblad, 2009; Midjo, 1995). Som gruppe lever da også fosterforeldre mer i tråd med denne familieformen enn det som gjelder befolkningen som helhet (Havik, 2007; Holtan & Thørnblad, 2009; Höjer, 2001; Synovate, 2011).

Selv om det er en rekke faktorer som har betydning for at en fosterhjems plassering skal nå sine målsettinger (se artikkel 2 og 3), er fosterforeldrene ”the keys to a successful placement” (Sinclair & Wilson, 2003, p. 883), og det er de som sitter med relasjonsansvaret (Ulvik, 2007).

Alt i alt omtalte fosterbarn, foreldre og saksbehandlere det store flertall av de 87 fosterhjemmene barna hadde bodd i, i svært positive ordelag. Flere snakket om fosterforeldre ”over gjennomsnittet”, og som strakk seg lengre enn det en egentlig kunne forvente. Det gjaldt også i de fleste tilfeller der fosterhjems plasseringen endte med brudd. Saksbehandlerne hadde ofte en viss forståelse for bruddet. Like fullt var deres og fosterbarnas vanligste forklaring at fosterforeldrene ikke hadde forstått rekkevidden av det å være fosterforeldre. Sammenlignet med brudd ved institusjonsplasseringer, uttrykte saksbehandlerne betydelig større skuffelse når fosterforeldrene hadde gitt opp. Skuffelsen kan forstås i lys av at en plassering i fosterhjem med et langvarig siktemål utgjør en stor og risikofylt investering, for fosterbarnet, fosterforeldrene, men også for saksbehandlerne. Å splitte barn og foreldrene var en komplisert beslutning, men gjorde det desto viktigere å lykkes med å regissere en ny familie med ”trygge relasjoner” og ”normale forhold”.

I avhandlingens utvalg var det en større andel langvarige og stabile plasseringer enn hva en har funnet i de fleste andre studier (se artikkel 2). Likevel opplevde 38 % av de 65 barna som på et tidspunkt flyttet inn i fosterhjem, at de måtte flytte derfra igjen på tvers av hva som var planlagt. Dette bekrefter at brutte fosterhjemplasseringer er et betydelig problem i barnevernet, og det fordrer stadig økt støtte rundt fosterbarn og fosterforeldre. I lys av de høye idealene og de mange kompliserende faktorene som er drøftet her, er det imidlertid også på sin plass å diskutere hva som skal forventes av fosterfamilier og hva som er realistisk når det gjelder å forutse og forebygge brudd.

6.3 Tilhørighet med tvetydige framtidsutsikter

”Jeg har ikke lyst til å miste dem, nei. De kommer ikke til å flytte herifra. Det er nå helt sikkert. Så her kommer de til å bo. Hvis de ikke er her, så er de på hytta.”

(Anders, 16)

De aller fleste barna som hadde bodd stabilt i fosterhjemmet (minst fire år, gjennomsnittlig seks år), syntes å høre til i fosterfamilien sin, og samtlige fosterbarn og fosterforeldre så for seg kontakt i framtiden. Likevel var framtidsutsiktene noe tvetydige. Selv om fosterforeldrene var klar til å stille opp for ungdommene, uttrykte flere fosterforeldre samtidig en avventende holdning. I noen tilfelle samsvarte dette med ungdommens holdning, i andre tilfeller utrykte ungdommen seg med stor selvfølgelighet om sin framtidige plass i fosterfamilien. Hva er det som gjør at en ikke tar kontakten for gitt, og hva kan bidra til at fosterbarn får fosterforeldre som mer utvetydig regner fosterbarnet som en del av familien også på lang sikt?

Det er først grunn til å poengtere at for ungdommene i dette utvalget var utsiktene til en mer gradvis utflytting fra fosterhjemmet bedre enn det som rapporteres i de fleste internasjonale studier. Forskningslitteraturen viser at overgangen til en mer selvstendig tilværelse skjer for fosterbarn langt mer ”akselerert og komprimert” enn for ungdommer flest (Bakketeig & Backe-Hansen, 2008; Stein, 2006). Men det nærliggende spørsmålet, for vårt utvalg og for fosterbarn flest, er altså hva som skjer

med tilhørigheten til fosterhjemmet på lengre sikt? Spørsmålet ligger implisitt i Sinclairs konstatering av at den største svakheten med fosterhjemarrangementet er det som skjer etter utflytting (Sinclair, 2005).

En mulig forklaring på fosterforeldrenes avventende holdning er at de, ut fra sin spesielle posisjon, forholder seg mer aktivt til det som egentlig er en realitet for alle foreldre; at en ikke kan forutse hvilke valg barna tar som unge voksne, og at kontakten mellom foreldre og voksne barn vil kunne variere over tid. På den annen side er dette et tema som sjelden settes på dagsorden i de fleste familier. Det gjør det derimot for barn under barnevernets omsorg. 18 år og oppnådd myndighetsalder innebærer opphevelse av omsorg, og et forlenget opphold i fosterhjem krever som regel møter, nye vedtak og nye planer. Relasjoner må reforhandles, og det på en måte som hører systemverden og byråkratiet til. En positiv side ved dette er at fosterungdommenes rettigheter og innflytelse når det gjelder egen framtid, blir tydelige. Men en negativ side er at saksbehandlingen samtidig kan skape usikkerhet om hvor og hvem ungdommene hører til (Schofield & Beek, 2008). Mindre omtalt i litteraturen er at denne fasen og prosessen i fosterhjemsoppholdet også kan skape usikkerhet hos fosterforeldrene. Den offentlige og juridiske rammen utfordrer den "alminnelige" måten foreldre viderefører sitt foreldreskap på etter hvert som ungdommen vokser ut av hjemmet.

Selv om denne prosessen supplerer rekken av utfordrende sider ved fosterforeldreskapet, er det situasjonen og behovene til ungdom som har store deler av oppveksten i fosterhjem, som må være styrende for diskusjonen. Sinclair (2010) påpeker at det er viktig å ha fokus på barns "overganger" i barnevernsystemet; deres flytting hjemmefra, flytting mellom plasseringssteder, bytte av skoler og deres flytting for seg selv. Gilligan (2010) har samme poeng når han understreker: "mind the gap" (s. 63). Ivaretagelse av positive relasjoner er spesielt viktig i overgangene, - relasjoner til venner, søsken og ulike medlemmer av både fosterforeldrenes og egen slekt. Foreldre og fosterforeldre befinner seg imidlertid i en nøkkelposisjon (Bakketeig & Backe-Hansen, 2008). Våre funn viste at fosterforeldrene hadde en

generell aksept av, og vanligvis respekt for at fosterbarna hadde en tofamilietilhørighet. For noen av dem innebar det en forventning om at ungdommene over tid vil trekke til sin opprinnelige familie. Selv om det i noen tilfeller samsvarte med ungdommenes utsagn, syntes ungdommenes ønske gjennomgående å være opprettholdelse av kontakt med begge familiene og å kunne bevege seg mellom dem. Da er det vesentlig at fosterforeldre ikke bare stiller seg til reaktiv rådighet, men aktivt og på eget initiativ tar kontakt. Det var flere fosterforeldre i utvalget som uttrykte en slik holdning. For at fosterforeldre skal kunne være mer utvetydige, må barnevernmyndighetene se betydningen av en slik offensiv holdning og formidle en forventning som er i tråd med barnets / ungdommens behov.

En mulig fare for at fosterbarn som voksne blir stående uten tilhørighet, verken til opprinnelig familie eller til fosterfamilien, var et av forholdene som lå til grunn for ”permanenspolitikken (se kap. 2.3.). I USA og Storbritannia er adopsjon sett på som et bedre alternativ enn fosterhjems plassering når det gjelder å sikre barn som ikke kan bo i egen familie ”en familie for livet” (Thoburn, 2009). En rekke undersøkelser som har vist at adopterte barn klarer seg bedre i voksen alder enn fosterbarn, har gjort at flere har tatt til orde for økt bruk av adopsjon også i Norden (se f.eks. NOU 2000:12, 2000; Vinnerljung & Hjern, 2011). Det er imidlertid også en vanlig konklusjon at adopsjon av ulike grunner først og fremst er et reelt alternativ for barn som blir plassert i førskolealder (se artikkel 3). Det betyr at det heller ikke i framtiden er realistisk at mange barn som er i samme alder som vårt utvalg (6-12 år da de flyttet hjemmefra og i gjennomsnitt ti år da de flyttet inn i fosterhjemmet), blir adoptert.

I tillegg til økt bruk av adopsjon for yngre barn, må en med andre ord søke etter andre virkemidler for å sikre at ungdommer som trenger det, får langvarig tilhørighet og støtte i fosterfamilien. En mulighet kan være juridiske mellomløsninger mellom omsorgsovertakelse og adopsjon. Det ligger utenfor denne avhandlingen å gå nærmere inn på det, men det er verd å merke seg at verken lovgivingen eller andre formaliteter skiller mellom kortsiktige og langsiktige opphold i fosterhjem for barn under omsorg av barnevernet.

Men også innenfor dagens lovgiving er det mulig å styrke fosterbarns framtidsutsikter. Barnevernloven forutsetter at barneverntjenesten innen to år etter en omsorgsovertakelse skal utarbeide en plan for barnets framtidige omsorgssituasjon ”som ikke skal endres uten at forutsetningene for den er falt bort” (Barnevernloven § 4-15). Samme paragraf sier også at det skal utarbeides planer når ungdom over 18 år fortsetter å bo i fosterhjem eller har andre tiltak. Mye tyder imidlertid på at innholdet i slike planer kan få langt større oppmerksomhet enn det som til nå har vært tilfelle. I slik planlegging må barnas relasjoner på lang sikt være et prioritert tema. Bakketeig og Mathiesen (2008) (som i tillegg til annet materiale også har benyttet deler av de samme intervjudata som foreliggende avhandling) mener at saksbehandlers tidsperspektiv i alt for stor grad er begrenset til tiden fram til saken og vedtaket avsluttes, og at dette ikke samsvarer med de ønsker og tanker fosterforeldre og ungdommer uttrykker om framtiden. Selv om relasjoner ikke kan planlegges eller vedtas, er det verd å legge merke til at en i britiske studier har funnet at plasseringer som allerede i utgangspunktet er planlagt langsiktige, er mer stabile enn plasseringer som viste seg å bli langvarige uten at det var tatt et aktivt standpunkt om det (Schofield & Beek, 2008; Sinclair, et al., 2007). Dette gjaldt selv om plasseringene hadde samme juridiske innramming.

Fosterhjemsordningen har de siste tiårene blitt gradvis mer differensiert for å samsvare bedre med barn og unges ulike behov. Det har vært en sterk økning i mer profesjonaliserte eller spesialiserte fosterhjem, samtidig som det er lagt vekt på at flere bør få muligheten til å bo i fosterhjem hos slektninger (Backe-Hansen, et al., 2010). Dette innebærer at forventningene og oppgavene for både fosterforeldre og opprinnelige foreldre vil variere. Også i vårt materiale var det fosterforeldre som både var forespeilet og selv forventet en krevende og behandlingslignende oppgave. Flere av dem erfarte imidlertid, i likhet med fosterbarna, at barna ble en del av familien, og at de hadde fått en viktig følelsesmessig betydning for hverandre. Dermed var det også et viktig tema hvilken kontakt de skulle ha og hva de skulle være for hverandre i framtiden. For de ansvarlige i barnevernet betyr det at barnas viktige relasjoner må ses i et langsiktig perspektiv uansett hvilken type fosterhjemsplassering det dreier seg

om. Jo større usikkerhet det er om hvordan barnet vil klare seg som ung voksen, jo viktigere er klarhet i hvem det skal kunne støtte seg til, og herunder; hvem de vil og kan høre til.

6.4 Metodiske begrensninger

Avhandlingens design og flere problemstillinger knyttet til designet er diskutert i kapittel 4. Her er det lagt vekt på en fyldig beskrive av hvordan det empiriske materialet er blitt til og er analysert. Det er blant annet lagt vekt på at når datamaterialet er blitt til gjennom intervju, er det skapt i interaksjon mellom intervjuer og informant. Her skal enkelte begrensninger kommenteres nærmere når det gjelder utvalg og analyser.

a) Utvalg: I forhold til problemstillingene i artikkel 1 og 2 innebærer utvalgssammensetningen visse begrensninger. I *artikkel 1* er det lagt vekt på å gjøre tydelig at det er saksbehandlernes beskrivelser av beslutningsprosessene som presenteres. Fraværet av foreldrenes beskrivelser kan likevel sies å være en svakhet, sett i lys av at samhandlingen mellom saksbehandlerne og foreldrene framsto som en så viktig del av beslutningsprosessen. Ikke minst kan det ses som en svakhet all den tid foreldrene faktisk var intervjuet like etter plasseringen, på linje med saksbehandlerne. Når foreldreintervjuene ikke er inndratt i analysen, er det fordi de ikke var tatt opp på bånd slik saksbehandlerintervjuene var, men kun referert som en serie kortfattede utsagn. Foreldrenes mulighet til å komme til orde i analysene hadde dermed vært langt mindre enn saksbehandlernes. Foreldreintervju ville trolig gjort maktaspektet i samhandlingen og opptakten til plassering tydeligere.

Når det i *artikkel 2* presenteres forklaringer på at plasseringer brøt sammen, ligger det en begrensning i at fosterforeldre og institusjonspersonale som var involvert i de brutte plasseringene, ikke er intervjuet. Trolig ville disse informantene i større grad enn det som er kommet fram, pekt på forhold knyttet til barnevernets håndtering av saken som medvirkende til at plasseringene brøt sammen.

b) Analyser: I analyser og presentasjoner av funnene er vesentlige analyseenheter omtalt som mer enhetlige enn de var. Betegnelsen "foreldre" tildekker at det i de fleste tilfeller dreier seg om "mødre". Poenget er nevnt i artikkel 1, men er ikke vektlagt i analysene. De fleste fosterforeldre som var intervjuet var likeledes fostermødre. Generelt sett kunne et kjønnsperspektiv vært relevant i forhold til flere av avhandlingens problemstillinger, men det er andre perspektiver som er prioritert her (se kap.3).

Det er heller ikke differensiert mellom "fosterhjem", om det er plasseringer hos slekt eller ukjente fosterfamilier, om fosterhjemmet er administrert kommunalt, statlig eller i et privat selskap, om fosterforeldrene mottar ordinær godtgjørelse eller er frikjøpt på heltid. Bak betegnelsen "institusjon" er det også variasjoner. Blant annet når det gjelder antall beboere og institusjonens formål.

I analysene av det omfattende materialet kan "metning" (Polit & Beck, 2004) ha oppstått, uten at jeg har registrert det. I tilfelle kunne de samme funnene framkommet ved å velge et mindre antall informanter, noe som i sin tur kunne gitt rom for mer inngående analyser. Anvendelse av hele utvalget som var rekruttert i prosjektet "Barn som ble plassert utenfor hjemmet – risiko og utvikling", var begrunnet ut fra to forhold: At intervjuene var strukturerte og omhandlet svært mange tema slik at det var begrenset hvor mye avhandlingens problemstillinger var berørt. Og at utvalgene var rekruttert slik at de, i større grad enn de fleste kvalitative studier, representerte en populasjon (se 4.5.2.). Muligheten for å fange opp en større variasjonsbredde ble vurdert viktigere enn faren for å overse variasjoner.

I forhold til avhandlingens eksplorerende siktemål, kan det reises spørsmål om bredde har vært prioritert på bekostning av dybde. Det gjelder tematiske bredde i problemstillingene, og det gjelder valget å benytte store utvalg informanter framfor mindre underutvalg. Ved et stort antall informanter kan faren være større for at nyanser er oversett eller redusert. Mindre verbale informanter kan også ha hatt vanskeligere for "å komme til orde" i et stort materiale der det og var mange verbale. Strategier for å motvirke disse farene er omtalt i metodekapitlet.

6.5 Avslutning

Avhandlingens longitudinelle design har lagt til rette for å se barnevernets plasseringer av barn i et vidt tidsperspektiv. Analysene har forholdt seg til beretninger og betraktninger om barnevernsakers forløp i tidsspennet fra flere år før plassering, gjennom vel sju års plasseringsforløp, til tiden etter plassering, - fra barna var ganske små, gjennom barndom og ungdomstid og med blick mot tiden som ung voksen.

Alt i alt framstår *foreldreskap* som et dominerende fokus i barnevernets arbeid med plasseringssaker. Det gjelder foreldreskap i vid forstand: hvordan de som er i foreldreposisjoner *gjør* sine foreldreoppgaver, men også hvordan de *er*; deres holdninger og handlinger mer generelt. Foreldreskap er i fokus både når det utøves av barnas foreldre før plassering og når det utøves av fosterforeldre under plassering. Før plassering er foreldreskapet gjenstand både for håpefull støtte og kritisk vurdering, med økende vektlegging av det siste. Foreldrenes forhold til barnet, til hjelpeapparatet og til normer for hva foreldre kan og ikke kan gjøre, er i søkelyset. Når barnet flytter i fosterhjem, er den viktige oppgaven å velge et best mulig foreldreskap til barnet. Selv om årsaken til og siktemålet med plasseringen kan variere, er foreldreskapet den avgjørende faktor for å realisere barnevernets mål og ønsker for barnet, men nå gjennom fosterforeldreskapet.

Både empirisk forskning og grunnleggende verdier i vårt samfunn gir støtte for å rette oppmerksomhet og innsats mot de som utfører foreldreskap når en skal sikre barns utvikling og trivsel. Avhandlingen indikerer imidlertid at man med en for ensidig vekt på foreldreskapet står i fare for å overse andre betydningsfulle faktorer og aktører. For det første er faren at barnet, barnevernsakens hovedperson, kommer i skyggen av foreldre og fosterforeldre, eller kun blir sett på som produkt av foreldreskapet. Situasjonen sett fra barnets synsvinkel kan overses, og betydningen av deres intensjoner og handlinger undervurderes. For det andre er faren at når det ikke går etter planen, blir ansvaret ensidig lagt på foreldre eller fosterforeldre. Det kan forhindre at innsatsen blir satt inn overfor andre problemskapende faktorer. Den tredje faren ved fokuset på de som ivaretar foreldreskapet, er at en mister muligheten

til å styrke den rollen andre viktige personer kan ha når det gjelder barnets trivsel og utvikling.

Å opprettholde fokus på foreldreskapet samtidig som man gir mer oppmerksomhet til barnet og andre viktige forhold og personer rundt barnet, gjør ikke oppgaven for barnevernets ansatte mindre eller enklere. Imidlertid er det grunn til å tro at det kan bidra til bedre vurderingsgrunnlag når en skal ta stilling til plassering. Det er også grunn til å tro at det gir bedre mulighet til å forebygge at plasseringer bryter sammen, ikke minst ved å trekke inn flere forhold som kan styrke både plasseringens stabilitet og kvalitet. Når det gjelder de langsiktige utsiktene for plasserte barn, er det mye som taler for at foreldre- og familietilhørighet faktisk bør gis enda større oppmerksomhet, men også her med utgangspunkt i barnets synspunkter og erfaringer.

Litteratur

- Alvesson, M., & Sköldbberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Andenæs, A. (1996). *Foreldre og barn i forandring*. Pedagogisk forum, Oslo.
- Andenæs, A. (2004). Hvorfor ser vi ikke fattigdommen? Fra en undersøkelse av barn som blir plassert utenfor hjemmet. *Nordisk sosialt arbeid*, 24(1), 19-33.
- Andenæs, A., Christiansen, Ø., Havik, T., Havnen, K., Moldestad, B., & Skollerud, K. (2001). *Barn som blir plassert utenfor hjemmet - risiko og utvikling: framgangsmåter og erfaringer med å opparbeide et empirisk materiale*. (Vol. 7/01). Oslo: NOVA.
- Andenæs, A., & Skollerud, K. H. (2003). Flytting i offentlig regi. In E. Backe-Hansen (Ed.), *Barn utenfor hjemmet. Flytting i barnevernets regi*. (pp. 23-43). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Andersen, S. A. (2007). Kritisk realisme som perspektiv i sosialt arbeid - en introduksjon og forskningsoversikt Available from Social%20Skriftserie%20nr%208%20-%202007.pdf
- Andersson, G. (2008). *Utsatt barndom - olika vuxenliv: ett longitudinellt forskningsprosjekt om barn i samhällsvård*. Stockholm: Allmänna Barnhuset.
- Andersson, G. (2009). Foster children: a longitudinal study of placements and family relationships. *International Journal of Social Welfare*, 18(1), 13-26.
- Backe-Hansen, E. (1982). *Når fosterhjemsplasseringer ender med utilsiktet flytting: hvorfor skjer de, og hvordan kunne de vært unngått? Rapport fra et forskningsprosjekt utført ved Oslo barnevernkontors fosterhjemssentral i 1980*. (Vol. 1). Oslo: NAVF.
- Backe-Hansen, E. (1995). *Til barnets beste: beslutninger og beslutningsprosesser i barnevernet*. Oslo: TANO.
- Backe-Hansen, E. (2001a). Morsbilder i barnevernet. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 78(2), 3-14.
- Backe-Hansen, E. (2001b). *Rettferdiggjøring av omsorgsovertakelse: en beslutningsteoretisk analyse av barneverntjenestens argumentasjon i en serie typiske saker om små barn*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Backe-Hansen, E. (2003a). Andre perspektiver på barnevernets omsorgsarbeid? In E. Backe-Hansen (Ed.), *Barn utenfor hjemmet: flytting i barnevernets regi*. (pp. S. 242-261). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Backe-Hansen, E. (2003b). Biologi, barnevern og beslutninger: Kritisk refleksjon over det biologiske prinsippet. *Norges Barnevern*, 80(3), 3-15.
- Backe-Hansen, E. (2003c). Justifying out-of-home placement: A multiple case study of decision-making in child welfare and protection services. *International Journal of Child and Family Welfare*, 6(4), 151-166.
- Backe-Hansen, E. (2003d). Når flyttinger i barnevernets regi gjøres til gjenstand for nærmere utforskning. In E. Backe-Hansen (Ed.), *Barn utenfor hjemmet. Flyttinger i barnevernets regi*. (pp. 13-22). Oslo: Gyldendal Akademisk.

- Backe-Hansen, E. (2009). Hvordan motvirke og forebygge utilsiktet flytting fra fosterhjem? Available from <http://www.bufetat.no/Documents/Bufetat.no/NBBF/NOVAflytting2009.pdf>
- Backe-Hansen, E., Egelund, T., & Havik, T. (2010). Barn og unge i fosterhjem: en kunnskapsstatus.
- Bakketeig, E., & Backe-Hansen, E. (2008). *Forskningsskunnskap om ettervern*. (Vol. 17/2008). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Bakketeig, E., & Mathisen, A. S. (2008). Ungdommenes egne stemmer. In E. Bakketeig & E. Backe-Hansen (Eds.), *Forskningsskunnskap om ettervern* (Vol. 17/2008, pp. 120-160). Oslo: NOVA.
- Barth, R. P. (1999). After Safety, What is the Goal of Child Welfare Services: Permanency, Family Continuity or Social Benefit? *International Journal of Social Welfare*, 8(4), 244-252.
- Barth, R. P. (2009). Adoption from Foster Care: A Chronicle of the Years After ASFA. Retrieved from <http://www.cssp.org/uploadFiles/Adoption%20from%20Foster%20Care%20-%20R%20Barth.pdf>
- Barth, R. P., & Fernandez, E. (2010). A Synthesis of Research Findings and Direction for Policy, Practice, and Research in Social Care. In E. Fernandez & R. P. Barth (Eds.), *How does foster care work?: international evidence on outcomes*. (pp. 298-305). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Beckett, C., McKeigue, B., & Taylor, H. (2007). Coming to conclusions: social workers' perceptions of the decision-making process in care proceedings. *Child & Family Social Work*, 12(1), 54-63.
- Beek, M., & Schofield, G. (2004). *Providing a secure base in long-term foster care*. London: BAAF.
- Berg, B. L. (1998). *Qualitative research methods for the social sciences*. Boston, Mass.: Allyn and Bacon.
- Berridge, D. (2007). Theory and explanation in child welfare: education and looked-after children. *Child & Family Social Work*, 12(1), 1-10.
- Berridge, D., & Cleaver, H. (1987). *Foster home breakdown*. Oxford: Blackwell.
- Bhaskar, R. (2008). *A realist theory of science*. London: Routledge.
- Bhaskar, R., & Danermark, B. (2006). Metatheory, Interdisciplinarity and Disability Research: A Critical Realist Perspective. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 8(4), 278 - 297.
- Biehal, N. (2009). Foster care for adolescents. In G. Schofield & J. Simmonds (Eds.), *The Child Placement Handbook. Research, policy and practice*. (pp. 159-177). London: British Association for Adoption & Fostering (BAAF).
- Biehal, N. (2010). *Belonging and permanence: outcomes in long-term foster care and adoption*. London: British Association for Adoption & Fostering.
- BLD. (2008). *Standardkontrakter for familie- og beredskapshjem: Økt trygghet for statlige fosterhjem*. Retrieved from <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/pressesenter/pressemeldinger/2008/okt-trygghet-for-statlige-fosterhjem.html?id=534357>.

- BLD, & Bufdir. (2009). *Et kunnskapsbasert barnevern. Strategi for FoU-arbeidet i Barne- og likestillingsdepartementet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. 2009-2012.*
- Britner, P. A., & Mossler, D. G. (2002). Professionals' decision-making about out-of-home placements following instances of child abuse. *Child Abuse & Neglect*, 26(4), 317-332.
- Buch-Hansen, H., & Nielsen, P. (2005). *Kritisk realisme*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Buckley, H. (2003). *Child Protection Work. Beyond the Rhetoric*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Bullock, R., Courtney, M. E., Parker, R., Sinclair, I., & Thoburn, J. (2006). Can the corporate state parent? *Children and Youth Services Review*, 28(11), 1344-1358.
- Bunkholdt, V. (1998). Foreldre og barn eller terapeut og klient? *Embla*, 7.
- Bunkholdt, V. (2003). Biologi eller psykologi som grunnlag for beslutninger i barnevernet – hva skal ha størst plass? *Norges Barnevern*, 80(1), 15-22.
- Bunkholdt, V. (2006). Terskler for barneverntiltak. *Norges Barnevern*, 83(2), 13-22.
- Cash, S. J. (2001). Risk assessment in child welfare: the art and science. *Children and Youth Services Review*, 23(11), 811-830.
- Cashmore, J., & Paxman, M. (2006). Predicting after-care outcomes: the importance of 'felt' security. *Child & Family Social Work*, 11(3), 232-241.
- Chapman, M. V., Wall, A., & Barth, R. P. (2004). Children's Voices: The Perceptions of Children in Foster Care. *American Journal of Orthopsychiatry*, 74(3), 293-304.
- Christensen, E. (1998). *Anbringelser af børn: en kvalitativ analyse af processen*. (Vol. 98:2). København: SFI.
- Christensen, K. (2001). Mellem politikken og folket. De sociale tjenesters græsrodsbureaukrater og deres fordelingspraksis. *Tidsskrift for Velferdsforskning*, 4(4), 222-238.
- Christiansen, K. U. (1977). Klientarbeid i sosialomsorgen. Forvaltning eller behandling? *Sosionomen*(9), 400-410.
- Christiansen, Ø., Havnen, K., & Havik, T. (1998). *Mellom vern av barn og støtte til foreldre: hva vektlegger barnevernsarbeidere ved beslutninger i undersøkelsessaker?* (Vol. nr 1). Bergen: Barnevernets Utviklingssenter på Vestlandet.
- Christiansen, Ø., & Havnen, K. S. (2003). Plassering utenfor hjemmet - sammenbrudd eller gjennombrudd. In E. Backe-Hansen (Ed.), *Barn utenfor hjemmet: flytting i barnevernets regi*. (pp. S. 44-69). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Christie, N. (1961). *Barnevernsnemndenes sosiologi*. Oslo.
- Clausen, S.-E. (2000). *Barnevern i Norge 1990-1997: en longitudinell studie basert på registerdata*. Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Clausen, S.-E. (2003). Plasseringer utenfor hjemmet på 1990-tallet. In E. Backe-Hansen (Ed.), *Barn utenfor hjemmet: flytting i barnevernets regi* (pp. 203-221). Oslo: Gyldendal akademisk.

- Clausen, S.-E. (2008). Ettervern og barnevernstatistikk. In E. Bakketeig & E. Backe-Hansen (Eds.), *Forskningsskunnskap om ettervern*. (Vol. 17/2008, pp. 102-119). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Clausen, S.-E., & Kristofersen, L. B. (2008). *Barnevernsklienter i Norge 1990-2005: en longitudinell studie*. (Vol. 3/2008). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Clifford, G. (2006). *Levekår, ulikhet og utsatte barn. Behovsbasert evaluering av poliklinisk barne- og ungdomspsykiatri og kommunalt barnevern*. Trondheim: NTNU, Regionsenter for barns og unges psykiske helse.
- Connell, C M., Vanderploeg, J., Flaspohler, P., Katz, K H., Saunders, L., & Tebes, J K. (2006). Changes in Placement among Children in Foster Care: A Longitudinal Study of Child and Case Influences. *Social Service Review*, 80(3), 398-418.
- Cooper, A., Hetherington, R., & Katz, I. (2003). *The risk factor: making the child protection system work for children*. London: Demos.
- Courtney, M. E. (2000). Research needed to improve the prospects for children in out-of-home placement. *Children and Youth Services Review*, 22(9-10), 743-761.
- D'Cruz, H. (2002). Constructing the Identities of 'Responsible Mothers, Invisible Men' in Child Protection Practice. *Sociological Research Online*, 7(1).
- Dahl, T. S. (1978). *Barnevern og samfunnsvern: om stat, vitenskap og profesjoner under barnevernets oppkomst i Norge*. Pax, Oslo.
- Daly, F., & Gilligan, R. (2010). Selected Educational Outcomes for Young People Aged 17 - 19 Years in Long Term Foster Care in Ireland. In E. Fernandez & R. P. Barth (Eds.), *How does foster care work?: international evidence on outcomes* (pp. 243-257). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Danermark, B., Ekström, M., Jokobsen, L., & Karlsson, J. C. (1997). *Att förklara samhället*. Lund: Studentlitteratur.
- Daniel, B. (2000). Judgements about parenting: what do social workers think they are doing? *Child Abuse Review*, 9(2), 91-107.
- Davidson, B.-I. (2004). Kritisk realisme og økonomisk-vitenskaplig arbeid. *Norsk økonomisk tidsskrift*, 118, 62-76.
- Davidson-Arad, B., Englechin-Segal, D., Wozner, Y., & Gabriel, R. (2003). Why social workers do not implement decisions to remove children at risk from home. *Child Abuse & Neglect*, 27(6), 687-697.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (1994). *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Department of Health. (1988). *Protecting Children: A Guide for Social Workers Undertaking a Comprehensive Assessment*. London: HMSO.
- Department of Health. (1995). *Child Protection. Messages From Research*. London: HMSO.
- Dickens, J. (2007). Child neglect and the law: catapults, thresholds and delay. *Child Abuse Review*, 16(2), 77-92.
- Dingwall, R. J., Ekelaar, J., & Murray, T. (1983). *The Protection of Children*. Oxford: Blackwell.
- Donzelot, J. (1979). *The Policing of families*. London: Hutchinson.

-
- Dozier, M. (2005). Challenges of foster care. *Attachment & Human Development*, 7(1), 27-30.
- Egelund, T. (1996). Bureaucracy or professionalism? The work tools of child protection services. *Scandinavian Journal of Social Welfare*, 5(3), 165-174.
- Egelund, T. (1997). *Beskyttelse af barndommen: socialforvaltningers risikovurdering og indgreb*. Hans Reitzels forlag, København.
- Egelund, T. (2006). *Sammenbrud i anbringelser: en forskningsmæssig belysning*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Egelund, T. (2009). *Anbragte børn og unge: en forskningsoversigt*. (Vol. 09:24). København: SFI.
- Egelund, T., & Hestbæk, A.-D. (2003). *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet: en forskningsoversigt*. (Vol. 03:04). København: SFI.
- Egelund, T., & Sundell, K. (2001). *Til barnets bedste: undersøgelser af børn og familier - en forskningsoversigt*. København: Hans Reitzel.
- Egelund, T., & Thomsen, S. A. (2002). *Tærskler for anbringelse: en vignetundersøgelse om socialforvaltningernes vurderinger i børnesager*. (Vol. 02:13). København: SFI.
- Egelund, T., & Vitus, K. (2007). *Sammenbrud i anbringelser af unge: risikofaktorer hos unge, forældre, anbringelsessteder og isagsbehandlingen*. København: SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Egelund, T., & Vitus, K. (2009). Breakdown of care: the case of Danish teenage placements. *International Journal of Social Welfare*, 18(1), 45-56.
- Einarsson, J. H. (2002). *Familieråd som metode i barnevernets beslutningsproces* (Vol. 9/2002). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Ellingsen, I., Shemmings, D., & Størksen, I. (2011). The Concept of 'Family' Among Norwegian Adolescents in Long-Term Foster Care. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 1-18.
- Engebretsen, E. (2006). *Barnevernet som tekst: nærlesning av 15 utvalgte journaler fra 1950- og 1980-tallet*. Det humanistiske fakultet, Universitetet i Oslo, Oslo.
- English, D. J., & Pecora, P. J. (1994). Risk assessment as a practice method in child protective services. *Child Welfare*, 73(5), 451-473.
- Ericsson, K. (1994). Barnevernet mellom to sosiale verdener. In M. Oppedal, K. Sandberg & A. Syse (Eds.), *Barnevernet og barnevernloven* (pp. 11-29). Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Ericsson, K. (1996). *Barnevern som samfunnsspeil*. Oslo: Pax.
- Ericsson, K. (1998). Regler og relasjoner i barnevernet. *Tidsskrift for Velferdsforskning*, 1(4), 187-194.
- Eriksen, E. O., & Skivenes, M. (1998). *Om å fatte riktige beslutninger i barnevernet*. (Vol. 9817). Bergen: LOS-senteret.
- Erzberger, C., & Prein, G. (1997). Triangulation: Validity and empirically-based hypothesis construction. *Quality & Quantity*, 31, 141-154.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Evans, T. (2011). Professionals, Managers and Discretion: Critiquing Street-Level Bureaucracy. *British Journal of Social Work*, 41(2), 368-386.

- Evans, T., & Harris, J. (2004). Street-Level Bureaucracy, Social Work and the (Exaggerated) Death of Discretion. *British Journal of Social Work*, 34(6), 871-895.
- Fairclough, N. (2000). Discourse, social theory, and social research: The discourse of welfare reform. *Journal of Sociolinguistics*, 4(2), 163-195.
- Fernandez, E. (2009). Children's wellbeing in care: Evidence from a longitudinal study of outcomes. *Children and Youth Services Review*, 31(10), 1092-1100.
- Finlay, L., & Gough, B. (2003). *Reflexivity: a practical guide for qualitative researchers in health and social sciences*. Oxford: Blackwell Science.
- Flick, U. (2006). *An introduction to Qualitative Research*. London: SAGE.
- Forrester, D., Goodman, K., Cocker, C., Binnie, C., & Jensch, G. (2009). What is the Impact of Public Care on Children's Welfare? A Review of Research Findings from England and Wales and their Policy Implications. [Review]. *Journal of Social Policy*, 38, 439-456.
- Freymond, N., & Cameron, G. (2006). *Towards Positive Systems of Child and Family Welfare. International Comparisons of Child Protection, Family Service, and Community Caring Systems*. Toronto: University of Toronto Press.
- Gelles, R. J. (1975). Social Construction of Child Abuse. *American Journal of Orthopsychiatry*, 45(3), 363-371.
- Gilbert, N. (1997). *Combating child abuse: international perspectives and trends*. New York: Oxford University Press.
- Gilligan, R. (1997). Beyond permanence? The importance of resilience in child placement practice and planning. *Adoption & Fostering Journal*, 21(1), 12-20.
- Gilligan, R. (2000). The key role of social workers in promoting the well-being of children in state care — a neglected dimension in reforming policies. *Children & Society*, 14(4), 267-276.
- Gilligan, R. (2010). Foster care and kinship care for vulnerable children and young people: Some key evidence and issues. In E. J. Knorth, M. E. Kalverboer & J. Knot-Dickscheit (Eds.), *Inside out. How interventions in child and family care work. An international source book*. (pp. 61-64). Antwerpen: Garant.
- Gillingham, P. (2006). Risk Assessment in Child Protection: Problem Rather than Solution? *Australian Social Work*, 59(1), 86 - 98.
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1999). *The discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*. New York: Aldine de Gruyter.
- Griffin, J. D. (2004). Growing up in foster care: A qualitative study of the relational world of foster youth. Available from griffinjd042.pdf
- Grinde, T. V. (1993). *Kunnskapsstatus for barnevernet*. Oslo: TANO.
- Grinde, T. V. (1997). Norsk barnevern i et internasjonalt perspektiv. In B. C. R. Olsen & V. Bunkholdt (Eds.), *Barnevernet - mangfold og mening. Festskrift til Gerd Hagen* (pp. 293-315). Oslo: Tano Aschehoug.
- Grinde, T. V. (2006). Nordisk barnevern: Variasjoner i normer, holdninger og praksis. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 11, 1140-1149.
- Habermas, J., & Kalleberg, R. (1999). *Kraften i de bedre argumenter*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Hacking, I. (1991). The Making and Molding of Child abuse. *Critical Inquiry*, 17(2), 253-288.

- Hacking, I. (1999). *The social construction of what?* Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Hagen, G. (2001). *Barnevernets historie: om makt og avmakt i det 20. århundret*. Oslo: Akribe.
- Hannon, C., Wood, C., & Bazalgette, L. (2010). *In loco parentis*. London: DEMOS.
- Harding, L. F. (1991). *Perspectives in child care policy*. London: Longman.
- Harré, R., & Bhaskar, R. (2001). How to Change Reality: Story vs Structure. In J. López & G. Potter (Eds.), *After postmodernism: an introduction to critical realism* (pp. 22-39). London: Athlone.
- Hasenfeld, Y. (2010). *Human services as complex organizations*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.
- Haugli, T., & Havik, T. (2010). *Samvær i barnevernsaker: psykologiske og juridiske vurderinger*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Havik, T. (2003). Barnevernsbarna i skolen - Hvordan har de det egentlig? Barnas, foreldrenes og klassestyrernes oppfatninger. In E. Backe-Hansen (Ed.), *Barn utenfor hjemmet: flytting i barnevernets regi* (pp. 93-109). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Havik, T. (2007). *Slik fosterforeldrene ser det: resultat fra en kartleggingsstudie i 2005*. Bergen: Barnevernets utviklingssenter på Vestlandet.
- Havik, T., & Christiansen, Ø. (2009). Plassert av barnevernet - Får barna en situasjon preget av stabilitet? *Norges Barnevern*, 86(1), 28-39.
- Havik, T., & Moldestad, B. (2003). Etter plasseringen: samvær og samarbeid. In E. Backe-Hansen (Ed.), *Barn utenfor hjemmet: flytting i barnevernets regi*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Havnen, K. S., Breivik, K., Stormark, K. M., & Jakobsen, R. (2011). Why do children placed out-of-home because of parental substance abuse have less mental health problems than children placed for other reasons? *Children and Youth Services Review, In Press*(2011).
- Havnen, K. S., Jakobsen, R., & Stormark, K. M. (2009). Mental Health Problems in Norwegian School Children Placed Out-of-home: The Importance of Family Risk Factors. *Child Care in Practice*, 15(3), 235 - 250.
- Havnen, K. S., & Sayer, G. (2003). En interaksjonell tilnærming i sosialt arbeid: med vekt på sosialarbeiderens ferdigheter *Sosialt arbeid: refleksjon og handling* (pp. 215-239). Bergen: Fagbokforl.
- Healy, K., & Oltedal, S. (2010). An Institutional Comparison of Child Protection Systems in Australia and Norway Focused on Workforce Retention. *Journal of Social Policy*, 39(02), 255-274.
- Hearn, J., Pösö, T., Smith, C., White, S., & Korpinen, J. (2004). What is child protection? Historical and methodological issues in comparative research on lastensuojelu/child protection. *International Journal of Social Welfare*, 13(1), 28-41.
- Helgeland, I. M. (2007). *Unge med alvorlige atferdsvansker blir voksne: hvordan kommer de inn i et positivt spor? : en oppfølgingsstudie over 15 år*. Oslo: Unipub forl.
- Hetherington, R., Cooper, A., Smith, P., & Wilford, G. (1997). *Protecting Children: Message from Europe*. Dorset: Russell House Publishing.

-
- Hindley, N., Ramchandani, P. G., & Jones, D. P. H. (2006). Risk factors for recurrence of maltreatment: a systematic review. *Archive of Disease in Childhood*, 91(9), 744-752.
- Hjörne, E., Juhila, K., & Van Nijnatten, C. (2010). Negotiating dilemmas in the practices of street-level welfare work. *International Journal of Social Welfare*, 19(3), 303-309.
- Holland, J., Thomson, R., & Henderson, S. (2006). *Qualitative longitudinal research: A discussion paper*. London: South Bank University.
- Holland, S. (1999). Discourses of decision making in child protection: conducting comprehensive assessments in Britain. *International Journal of Social Welfare*, 8(4), 277-287.
- Holland, S. (2000). The Assessment Relationship: Interactions Between Social Workers and Parents in Child Protection Assessments. *British Journal of Social Work*, 30, 149-163.
- Holland, S. (2009). Listening to Children in Care: A Review of Methodological and Theoretical Approaches to Understanding Looked after Children's Perspectives. *Children & Society*, 23(3), 226-235.
- Holstein, J. A., & Gubrium, J. F. (1995). *The active interview*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.
- Holstein, J. A., & Gubrium, J. F. (2004). The active interview. In D. Silverman (Ed.), *Qualitative research: theory, method and practice* (pp. 140-161). London: Sage.
- Holtan, A. (2002). *Barndom i fosterhjem i egen slekt*. Institutt for sosiologi, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Universitetet i Tromsø, [Tromsø].
- Holtan, A. (2008). Family types and social integration in kinship foster care. *Children and Youth Services Review*, 30(9), 1022-1036.
- Holtan, A., & Thørnblad, R. (2009). Kinship foster parenting; gender, class and labour-force participation -- Slektsfosterhjem: Kjønn, klasse og yrkesdeltakelse. *European Journal of Social Work*, 12(4), 465 - 478.
- Houston, S. (2010). Prising Open the Black Box. Critical Realism, Action research and Social Work. *Qualitative Social Work*, 9(1), 73-91.
- Houston, S., & Griffiths, H. (2000). Reflections on risk in child protection: is it time for a shift in paradigms? *Child & Family Social Work*, 5(1), 1-10.
- Howe, D. (2005). *Child abuse and neglect: attachment, development and intervention*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Huberman, A. M., & Miles, M. B. (1994). Data management and analysis methods. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative Research* (pp. 428-444). Thousands Oaks, CA: Sage.
- Hunt, J., Macleod, A., & Thomas, C. (1999). *The last resort. Child Protection, the Courts and the 1989 Children Act*. London: The Stationery Office.
- Hupe, P., & Hill, M. (2007). Street-level bureaucracy and public accountability. *Public Administration*, 85(2), 279-299.
- Hyde, J., & Kammerer, N. (2009). Adolescents' perspectives on placement moves and congregate settings: Complex and cumulative instabilities in out-of-home care. *Children and Youth Services Review*, 31(2), 265-273.
- Höjer, I. (2001). *Fosterfamiljens inre liv*. Universitetet, Göteborg.

- Haavind, H. (2000). *Kjønn og fortolkende metode: metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Jackson, S. (2002). Promoting stability and continuity in care away from home. In D. McNeish, T. Newman & H. Roberts (Eds.), *What works for children? Effective services for children and families*. Maidenhead: Open University Press.
- James, S. (2004). Why do foster care placements disrupt? An investigation of reasons for placement change in foster care. *Social Service Review*, 78(4), 601-627.
- James, S., Landsverk, J., & Slymen, D. J. (2004). Placement movement in out-of-home care: patterns and predictors. *Children and Youth Services Review*, 26(2), 185-206.
- Jegerby, U. (1999). *Att bedöma en social situation. Tillämpning av vinjettmetoden*. Stockholm: Nordstedts.
- Jones, A. S., & Wells, S. J. (2008). PATH/Wisconsin - Bremer Project: Preventing Placement Disruptions in Foster Care Available from www.cehd.umn.edu/SSW/g-s/media/Final_report.pdf
- Järvinen, M. (2005). Interview i en interaktionistisk begrebsramme. In M. Järvinen & N. Mik-Meyer (Eds.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv: interview, observationer og dokumenter*. (pp. 27-48). København: Reitzel.
- Kelly, G. (2000a). Outcome Studies of Foster Care. In G. Kelly & R. Gilligan (Eds.), *Issues in foster care: policy practice and research*. London: Jessica Kingsley.
- Kelly, G. (2000b). The survival of long-term foster care. In G. Kelly & R. Gilligan (Eds.), *Issues in Foster Care: Policy, Practice and Research*. (pp. 12-39). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Kelly, G., & Gilligan, R. (2000). *Issues in foster care: policy practice and research*. London: Jessica Kingsley.
- Khoo, E. G. (2004). *Protecting our children: a comparative study of the dynamics of structure, intervention and their interplay in Swedish child welfare and Canadian child protection*. Umeå universitet, Umeå.
- Khoo, E. G., Hyvonen, U., & Nygren, L. (2002). Child Welfare or Child Protection: Uncovering Swedish and Canadian Orientations to Social Intervention in Child Maltreatment. *Qualitative Social Work*, 1(4), 451-471.
- King, M., & Piper, C. (1990). *How the law thinks about children*. Aldershot: Gower.
- Kjeldsen, C. C., & Kjeldsen, M. B. (2010). When family becomes the job. Fostering practice in Denmark. *Adoption & Fostering*, 34, 52-64.
- Kjølørød, L. (1994). Å forvalte risiko på barnets vegne. In T. D. Evans, I. Frønes & L. Kjølørød (Eds.), *Velferdssamfunnets barn* (pp. 203-214). Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Knudsen, L., & Egelund, T. (2011). *Effekter af slægtspleje. Børn og unges udvikling sammenlignet med plejebørn fra traditionelle plejefamilier*. København: SFI.
- Kojan, B. H., & Lonne, B. (2011). A comparison of systems and outcomes for safeguarding children in Australia and Norway. *Child & Family Social Work*.
- Kristofersen, L. B. (2009). *Barnevern og ettervern: hjelpetiltak for 16-22-åringer og levekår for unge voksne*. (Vol. 10/2009). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Kufeldt, K. (1996). Connection and continuity in foster care. *Adoption & Fostering*, 20(2), 14-20.

- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Kvale, S. (2006). Dominance Through Interviews and Dialogues. *Qualitative Inquiry*, 12(3), 480-500.
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M., & Rygge, J. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko: skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kähkönen, P. (1999). The Assessment of Parenting in the Child Welfare Practice. *Children and Youth Services Review*, 21(7), 581-603.
- Lagerberg, D., & Sundelin, C. (2000). *Risk och prognos i socialt arbete med barn: forskningsmetoder och resultat*. Stockholm: Förlagshuset Gothia.
- Levin, I., & Trost, J. (1996). *Å forstå hverdagen: med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*. Oslo: TANO.
- Lihme, B. (1993). Når forebyggelsen forbygger sig. In S. Landsforbund (Ed.), *Er forebyggelsen kørt af sporet? Artikkelsamling om forebyggelse i forhold til børn og unge*. København: Socialpædagogernes Landsforbund
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, Calif.: Sage.
- Lindsey, D. (2003). *The welfare of children*. New York: Oxford University Press.
- Lindsey, D., & Shlonsky, A. (2008). Child welfare research: advances for practice and policy (pp. XI, 399 s.). Oxford: Oxford University Press.
- Lipsky, M. (1980). *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Lonne, B., Parton, N., Thomson, J., & Harries, M. (2009). *Reforming child protection*. London: Routledge.
- López, J., & Potter, G. (2001). *After postmodernism: an introduction to critical realism*. London: Athlone.
- Malterud, K. (2001). Qualitative research: standards, challenges, and guidelines. *The Lancet*, 358(9280), 483-488.
- Malterud, K. (2002). Kvalitative metoder i medisinsk forskning - forutsetninger, muligheter og begrensninger. *Tidsskrift for Den norske legeforening*, 122(25), 2468-2472.
- Maluccio, A. N., Fein, E., & Olmstead, K. A. (1986). *Permanency planning for children: concepts and methods*. New York: Tavistock Publications.
- Maxwell, J. A. (2002). Understanding and Validity in Qualitative Research. In M. B. Miles & A. M. Huberman (Eds.), *The Qualitative researcher's companion* (pp. 37-64). Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- McAuley, C. (1996). *Children in long-term foster care: emotional and social development*. Aldershot: Avebury.
- McConnell, D., Llewellyn, G., & Ferronato, L. (2006). Context-contingent decision-making in child protection practice. *International Journal of Social Welfare*, 15(3), 230-239.
- McEvoy, P., & Richards, D. (2003). Critical realism: a way forward for evaluation research in nursing? *Journal of Advanced Nursing*, 43(4), 411-420.
- Midjo, T. (1995). Sosial annerledeshet i skjæringspunktet mellom tradisjon og modernitet. *Fosterhjemskontakt*, 13(4), 13-18.

- Midjo, T. (1997). Familierelasjoner og identitetsdannelse. In E. Backe-Hansen & T. Havik (Eds.), *Barnevern på barns premisser* (pp. 150-162). Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Midjo, T. (2010). *En studie av samhandlingen mellom foreldre og barnevernarbeidere i barnevernets undersøkelse*. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Minty, B. (1999). Annotation: Outcomes in long-term foster family care. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 40(7), 991-999.
- Moldestad, B. (2007). Å være foreldre til barn i fosterhjem. *Norges Barnevern*, 84(2), 15-23.
- Munro, E. (1999). Common errors of reasoning in child protection work. *Child Abuse & Neglect*, 23(8), 745-758.
- Munro, E. (2002). *Effective child protection*. London: SAGE.
- Munro, E. (2005). Improving practice: Child protection as a systems problem. *Children and Youth Services Review*, 27(4), 375-391.
- NOU1985:18. (1985). *Lov om sosiale tjenester mv.*
- NOU 2000:12. (2000). *Barnevernet i Norge. Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*.
- Oosterman, M., Schuengel, C., Wim Slot, N., Bullens, R. A. R., & Doreleijers, T. A. H. (2007). Disruptions in foster care: A review and meta-analysis. *Children and Youth Services Review*, 29(1), 53-76.
- Oppedal, M. (2008). *Akutthjemlene i barnevernloven*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Packman, J., Randall, J., & Jacques, N. (1986). *Who needs care?: social-work decisions about children*. Oxford: Blackwell.
- Parker, I. (1999). Against relativism in psychology, on balance. *History of the Human Sciences*, 12(4), 61-78.
- Parton, N. (1991). *Governing the family: child care, child protection and the state*. Basingstoke: Macmillan.
- Parton, N. (1998). Risk, Advanced Liberalism and Child Welfare: The Need to Rediscover Uncertainty and Ambiguity. *British Journal of Social Work*, 28(1), 5-27.
- Parton, N. (2007). Safeguarding children: a socio-historical analysis. In K. Wilson & A. L. James (Eds.), *The child protection handbook: the practitioner's guide to safeguarding children*. Edinburgh: Baillière Tindall.
- Parton, N. (2010). 'From dangerousness to risk': The growing importance of screening and surveillance systems for safeguarding and promoting the well-being of children in England. *Health, Risk & Society*, 12(1), 51 - 64.
- Parton, N., Thorpe, D., & Wattam, C. (1997). *Child Protection. Risk and the Moral Order*. London: Macmillan Press Ltd.
- Payne, M., & Campling, J. (1997). *Modern social work theory*. London: Macmillan Press Ltd.
- Persson, B. (1984). Socialarbetarens roll i utredningssituationen. In B. Persson (Ed.), *Att skilja barn från föräldrar: den sociala, barnpsykiatriska och rättsliga arbetsprocessen vid omhändertaganden*. Stockholm: Natur och kultur.

- Polit, D. F., & Beck, C. T. (2004). *Nursing research: principles and methods*. Philadelphia, Pa.: Lippincott Williams & Wilkins.
- Ponnert, L. (2007). *Mellan klient och rättssystem. Tvangsvård av barn och unga ur socialsekreterares perspektiv*. (Vol. 29). Lund: Lund Universitet.
- Pringle, K. (1998). *Children and social welfare in Europe*. Buckingham: Open University press.
- Prottas, J. M. (1979). *People-processing: the street-level bureaucrat in public service bureaucracies*. Lexington, Mass.: Lexington Books.
- Quinton, D., Rushton, A., Dance, C., & Mayes, D. (1997). Contact between Children Placed away from Home and their Birth Parents: Research Issues and Evidence. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 2(3), 393-413.
- Rambøll. (2011). *Brukerundersøkelse blant barn og unge i statlige og private barneverntiltak*.
- Rasmusson, B. (2009). *Analys, bedömning och beslut i utredningar enligt BBIC*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Rasmusson, B., Hyvönen, U., Nygren, L., & Khoo, E. (2010). Child-centered social work practice -- three unique meanings in the context of looking after children and the assessment framework in Australia, Canada and Sweden. *Children and Youth Services Review*, 32(3), 452-459.
- Rossi, P. H., Schuerman, J., & Budde, S. (1999). Understanding decisions about child maltreatment. *Evaluation Review*, 23(6), 579-598.
- Rushton, A., & Dance, C. (2004). The outcomes of late permanent placements - The adolescent years. *Adoption & Fostering Journal*, 28, 49-58.
- Ryen, A. (2002). *Det kvalitative intervjuet: fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rød, P. A. (2008). Mellom analyse og argumentasjon. In E. Hærem & B. N. Aadnesen (Eds.), *Barnevernets undersøkelse*. Oslo: Universitetsforl.
- Rønning, G. O. (1994). Handling og struktur hos Anthony Giddens. *Sosiologi i dag*(1).
- Sands, R. G., & Roer-Strier, D. (2006). Using Data Triangulation of Mother and Daughter Interviews to Enhance Research about Families. *Qualitative Social Work*, 5(2), 237-260.
- Schlytter, A. (1993). *Om rättvisa i barnomsorgen: den kommunala barnomsorgens fördelningsregler ur ett vardagslivsperspektiv* (Vol. 7). Stockholm: Stockholms universitet.
- Schofield, G. (2002). The significance of a secure base: a psychosocial model of long-term foster care. *Child & Family Social Work*, 7(4), 259-272.
- Schofield, G. (2003). *Part of the family: pathways through foster care*. London: BAAF.
- Schofield, G., & Beek, M. (2008). *Achieving permanence in foster care*. London: BAAF.
- Schofield, G., & Beek, M. (2009). Growing up in foster care: providing a secure base through adolescence. *Child & Family Social Work*, 14(3), 255-266.
- Schofield, G., Beek, M., Sargent, K., & Thoburn, J. (2000). *Growing up in foster care*. London: British Agencies for Adoption and Fostering.

- Schofield, G., Thoburn, J., Howell, D., & Dickens, J. (2007). The Search For Stability and Permanence: Modelling the Pathways of Long-stay Looked After Children. *British Journal of Social Work*, 37(4), 619-642.
- Schofield, G., & Ward, E. (2010). Achieving permanence in foster care: Carer's and children's experiences. In E. J. Knorth, M. E. Kalverboer & J. Knit-Dickscheit (Eds.), *Inside out. How Interventions in child and Family Care Work. An International Source book*. (pp. 233-235). Antwerpen: Garant.
- Schwalbe, C. (2004). Re-visioning risk assessment for human service decision making. *Children and Youth Services Review*, 26(6), 561-576.
- Seale, C., & Silverman, D. (1997). Ensuring rigour in qualitative research. *The European Journal of Public Health*, 7(4), 379-384.
- Sellick, C. (2006). From Famine to Feast. A Review of the Foster Care Research Literature. *Children & Society*, 20(1), 67-74.
- Selwyn, J., & Quinton, D. (2004). Stability, permanence, outcomes and support: Foster care and adoption compared. *Adoption & Fostering Journal*, 28, 6-15.
- Shih, F. (1998). Triangulation in nursing research: issues of conceptual clarity and purpose. *Journal of Advanced Nursing*, 28(3), 631-641.
- Silverman, D. (2001). *Interpreting qualitative data: methods for analysing talk, text and interaction*. London: Sage.
- Silverman, D. (2006). *Interpreting qualitative data: methods for analyzing talk, text and interaction*. London: Sage.
- Sinclair, I. (2005). *Fostering now: messages from research*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Sinclair, I. (2010). What Makes for Effective Foster Care: Some Issues. In E. Fernandez & R. P. Barth (Eds.), *How does foster care work?: international evidence on outcomes* (pp. 189-203). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Sinclair, I., Baker, C., Lee, J., & Gibbs, I. (2007). *The pursuit of permanence: a study of the English child care system*. London: Jessica Kingsley.
- Sinclair, I., & Wilson, K. (2003). Matches and Mismatches: The Contribution of Carers and Children to the Success of Foster Placements. *British Journal of Social Work*, 33(7), 871-884.
- Sinclair, I., & Wilson, K. (2009). Foster care in England. In G. Schofield & J. Simmonds (Eds.), *The Child Placement Handbook. Research, policy and practice*. (pp. 120-138). London: BAAG.
- Skilbred, D., & Havik, T. (2011). Barn og unge som bor i fosterhjem - mestring og trivsel i skolen. *Norges Barnevern*, 88(3).
- Slettebø, T. (2008). *Foreldres medbestemmelse i barnevernet: en studie av foreldres erfaringer med individuell og kollektiv medvirkning*. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Smith, B. D. (2010). Service Technologies and the Conditions of Work in Child Welfare. In Y. Hasenfeld (Ed.), *Human services as complex organizations*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications.
- Smith, B. D., & Donovan, S. E. F. (2003). Child Welfare Practice in Organizational and Institutional Context. *The Social Service Review*, 77(4), 541-563.
- Socialstyrelsen. (2006). *Grundbok. Barns Behov i centrum (BBIC)*. Stockholm: Socialstyrelsen.

- Soydan, H., Jegerby, U., Glad, J., Nybom, J., & Williams, C. (2005). *Bedömning av ett barnavårdsärende - en studie i fem länder*. Stockholm: IMS, Socialstyrelsen.
- SSB. (2010a). Auke i talet på barnevernsbarn. Retrieved 17.08.10., from Statistisk sentralbyrå: <http://www.ssb.no/barnevern/>
- SSB. (2010b). Nær 600 adopsjoner i 2009. Retrieved 04.11.10., from Statistisk Sentralbyrå: <http://www.ssb.no/emner/02/02/10/adopsjon/index.html>
- SSB. (2010c). Statleg barnevern - StatRes. Retrieved 17.11.10., from Statistisk Sentralbyrå: <http://www.ssb.no/emner/03/03/index.html>
- Stang, E. G. (2007). *Det er barnets sak: Barnets rettsstilling i sak om hjelpetiltak etter barnevernloven § 4-4*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Stein, M. (2006). Research Review: Young people leaving care. *Child & Family Social Work*, 11(3), 273-279.
- Stein, M. (2009). Young people leaving care. In G. Schofield & J. Simmonds (Eds.), *The Child Placement Handbook. Research, policy and practice*. London: BAAF.
- Stige, B., Malterud, K., & Midtgarden, T. (2009). Toward an Agenda for Evaluation of Qualitative Research. *Qualitative Health Research*, 19(10), 1504-1516.
- Stortingsmelding nr. 40. (2001-2002). *Om barne- og ungdomsvernet*.
- Storø, J. (2005). Gullkorn i sanden: ressursfokuserte og nettverksorienterte tilnærminger i arbeid med ungdom i institusjon. In L. E. Schjelderup, C. Omre & E. Marthinsen (Eds.), *Nye metoder i et moderne barnevern* (pp. S. 232-247). Bergen: Fagbokforlaget.
- Storø, J., Bunkholdt, V., & Larsen, E. (2010). Er institusjonen alltid et onde, og familien alltid et gode? *Norges barnevern*, 87(3), 166-179.
- Strandbu, A., & Thørnblad, R. (2010). "Sårbare" barn som deltakere i kvalitativ forskning. *Forskningsetikk og etisk forskning. Barn*(1), 27-41.
- Stål, R. (1994). Att komma til ett beslut. *Nordisk Sosialt Arbeid*, 2, 109-119.
- Swift, K. J. (1995). *Manufacturing 'Bad Mothers': A Critical Perspective on Child Neglect*. Toronto: University of Toronto Press.
- Synovate. (2011). Undersøkelse blant fosterforeldre 2010. Retrieved from <http://301-web07/Documents/Bufetat.no/Barnevern/Unders%c3%b8kelse%20blant%20fosterforeldre%202010.pdf>
- Tanner, K., & Turney, D. (2003). What do we know about child neglect? A critical review of the literature and its application to social work practice. *Child & Family Social Work*, 8(1), 25-34.
- Testa, M. (2008). New Permanency Strategies for Children in Foster Care. In D. Lindsey & A. Shlonsky (Eds.), *Child welfare research: advances for practice and policy*. (pp. 108-124). Oxford: Oxford University Press.
- Thoburn, J. (2007). *Globalisation and child welfare: Some lessons from a cross-national study of children in out-of-home care*. Norwich: University of East Anglia.
- Thoburn, J. (2009). International contexts and comparisons. In G. Schofield & J. Simmonds (Eds.), *The Child Placement Handbook. Research, policy and practice*. (pp. 33-46). London: BAAF.

- Thoburn, J. (2010). International Perspectives on Foster Care. In E. Fernandez & R. P. Barth (Eds.), *How does Foster Care Work? International Evidence and Outcomes* (pp. 29-43). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Thørnblad, R., & Holtan, A. (2011). Oppvekst i slektsfosterhjem: unge voksne fosterbarns familieførståelser. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 11(1), 49-67.
- Triseliotis, J. (2002). Long-term foster care or adoption? The evidence examined. *Child & Family Social Work*, 7(1), 23-33.
- Ulvik, O. S. (2005). Fosterfamilie som seinmoderne omsorgsarrangement: En kulturspsykologisk studie av fosterbarn og fosterforeldres fortellinger. *Norges Barnevern*, 82(3), 3-10.
- Ulvik, O. S. (2007). *Seinmoderne fosterfamilier: en kulturspsykologisk studie av barn og voksnes fortellinger*. Oslo: Unipub.
- Unrau, Y. A. (2007). Research on placement moves: Seeking the perspective of foster children. *Children and Youth Services Review*, 29(1), 122-137.
- Unrau, Y. A., Seita, J. R., & Putney, K. S. (2008). Former foster youth remember multiple placement moves: A journey of loss and hope. *Children and Youth Services Review*, 30(11), 1256-1266.
- Vabø, M. (2007). *Organisering for velferd: hjemmetjenesten i en styringsideologisk brytningstid*. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Vagli, Å. (2009). *Behind closed doors: exploring the institutional logic of child protection work*. University of Bergen, Bergen.
- Vinnerljung, B., Franzén, E., Hjern, A., & Lindblad, F. (2010). Long Term Outcomes of Foster Care: Lessons from Swedish National Cohort Studies. In E. Fernandez & R. P. Barth (Eds.), *How does foster care work?: international evidence on outcomes* (pp. 208-222). London: Jessica Kingsley Publishers.
- Vinnerljung, B., & Hjern, A. (2011). Cognitive, educational and self-support outcomes of long-term foster care versus adoption. A Swedish national cohort study. *Children and Youth Services Review*, *In Press, Corrected Proof*.
- Vinnerljung, B., Hjern, A., Weitoft, G. R., Franzén, E., & Estrada, F. (2007). Children and young people at risk (Chapter 7). *International Journal of Social Welfare*, 16, S163-S202.
- Vinnerljung, B., Sallnäs, M., & Westermark, P. K. (2001). *Sammanbrott vid tonårsplaceringar: om ungdomar i fosterhem och på institution : en rapport från CUS*. Stockholm: Centrum för utvärdering av socialt arbete, Socialstyrelsen.
- Voll, I. (1995). *Avgjørelse, angst og ansvar - barnevernsarbeideres vurdering av omsorgsovertakelse*. barnevernets Kompetansesenter på Vestlandet, Bergen.
- Wald, M. S., & Woolverton, M. (1990). Risk Assessment: The Emperor's New Clothes? *Child Welfare*, 69(6), 483-511.
- Ward, H. (2009). Patterns of instability: Moves within the care system, their reasons, contexts and consequences. *Children and Youth Services Review*, 31(10), 1113-1118.
- Ward, H., & Skuse, T. (2001). Performance targets and stability of placements for children long looked after away from home. *Children & Society*, 15(5), 333-346.

- Whittaker, J. K., & Maluccio, A. N. (2002). Rethinking "child placement": A reflective essay. *Social Service Review*, 76(1), 108-134.
- Willig, C. (2008). *Introducing qualitative research in psychology: adventures in theory and method*. Maidenhead: Open University Press.
- Winokur, M., Holtan, A., & Valentine, D. (2009). Kinship care for the safety, permanency, and well-being of children removed from the home for maltreatment (Review) Available from http://mrw.interscience.wiley.com/cochrane/clsysrev/articles/CD006546/pdf_files.html
- Wollebæk, D., Per, S., & Lorentzen, H. (2000). *Frivillig innsats. Sosial integrasjon, demokrati og økonomi*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Woodcock, J. (2003). The Social Work Assessment of Parenting: An Exploration. *British Journal of Social Work*, 33, 87-106.
- Wulczyn, F., Kogan, J., & Harden, B. J. (2003). Placement stability and movement trajectories. *Social Service Review*, 77(2), 212-236.
- Östberg, F., Wåhlander, E., & Milton, P. (2000). *Barnavårdsutredningar i sex kommuner – En vinjettstudie*. Stockholm: CUS/Socialstyrelsen.